

**UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
Ústav východoevropských studií**

Karolina JURÁKOVÁ

**Problematika překladu románu Tarase
Antypovyče Chronos
Issues of translation of the novel *Chronos* of
Taras Antypovych**

vedoucí práce:

Mgr. Tereza Chlaňová, Ph.D.

diplomová práce

2018

Srdečně děkuji Mgr. Tereze Chlaňové, Ph.D. za její odborné rady,
vedení a trpělivost.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. července 2018

Karolína Juráková

Abstrakt

Diplomová práce Problematika překladu románu Tarase Antypovyče Chronos se zabývá detekcí a analýzou překladatelských problémů ve vědeckofantastickém románu současného ukrajinského spisovatele Tarase Antypovyče. Specifickými rysy tohoto díla je téměř naprostá absence reálií, množství neologismů, velký počet „mluvících“ vlastních jmen, zastoupení a časté střídání všech funkčních stylů. V první části práce se věnuji charakteristice a podrobné analýze románu *Chronos*, druhá část je teoreticko praktická a tvoří těžiště této práce. Zabývám se v ní jednotlivými jevy, které se mohou při překladu z ukrajinštiny jevit jako problematické, a to neologismy, slangovými a argotickými výrazy, slovními hříčkami, vulgarismy, vlastními jmény, suržykem, citoslovci a slovy od nich odvozenými a frazeologismy. Teoretický výklad je doprovázen ukázkami z textu románu, jež jsem přeložila do češtiny a doprovodila komentářem. Cílem bylo objasnit překladatelské postupy a předložit jedno či více řešení uvedených problémů.

Klíčová slova

Taras Antypovyč, Chronos, ukrajinská literatura, překlad, teorie překladu

Abstract

This thesis Issues of translation of the novel *Chronos* of Taras Antypovych focuses on the indication and analysis of various difficult lexical phenomena in the science-fiction novel of contemporary Ukrainian writer Taras Antypovych. Among the specific features of his novel we could name such as almost complete absence of facts, plenty of neologisms, a lot of self-described names, and frequent mixing of different functional styles. The first part of work deals with the characteristic and detailed analysis of the novel *Chronos*, the second part is both theoretical and practical one that could be considered as the central part of the work. Such phenomena as neologisms, slang and argot, language games, vulgarisms, own names, “surzhik”, phraseological units, interjections, and the words derived from them are considered here as one that may appear problematic in the translation from Ukrainian into Czech. The theoretical explanation is accompanied by examples from the text of the novel which I translated into Czech and supported with comments. The main aim of the work was to clarify the translation process and to present one or more solutions to the problems indicated above.

Key words: Taras Antypovych, Chronos, Ukrainian literature, translation, translation theory

Obsah

Úvod	8
1. Taras Antypovyč a jeho tvorba	10
1.2 Charakteristika románu Chronos.....	10
1.2.1 Struktura uměleckého textu	11
2. Translatologická analýza díla s důrazem na vybrané jevy.....	13
2.1 Neologismy	13
2.1.1 Překladatelská strategie.....	14
2.1.1.1 Neologismy obsahující lexikální jednotku „čas“	14
2.1.1.2 Pojmenování mutantů	22
2.1.1.3 Další neologismy	26
2.2 Slangové a argotické výrazy	27
2.2.1 Ukrajinský slang a argot – popis současného stavu.....	29
2.2.2 Překladatelská strategie.....	30
2.2.2.1 Slang mládeže	31
2.2.2.2 Profesionalismy.....	37
2.2.2.3 Argot	38
2.2.2.3.1 mluva zločinců a vězňů	39
2.2.2.3.2 mluva uživatelů drog.....	42
2.3 Slovní hříčky	44
2.3.1 Překladatelská strategie.....	45
2.4 Vulgarismy	53
2.4.1 Překladatelská strategie.....	54
2.4.1.1 Výrazy související s vyměšováním	55
2.4.1.2 Výrazy související s výraznými vzhledovými rysy.....	56
2.4.1.3 Výrazy označující tělesné nebo duševní vady.....	57
2.4.1.4 Výrazy označující podle zvířat, včetně zvířat fiktivních.....	57
2.4.1.5 Výrazy mající původ v náboženství	59
2.4.1.6 Výrazy související s pohlavním stykem či lidskými genitáliemi.....	60
2.4.1.7 Výrazy urážející ženu, případně její (sexuální) chování	60
2.4.1.8 Výrazy související se zvláštní negativně vnímanou vlastností	62
2.5 Vlastní jména	62
2.5.1 Překladatelská strategie.....	64

2.5.1.1	Jména autentická (reálná)	66
2.5.1.2	Jména realistická.....	67
2.5.1.3	Jména autorská.....	71
2.5.1.4	Mluvící jména.....	72
2.6	Suržyk.....	74
2.6.1	Překladatelská strategie.....	75
2.6.1.1	Zdůraznění hovorové a nespisovné povahy promluvy	77
2.6.1.2	Zkomolený administrativní styl.....	78
2.7	Citoslovce a slova od nich odvozená	79
2.7.1	Překladatelská strategie.....	80
2.7.1.1	Citoslovce vlastní a onomatopoická slova	81
2.7.1.2	Citoslovce nevlastní	84
2.7.1.3	Slova odvozená (onomatopoická substantiva a slovesa)	85
2.8	Frazeologismy	92
2.8.1	Překladatelská strategie.....	94
2.8.1.1	Frazeologismy, u nichž existují ekvivalenty v češtině	95
2.8.1.2	Frazeologismy, u nichž existuje v češtině analogie.....	98
2.8.1.3	Frazeologismy, u nichž v češtině neexistuje analogie.....	101
Závěr		104
Seznam literatury		107
Primární literatura		107
Sekundární literatura.....		107
Tištěné publikace.....		107
Elektronické zdroje.....		110

Úvod

Současný ukrajinský prozaik Taras Antypovyč je uznávaným autorem vědeckofantastických antiutopických románů, k nimž také patří román *Chronos*. Cílem diplomové práce je poukázat na některá obtížná místa a problematické jevy při překladu z ukrajinštiny tohoto románu a předložit možná překladatelská řešení.

První část práce bude zaměřena na samotné dílo, jeho popis, rozbor a jeho specifické jazykové a stylistické prostředky, druhá část bude teoreticko-praktická. Práce se bude věnovat několika překladatelským problémům, s nimiž se při překladu *Chronosu* lze nejčastěji střetnout, jako jsou neologismy, slangové i argotické výrazy, úloha tzv. suržyku v ukrajinském literárním textu, vulgarismy, slovní hříčky, frazeologismy apod. Tyto problematické oblasti budou sledovány jak z teoretického pohledu, tak i z pohledu praktických překladatelských variant řešení.

Těžištěm této práce bude její druhá část rozdělená do osmi podkapitol, každá z nich se bude zabývat jedním z překladatelských problémů. Zaměřila jsem se na jevy typické obecně pro mnohá vědeckofantastická díla, jako jsou neologizmy či nevšední vlastní jména, a na další, specifické pro zkoumaný román *Chronos*, jako je především množství expresivních prostředků (vulgarismy, expresivní frazeologismy, slang, slovní hříčky apod.). Mým cílem bude každý ze zkoumaných problémů nejprve teoreticky uchopit a popsat překladatelská úskalí, na něž můžeme narazit při jeho překladu. Po teoretickém úvodu bude následovat překladatelská strategie, v níž shrnu poznatky současných translatologů o daném jevu, zvláště doporučené postupy, nabízející konkrétní překladatelská řešení dané problematiky. Každý vytyčený problém pak bude ilustrován úryvky z románu, při jejichž vlastním překladu uplatním nastíněnou překladatelskou metodu. Typologicky rozdělené úryvky, jež budou z hlediska překladatelského obzvláště zajímavé či problematické, doprovodím komentářem, v němž popíši, nakolik se mi podařilo dodržet doporučené postupy, uvedu, zda existuje jedno či více překladatelských řešení, a také jejich výhody a nevýhody. Úryvky románu, jež doprovázejí každou podkapitolu druhé části, tvoří téměř úplný výčet, na základě jejich počtu tedy bude možné zjistit, jak frekventovaný je daný popisovaný jev v uvedeném díle, a tudíž jak velkou úlohu hraje v rámci stylistiky románu *Chronos*.

Teoretickým východiskem pro komentovaný překlad, překladatelskou metodiku a analýzu budou tvořit v první řadě práce Jiřího Levého, Zlaty Kufnerové, Sergeje Vlachova a

Sidera Florina, Jiřího Pechara a Jána Viličovského, dále čerpám z českých i ukrajinských prací, odborných statí a příruček věnovaných zkoumaným tématům.

Vzhledem k tomu, že zatím neexistuje žádná příručka zaměřená na ukrajinsko-český literární překlad, měla by tato práce pomoci zaplnit prázdná místa v této oblasti a poskytnout možné opěrné body dalším překladatelům z ukrajinštiny.

1. Taras Antypovyč a jeho tvorba

Taras Antypovyč je současný ukrajinský spisovatel, který se narodil 10.7.1978 v Poltavě, na Lvovské národní univerzitě Ivana Franka vystudoval Fakultu žurnalistiky a po studiích se také jako novinář živil. Taras Antypovyč se do ukrajinské literatury zapsal v roce 2007 jako prozaik, je autorem čtyř románů, sbírky povídek (*Tělo a úděl*) a novely (*Bratr gurmán*). V roce 2007 vydal svůj první román *Mizérie*, který získal na Ukrajině ocenění Kniha roku za nejlepší prvotinu v próze. Další román, *Naivka*, se objevil na knižních pultech dva roky poté. Třetí Antypovyčův román v žánru sci-fi, *Chronos*, vyšel v roce 2011 a dostal se mezi pět knih nominovaných na Knihu roku BBC. I když nakonec román toto ocenění nezískal, rozbouřil emoce nejen v literárních kruzích díky svým paralelám se soudobou ukrajinskou společností. Zatím poslední autorův román, *Pomyrana*, spatřil světlo světa v roce 2016.

1.2 Charakteristika románu Chronos

Děj románu začíná v roce 2040, kdy vznikl vynález, s jehož pomocí bylo možné ovládat tzv. biočas člověka, tedy čas od jeho narození do smrti. Prvotní myšlenka byla ušlechtilá – např. nevyлéčitelně nemocný či umírající člověk měl díky tomuto vynálezu možnost požádat své blízké, aby mu darovali něco ze svého biočasu, a takovým způsobem vrátit tělo do stavu ještě před vypuknutím nemoci. Vynález a jeho využití ihned monopolizoval stát, jenž vytvořil tzv. Státní biočasový fond, z něž se měl biočas rozdělovat mezi potřebné. Nicméně daný stát se postupně mění na diktaturu, rozmáhá se v něm korupce, sami úředníci a vláda fond nestydatě rozkrádají a biočas používají pro sebe a své blízké.

Román se skládá z 25 kapitol datovaných roky 2040 až 2047, z nichž každá popisuje některý z aspektů souvisejících s extrakcí a opětovným použitím biočasu, přičemž je čtenář konfrontován s etickým rozměrem tohoto vynálezu. Autor se zamýšlí nad možnostmi biočasových loupeží, biočas je popisován i jako droga, s jejíž pomocí narkomani prudce mění svůj biologický stav od narození téměř k úmrtí, několik kapitol líčí možnosti vzniku hybridů, kdy se lidský biočas předává zvířatům a naopak. První takové pokusy jsou neúspěšné, postupem času však začínají vznikat prapodivní kříženci. Setkáme se s odsouzeným, jenž nekončí ve vězení, nýbrž mu je extrahován příslušný počet let, k nimž je odsouzen. Dočteme se také o zoufalém knězi, jehož prázdny kostel vlada mění na muzeum, jelikož Bůj je

považován za přežitek. Kapitola, pojednávající o hrobnících, kteří se zamýšlejí nad svou zbytečnou prací uprostřed prázdného hřbitova, tvoří jistou lyrickou vsuvku. Každá z kapitol nás přenáší do jiného prostředí – do soudní síně, delfinária, drůbežárny, nevěstince, na úřady, do kostela i např. do nejvyšších pater politiky.

T. Antypovyč neumístil děj svého díla do žádného konkrétního kulturního ani náboženského prostředí, avšak čtenářská obec správně rozpoznala, že román alegoricky popisuje Ukrajinu, kde vládne strach, svévole, korupce a násilí. Při popisu politické situace, rokování vlády, politických demonstrací ostatně také nalezneme paralely se situací právě na Ukrajině, což potvrzuje v četných rozhovorech i sám autor.¹ T. Antypovyč uvádí, že svůj román začal psát, když si uvědomil, kolik času promarnil on sám i celá země (*Ukrajina – pozn. autorky práce*) kvůli vládám, které lidi okrádaly nejen o peníze, ale i o čas, přičemž mnohem více litoval ztráty času než ztráty peněz.² Ztráta času, v konkrétním smyslu tohoto slova, je také ústředním motivem románu *Chronos* (což nám ostatně napovídá i sám název díla). Téma času se vine jednotlivými kapitolami a ovlivňuje osudy hrdinů románu. Nenalezneme v něm jednoho či dva hlavní hrdiny, nýbrž celou škálu postav, které jsou typické pro různé společenské vrstvy, autor měl v úmyslu udělat určitý průřez společností pomocí „mikropříběhů“ jednotlivých postav. Část z těchto postav, jak uvádí T. Antypovyč,³ jsou archetypy, tedy Vrah, Herec, Zdravotní sestra apod., jsou schematické, bez hlubšího psychologismu. Jen několik málo postav prochází celým příběhem, na rozdíl od ostatních jsou zmíněny v několika kapitolách románu, a u nich již můžeme hovořit o propracovanějším psychologickém popisu.

1.2.1 Struktura uměleckého textu

Rozsah románu je přibližně dvě stě dvacet stran, jež jsou rozděleny do dvaceti pěti kapitol. Není snadné analyzovat knihu jako celek, jelikož téměř každá kapitola je samostatným příběhem, novelou, s postavami, které v dalších kapitolách-novelách nenalezneme. *Chronos* lze tedy považovat za rámcový román, v němž je rámec tvořen

---

1 Тарас Антипович: "Час – дуже приватна штука. Як шкарпетки". [online]. [cit. 12-6-2018]. Dostupné z WWW: <http://sho.kiev.ua/article/1331>.

2 СТАХІВСЬКА, Юлія. Тарас АНТИПОВИЧ: Я пістолетам не довіряю. [online]. [cit. 12-6-2018]. Dostupné z WWW: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayinci-chitayte/taras-antipovich-ya-pistoletam-ne-doviryayu>.

3 ЖАДАН, Сергій. Бесіда с Т. Антиповичем. [online]. [cit. 15-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://lib2.znate.ru/docs/index-301583.html?page=3>.

tématem času, vynálezem chronometru a několika postavami (kněz, Torn, Marta, Max, Velký Magistr a několik dalších). Víme také, že děj celého románu, tedy všech jeho jednotlivých příběhů, se odehrává v témž státě s touž vládou, v rozmezí sedmi let. Jednotlivé příběhy tedy chronologicky popisují rozvoj nové technologie a to, jaký vliv má tato technologie na osudy hrdinů příběhů.

Každá kapitola se od ostatních liší i svou větnou strukturou a stylistikou. Obecně je ale možné říct, že zhruba polovinu celého románu tvoří autorská řeč a polovinu přímá řeč postav. Pásmo řeči vypravěče je psáno převážně spisovnou ukrajinštinou, nechybí v ní však expresivní prvky jako jsou slovní hříčky, frazeologismy, jen na několika málo místech je kontaminováno hovorovou řečí, proto můžeme považovat styl vypravěče v celém díle za jednotný. Přímá řeč je mnohem různorodější – dle toho, do jaké sociální skupiny patří jednotlivé postavy, se mění i jejich jazykové prostředky. Dialogy postav jsou příznakové pro jejich sociální prostředí, tedy např. kněz hovoří spisovně, v jeho řeči téměř nenalezneme hovorové obraty, neologismy či suržyk, delfinopítci jsou laskaví, hraví a dětinští a jejich řeč jejich povahové vlastnosti dobře vystihuje. Stejně tak je výstižná i např. přímá řeč narkomanů, studentů, politických agitátorů a dalších postav. Nalezneme zde tedy širokou škálu jazykových prostředků, proto můžeme prostřednictvím tohoto jednoho díla zkoumat jak překlad slovních hříček, argotu, vulgarizmů, suržyku, tak i dalších překladatelských problémů na pozadí spisovné ukrajinštiny.

Charakteristickou zvláštností románu je úplná absence reálií. Nedočteme se ani o jménu státu, v němž se děj odehrává, ani podrobnosti o jeho kultuře, typickém jídle, sportu, architektuře apod. Nenarazíme ani na žádný zeměpisný název. Vlastní jména postav díla vybral autor tak, aby neodpovídala žádnému konkrétnímu kultuře, některá vlastní jména a přezdívky jsou „mluvící“, jiná vytvořená autorem. Absence reálií usnadňuje práci překladatelům, jelikož jejich překlad obvykle představuje jeden z translátologických problémů.

Ze syntaktického hlediska román nevykazuje žádné zvláštnosti, kratší věty i souvětí se střídají, přímá řeč postav je tvořena většinou kratšími větami, často jednoslovnými. Jedinou výjimkou je z tohoto hlediska kapitola s názvem Paranoia složená z dlouhých souvětí - na osmi stranách této kapitoly nalezneme sedm souvětí.

Dílo se vyznačuje lehkostí, hravostí, k čemuž přispívají četné autorské neologismy, typické pro vědeckofantastickou literaturu, slovní hříčky (včetně fonetických), expresivní frazeologismy a svižné dialogy a jejich četnost.

Z translátologického hlediska je toto dílo velice zajímavé, jelikož nám poskytuje reprezentativní jazykové situace různých společenských vrstev, na nichž lze ilustrovat překladatelské postupy při jejich překladu do češtiny.

2. Translatologická analýza díla s důrazem na vybrané jevy

2.1 Neologismy

V této kapitole se budu věnovat možnostem překladu neologismů, jimiž kniha *Chronos* oplývá. U vědeckofantastického díla je to rys očekávaný, jelikož se taková díla často věnují vynálezům, smyšleným objevům z oblasti vědy a techniky, pro něž si autoři musí vymyslet i nová pojmenování.

O. Martincová definuje neologismy takto: „Termínem neologismus se převážně označují prostředky lexikální, které se charakterizují jako nové.“⁴ Markéta Ziková ve své stati *Substantivní neologismy a jejich parasystémový charakter* uvádí, že neologismy jsou slova, která mají příznak novosti, jenž jim dodává systémovou neukotvenost. Liší se od ostatních jednotek systému sémantickými a formálními vlastnostmi, ale také i svým stylovým zařazením. Jsou to slova, která ještě nejsou plně začleněna do struktury slovní zásoby, nacházejí se na její periférii. Některé neologismy se však za určitých podmínek mohou včlenit do struktury slovní zásoby, jiné se vyskytují jen v individuálních jazykových promluvách a označujeme je jako okazionalismy.⁵ Vladimír Staněk píše o okazionalismech, že na rozdíl od vlastních neologismů se jedná o neologismy příležitostné, které nemají žádnou či mají jen minimální šanci se zařadit do lexikálního systému. Jejich užití je ve většině případů jednorázové, jejich pomocí lze ozvláštnit situaci nebo vyjádřit osobní postoj pisatele.⁶ Nový encyklopedický slovník češtiny uvádí, že okazionalismy charakterizuje řečový charakter,

---

4 MARTINCOVÁ, O. Problematika neologismů v současné spisovné češtině, s. 10.

5 ZIKOVÁ, Markéta. *Substantivní neologismy a jejich parasystémový charakter*. In: Naše řeč, [online] ročník 84 (2001), číslo 2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7613>.

6 STANĚK, Vladimír. *Okazionalismy v současné české publicistice*. In: Naše řeč, [online] ročník 85 (2002), číslo 2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7672>.

jedinost aktu utvoření, autorství, vázanost na kontext, neuzuálnost, jednorázové užití, zvláštnost, nápadnost, neobvyklost, novost.⁷

2.1.1 Překladatelská strategie

Většinu neologismů v románu *Chronos* lze označit za neologismy umělecké, tedy za okazionalismy. Týkají se převážně dvou sémantických oblastí – oblasti času a oblasti pojmenování kříženců lidí a zvířat. V první z nich nalezneme slova složená, v nichž jednu složku tvoří označení „času“ pocházející buď z řečtiny („*chrono-*“), nebo z latiny („*tempo-*“), případně z angličtiny („*time-*“) a z ukrajinštiny („*час-*“). V druhé rozsáhlé skupině nalezneme výrazy pro křížence tvořené pomocí přípony *-андр*. Podrobněji překladatelskou strategii při překladu těchto dvou významných skupin neologismů popisují v následujících podkapitolách. Je však důležité si uvědomit, že překladatel musí být při překládání neologismů velice obezřetný, nemůže si dovolit stejnou volnost jako autor původního textu. Jiří Levý uvádí, že i ten nejlepší překlad nebude v národní literatuře hrát stejnou úlohu jako jeho předloha, neologismy tedy mají menší naději na úspěch. Upozorňuje také na to, že se překladatel často snaží vytvořit novotvary za každou cenu, může se také stát, že hůře odhadne, co je pro češtinu ještě únosné.⁸ Proto jsem se snažila při překladu pečlivě posuzovat každý neologismus zvlášť a nepřekládat paušalizovaně všechny neologismy na základě stejného postupu, v některých případech, kde by novotvar v češtině zněl nepřirozeně, nuceně, jsem pro překlad neologismů volila původní česká slova či překlad opisem s tím, že nevylučuji možnost toto ochuzení kompenzovat v dalších částech textu volbou slov přejatých.

2.1.1.1 Neologismy obsahující lexikální jednotku „čas“

Neologismy z této kategorie významově odpovídají českému slovu „čas“ a slovům od něj odvozeným, případně souslovím a slovům složeným, jejichž jedna složka obsahuje slovo „čas“ pocházející z různých jazyků. V češtině existují slova odvozená od řeckého „*chrono-*“ jako např. „*chronometr*“, „*chronograf*“, „*chronologie*“, „*chronoskopie*“, což při překládání určitě pomůže. Stejně tak v češtině nalezneme i slova odvozená od latinského

---

7 KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana. *Nový encyklopedický slovník češtiny online*. [online]. [cit. 2-7-2018]. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/>; dále citováno jako KARLÍK.

8 LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998, s. 112; dále citováno jako LEVÝ.

„tempus“ – „tempomat“, „tempo“, „temporální“. Zde je však problém, že slovo „temporální“ má význam „dobový, časový“, pokud bychom ho tedy v překladu využili, došlo by k značnému významovému posunu. Co se týče anglického „time“, v češtině nemáme téměř žádné od něj odvozené slovo (snad kromě přejatých „time-out“, „timeshare“, „timesheet“ a několika mála dalších). Při překládání těchto neologismů se tedy budeme potýkat s problémem, jak dodržet tutéž rozmanitost jako v originále. Nemůžeme se uchýlit k týmž slovotvorným postupům jako v původním díle, jelikož by výsledek zněl nepřirozeně. Pro češtinu totiž není obvyklým typem skládání slov užití dvou substantiv, jež by byla v přívlastkově určovacím poměru, a to ani pokud se jedná o spojení dvou slov domácího původu. Dalším důvodem, kvůli němuž není vhodné uchýlit se k takovému řešení, je ten, že v češtině při slovotvorbě běžně nespojujeme slovo domácího původu s cizím prvkem.⁹

Zřejmě se tedy nevyhneme tomu, že o mnohé neologismy při překladu přijdeme, jelikož pro češtinu bude přirozenější nahradit slova cizího původu označující „čas“ slovem „časový“ a slova složená přeložit jako sousloví, případně takové slovo opsat, jako v následujících případech. Ovšem všude tam, kde lze neologismus přirozeně utvořit, se o to snažím, abych maximálně dodržela autorův záměr.

Після вимушеного хронодонорства на користь власної дружини... (s. 11)¹⁰

Poté, co byl nucen darovat čas vlastní ženě / Po nuceném dárcovství času / chronodárcovství...

Тому сам Торн став темпоральним донором для дружини. (s. 13)

Proto se Torn sám stal časovým dárcem pro svou manželku.

Грегор відкрив кейс і дістав з нього новенький хрономат. (s. 17)

Gregor otevřel kufřík a vytáhl z něj zbrusu nový chronomat.

Ручний хрономат взаємодіяв із хвилями темпорального поля, що існує в кожному людському організмі. (s. 18)

---

9 HELCL, Miloš. *Hybridně složená slova jako elektromotor, autodoprava*. Naše řeč, [online] ročník 36 (1953), číslo 1-2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4266>.

10 Zde i dále v ukázkách cituji z originálního díla АНТИПОВИЧ, Тарас. *Хронос: історія одного винаходу*. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011.

Ruční chronomat a vlny časového pole, které najdeme v každém lidském organismu, na sebe vzájemně působily.

У режимі хроносканера зчитував біологічні тайм-коди людини ... У режимі хроноферезу він вилучав часовий запас організму ... (s. 18)

V režimu chronoskeneru snímal biologické časové kódy člověka ... V režimu chronoferézy odebíral časovou zásobu organismu ...

Тоді з нього за дефолтом викачається весь біотайм. (s. 19)

Pak se z něj díky defaultu vypumpuje veškeréj biočas.

Встаєш на ноги і вертаєшся на базу, а там уже тайм-терапевт тебе підрихтує до початкових кондицій. (s. 21)

Postavíš se na nohy a vrátíš se na základnu, kde tě už časovej terapeut dá do rychtyku a vrátí tě do původní kondice.

Через навалу темпоральних грабунків поліція майже не розслідувала подібні справи. (s. 13)

Kvůli hromadě časových loupeží už policie podobné záležitosti prakticky nevyšetřovala.

Люди завжди крали час одне в одного, але не усвідомлювали цього, поки не з'явилися ми, таймери. (s. 22)

Lidi se vždycky vzájemně okrádali o čas, ale neuvědomovali si to, dokud jsme nepřišli my, timeři.

Тепер ти – сам собі таймер. Твій гейм почався. (s. 18)

Teď si budeš svůj čas vodpočítávat sám. Tvoje hra začala.

Виставка темпоральних міжвидових гібридів цього травня спричинила грандіозний ажіотаж у місті. (s. 57)

Letošní květnová výstava časových mezidruhových hybridů způsobila ve městě obrovské pozdvižení.

...тільки двох і відкачали темпораніматори, та й відкачували лише тому, що ті були начальськими синками... (s. 114)

...časoví resuscitátoři dokázali oživit jenom dva z nich a oživovali je jenom proto, že to byli synáčci vysoce postavených tatínků...

Те, що дельфіни надаються до темпорального схрещення з людьми, військові темпогенетики визначили безпомильно. (s. 92)

Armádní časoví genetici s jistotou stanovili, že delfini jsou vhodné pro časové křížení s lidmi.

Офіцерові було добре відомо, що Слабачок був чоловіком, модифікованим темпогенами афаліни, тоді як решта групи були породженням протилежного процесу, коли дельфінам робили темпоральне щеплення людського матеріалу. (s. 91)

Důstojník dobře věděl, že Slabáček byl člověk modifikovaný časovými geny delfína, zatímco zbytek skupiny byl výsledkem opačného postupu, kdy byl delfínům časově naočkován lidský materiál.

– Марк Платон, вас засудили до п'ятнадцяти років ув'язнення за скоєння вбивства, – буденно почав суддя. Однак хроноскопія показала, що п'ятнадцять ви не протягнете. (s. 25)

„Marku Platone, odsuzujete se k patnácti rokům odnětí svobody,“ monotónně odříkával soudce. Avšak dle výsledků chronoskopie tak dlouho žít nebudete.

Також вам буде надано одноразову продовольчу знижку на всі темпорально модифіковані продукти харчування. (s. 27)

Dostanete také jednorázovou slevu na veškeré časově modifikované potraviny.

Увійшов хрономейстер. (s. 27)

Vstoupil časový mistr.

Боло зрозумів, що то й були темпомодифікатори... (s. 34)

Bolo pochopil, že to byli časoví modifikátoři.

– Професоре, Ви, напевно, забули, що сьогодні тридцяте число, – мовив один, поклавши палець на кейс із емблемою людиногодинника. (s. 47)

„Profesore, asi jste zapomněl, že je dneska třicátého,“ řekl jeden z nich a ukázal prstem na kufřík se symbolem lidských hodin.

– Дозвольте, в такому разі, запитати, чи Ви й далі вважаєте правдою чутки про урядову змову з приводу розробки темпозахисних технологій? – поцікавився медбрат, усміхнувшись із вишколеним лукавством. (s. 48)

„Mohu se vás v takovém případě zeptat, zda stále považujete za pravdivé zvěsti o vládním spiknutí, které se týká vývoje chronoochranných technologií / technologií pro časovou ochranu.

Zde bychom mohli využít řeckého slova „chronos“, přestože v originále není. Kompenzovali bychom tím ochuzení překladu o neologismy v dalších případech. Obdobně můžeme postupovat i dále.

Ви всі беззахисні перед будь-яким темпоральним грабіжником і перед державним свавіллям, втіленим у хронотехнологіях. (s. 48)

Všichni jste bezbranní před jakýmkoli časovým lupičem a před státní zvůli vtělenou do chronotechnologií.

– Коли я побачив, на яку отруту перетворили мій винахід, я почав шукати протиотруту, – продовжив він. – Хроножилет – не вигадка! (s. 49)

„Když jsem viděl, v jaký jed se změnil můj vynález, začal jsem hledat protijed,“ pokračoval. „Chronovesta není žádný výmysl!“

Коли неприємна процедура часообміну завершилася, він відклав свій ціпок убік і допомог їй сісти в крісло. (s. 55)

Po skončení nepříjemné procedury časové výměny si odložil hůl stranou a pomohl jí posadit se do křesla.

Появі життєздатних екземплярів передувала довга й терниста робота темпоральних генетиків. Так, початкові експерименти з упорскуванням людського біочасу тваринам виявилася невдалими – структура наших темпогенів занадто складна для адаптації у тваринному організмі. (s. 57)

Vznik životaschopných exemplářů předcházela dlouhá a trnitá práce časových genetiků / chronogenetiků. Například počáteční pokusy se vstříkáním lidského biočasu do zvířat byly neúspěšné – struktura našich časových genů / chronogenů je příliš složitá na to, aby se přizpůsobila zvířecímu organizmu.

Таймозалежним він був уже давно, та й не особливо соромився цього. Постійна зміна віку для нього стала нагальною потребою, тайм-ін'єкції мали дедалі більший діапазон років, а неформальна влада над державною владою зняла будь-які перепони на шляху до вічного кайфу. (s. 67)

Už dávno se stal závislým na čase / chronozávislým a nijak zvlášť se za to nestyděl. Neustálá změna věku se pro něj stala nutností, časové injekce / chronoinjekce měly čím dál větší věkový rozsah a neformální vláda nad státní mocí odstranila veškeré překážky na cestě k věčnému rauši.

Темпонутий (s. 73)

Časově sjetej / časově sjetý / zfetovaný časem / časová smažka / chronofeťák

Jedná se zde o název kapitoly. Slovo „темпонутий“ je utvořeno na základě analogie se slangovými slovy „шизонутий“, „долбонутий“ (česky „magor“, „kretén“, „padlý na hlavu“, přičemž „долбонутий“ může znamenat v určitém kontextu i člověka pod vlivem drogy). Dále v textu této kapitoly nalezneme sloveso „темпонутиця“, tudíž „темпонутий“ je od tohoto slovesa odvozeno. Můžeme uvažovat o dvojicích „sjet se časem“ – „sjetý časem“, „časově se zfetovat“ – „zfetovaný časem“, „časová smažka“ – „šlehnout si čas“, „chronofeťák / chronosmažka / chronosjetej – nastřelit se časem / nařachnout se časem“¹¹. Z mého pohledu by bylo vhodné nedávat do názvu kapitoly slovo s nespisovnou koncovkou –ej, aby nepoutala nežádoucí pozornost, volila bych některou z dalších uvedených variant, přičemž pro zachování neologismu v názvu kapitoly se zdá být nejvhodnější překlad „chronofeťák“.

Після сварки з батьком викричатися на когось – це була перша допомога самому собі. Далі – темпонутиця і зависнути подовише. (s. 73)

---

11 Slovní zásoba čerpána z následujících zdrojů: *Slangový slovník drogové scény*. [online] [cit. 6.7.2018]; Dostupné z WWW: <http://drogy.doktorka.cz/slangovy-slovník-drogove-sceny/>. *Slovník – feťácký*. [online] [cit. 6.7.2018]; Dostupné z WWW: <http://kely.wz.cz/PalmOne/Slovníky/Slovník%20Fetacky.htm>.

Po hádce se otcem si na někom vybit vztek – to byla první pomoc, kterou si mohl sám poskytnout. A dál – sjet se časem / nastřelit se časem / nařachnout se časem a zůstat v rauši / zůstat na tripu co nejdéle.

– Але вхід у клуб далі, – здивувався водій, кивнувши на неонову вивіску з написом «Темповулятор», що вульгарно мерехтіла за завісами дощу. (s. 75)

„Ale vchod do klubu je dál,“ divil se řidič a kývl směrem k neonové vývěsce s nápisem Tempovulátor, která vulgárně blikala za dešťovou oponou.

– Це потім, потім. Темпони мене спочатку.

– Усім клієнтам так подобається, – заговорила губку хроно-гейша. (s. 77)

„To až pak, až potom. Nejdřív mi šlehni čas / mě nastřel časem.“

„Všichni klienti to tak mají rádi,“ našpulila rtík chronogejša.“

– Ваш хроносервер? – запитала Лі холодним тоном медсестри. (s. 78)

„Váš chronoserver?“ zeptala se Li chladným tónem zdravotní sestry.

...спостерігай обриси кишень, угадує, що в них лежить або не лежить, саме цим він займається у вагоні метро, та спочатку треба пройти таймошукачи, пройти турнікети, тут, здавалося, нічого страшного нема, алн вони старі й займають, часом турнікети невмотивовано б'ють по ногах... (s. 111)

...sleduj obrysy kapes, hádej, co v nich leží nebo neleží, právě to bude dělat ve vagónu metra, ale nejdřív musí projít přes chronopátrače / chronodetektory, projít přes turnikety, zdálo se, že tady žádné nebezpečí nehrozí, ale jsou staré a zasekávají se, občas bezdůvodně někoho praští do nohou...

...а студентський амфітеатр відгороджено ґратами аж до самої стелі, так викладацький склад бережуть від усяких «оказій-інвазій-експлозій», воно й логічно після кількох темпотерактів у стінах альма-матері... (s. 114)

...a studentský amfiteátr je ohrazen mřížemi až ke stropu, tak se vyučující chrání před každou „anabází-invaží-explozí“, což je ostatně logické po několika teroristických chronóutocích ve zdech alma mater...

З огляду на цей промовистий факт, «Грибниця» обрала хрономатичний метод усунення міністра. (s. 122)

Vzhledem k té významné skutečnosti si Podhoubí zvolilo chronomatický způsob k odstranění ministra.

Темпогібрид став на задні ноги і щось винюхував своїми чотирма ніздрами. (s. 124)

Časový hybrid / chronohybrid si stoupl na zadní a něco čenichal svými čtyřmi nozdrami.

Сильним світу цього хотілося мати суперхрономат, здатний впливати на цілі юрми людей та ще й на відстані. (s. 151)

Mocní tohoto světa by rádi měli superchronomat, který by měl schopnost působit na celé davy lidí a ještě k tomu na dálku.

У своїй розробці Фред суто механічно збільшував силу темпоральної гравітації простого хрономата у тисячі разів. (s. 152)

Ve svém vývoji Fred čistě mechanicky tisíckrát zvětšoval sílu časové gravitace jednoduchého chronomatu.

–Геть уряд таймокрадів! – вереснув пінгвінандр, і звіринець під його проводом криво поскакав до людей. (s. 165)

„Pryč s vládou časových lupičů!“ zavřeštěl tučňákoandr a zvířinec se pod jeho vedením pustil do nejistého cvalu proti lidem.

Про застосування хронотехнологій в сучасному мистецтві ми з вами вели мову на останньому занятті. Цей напрям уже називають окремою епохою – темпоральним мистецтвом, або temporary art. (s. 168)

O využití chronotechnologií v současném umění jsme s vámi mluvili na poslední hodině. Tomuto směru už říkají zvláštní epocha – chronoumění / časové umění / temporální umění neboli temporary art.

V tomto případě bych použila i slovo „temporální“, i když má toto slovo v češtině trochu jiný významový odstín než v originále, jelikož po něm následuje podobný výraz v angličtině.

У кабіні слід було одягти спеціальний хроноковпак, запрограмований на те, щоб гранично збільшити біологічний вік головного мозку реципієнта, не змінюючи решти його фізичних параметрів. (s. 169)

V kabině bylo třeba si nasadit speciální chronočepici, naprogramovanou na to, aby se zvýšil biologický věk mozku recipienta až na hranici možností, avšak aby ostatní jeho fyzické parametry zůstaly neměnné.

В анотації до проєкту було написано, що рушієм перформенсу є генератор перемінного біотайму, під'єднаний до заплідненої штучної матки для створення періодичного коливання віку плоду. (s. 171)

V popisku k projektu stálo, že hybatelem performance je generátor střídavého biočasu připojený k oplodněné umělé děloze pro vytvoření pravidelného střídání věku plodu.

Такий маятниковий «розвиток» трупа став можливий завдяки ноу-хау темпоральних танатологів. Вони виділили так званий анти-час, що нібито міститься в мертвих організмах. (s. 173)

Takový kyvadlový „vývoj“ mrtvého těla byl umožněn díky know-how časových thanatologů / chronothanatologů. Oddělili tak zvaný antičas, který se prý nachází v mrtvých organizmech.

Знаєш, я та й інші, які з нами йдуть – ми всі були темпорально вбиті. (s. 178)

Víš, já a další, co jdou s námi – nás všechny časově zavraždili / my všichni jsme obětí chronovraždy.

– Темпоральна анемія, – запропонував хтось.

– Хроночума... темпоральний рак... – долинуло з місць.

– Може, вірус темпорального дефіциту? (s. 186)

„Časová anémie / chronoanémie,“ navrhl někdo.

„Chronomor... časová rakovina / chronorakovina...“ ozvalo se ze sedadel.

„Co třeba virus chronodeficiency?“

2.1.1.2 Pojmenování mutantů

Významná skupina neologismů je zde utvořena pomocí sufixu *-нітек*, jenž se připojuje k názvu zvířete. V češtině díky názvům druhů primátů jako „australopiték“, „ardipiték“ apod. lze v tomto případě utvořit neologismus na stejném základě jako v ukrajinštině.

Дельфінонітеки насторожилися. (s. 98)

Delfinopitéci zbystrili.

Пам'ятайте: темпоральний гібрид куроподібних і homo sapience – так званий куроітек – є нежиттєздатним! (s. 36)

Pamatujte – časový hybrid mezi kury a homo sapience, tak zvaný kuropiték, není životaschopný.

Pro dosažení stejného efektu jako v originále jsem u slova „куроподібні“ (doslova „hrabaví“ – řád) zvolila překlad „kury“, aby bylo ihned patrné, proč se hybrid člověka a slepice nazývá právě „kuropiték“.

Zajímavým jevem je zde také nesprávné uvedení latinského názvu pro lidský druh „homo sapience“, přičemž správně v latině výraz zní „homo sapiens“. Dle Milana Hrdličky ovšem musíme brát v úvahu i zdánlivé maličkosti, jako jsou pravopisné a gramatické chyby v beletrii, jelikož i ony mají svůj podíl na celkovém charakteru textu. Dle názoru téhož autora je třeba převzít chybný výraz nebo výraz, v němž je i pouhý náznak chyby, obzvláště u internacionalismů latinského nebo řeckého původu¹², což je i tento případ. Stejně chyby se autor dopustil i na straně 91 románu:

Він же, як і homo sapience, був заражений жадобою змін, ніколи не був задоволений усталеністю природи речей. – Stejně jako homo sapience byl nakažený touhou po změnách, nikdy se nespokojil s ustálenou povahou věcí.

І тоді Данко побачив жабоітека. (s. 59)

A pak Danko spatřil žabopitéka.

Наступним пунктом екскурсії був слоноітек. (s. 59)

Dalším bodem prohlídky byl slonopiték.

---

12 HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003, s. 101.

На черзі був страусопітек, що його анонсували як найагресивнішого серед гібридів, а потім – свинопітек, визнаний найгармонійнішим поєднанням людського й тваринного начал, і нарешті бізонопітек, відомий своєю титанічною, але спокійною силою. (s. 60)

Na řadě byl pštrosopiték, o němž prohlašovali, že je nejagresivnější mezi hybridy, a pak svinopiték / prasopiték považovaný za nejharmoničtější propojení lidského a zvířecího prvku, a nakonec bizonopiték známý svou titanickou, ale klidnou silou.

Носорогопітек Циклон заледве протиснувся у польове шатро, і всередині одразу стало тісно й задумливо. (s. 160)

Nosorožcopiték / nosorohopiték Cyklon se stěží protáhl do polního stanu a uvnitř najednou bylo těsno a dusno.

– Гориллопітеків, мля, споїли? – строго повів рогом Циклон. (s. 163)

„Gorilopitéky jste, vole, vožrali?“ přísně pohnul rohem Cyklon.

Літню сцену обсіли гіснопітеки, завиваючи якийсь зловісний гимн. (s. 164)

Letní scénu obsadili hyenopitéci, kteří vyli nějaký zlověstný hymnus.

Одному з журафопітеків вивихнули шию, і його, лежачого, але ще живого, терзали з усіх боків лисоголові грифандри. (s. 164)

Jednomu ze žirafopitéků vyvrátili krk a ležícího, ale ještě živého, ho drásali lysohlaví gryfandři.

Орговики-носорогопітеки почали зганяти всю живність, яка ще могла рухатись, до виходу з парку. (s. 164)

Organizátoři nosorožcopitéci / nosorohopitéci začali shánět veškeré zvířectvo, které se ještě mohlo hýbat, k východu z parku.

Голодні крокодилопітеки, чийх кулінарних преференцій організатори масовки не врахували, на ходу об'їдали шини з автівок. (s. 164)

Hladoví krokodýlopitéci, jejichž kulinární preference nevzali pořadatelé demonstrace v potaz, za pochodu ohlodávali automobilové pneumatiky.

Do další podskupiny těchto pojmenování, jež je méně početná než předchozí, spadají neologismy s příponou *-андр*. V češtině se tato přípona též vyskytuje u několika přejatých slov jako skafandr, koriandr, meandr, oleandr, palisandr, a také slovo salamandr. Kromě posledního z uvedených slov jde o podstatná jména neživotná a *-андр* není slovotvornou příponou. Nicméně tento tvar není pro češtinu cizí a z tohoto důvodu bych i zde tvořila neologismy na stejném principu jako v původním textu.

До людського натовпу під кабміном лишалось метрів сто. Рогаті тавроандри-прапороносці розгорнули пістряві стяги. (s. 165)

K lidskému davu pod kabinetem ministrů zbývalo kolem sta metrů. Rohatí vlajkonoši tauroandři rozvinuli pestré korouhve.

Секретар політради з'явився, маємо стовідсотковий кворум,— дзвякнув пінгвінандр Йойо, виконуючи обов'язків голови партії. (s. 160)

„Tajemník politické rady dorazil, máme stoprocentní účast,“ zacinkal tučňákoandr Jojo, jenž vykonával funkci předsedy strany.

— А що, вони тобі жити не дають? Моя молодша сестра теж збирається схреститися.

— З льохою? — жовчно кинув Олаф.

— З поні. Завжди поні любила. До речі, поніандри живучі. (s. 122)

„Copak ti nějak zasahují do života? Moje mladší sestra se taky chystá zkřížit.

„S prasnicí?“ žlučovitě poznamenal Olaf.

„S poníkem. Vždycky se jí líbili poníci. Mimochodem, ponyandři žijou dlouho.

За найближчим парканом загарчав псандр — серед скоробагатьків тепер було модно таких тримати. Олаф угадав обриси квадратних щелеп вовкулаки крізь щілини в фігурному бетонному паркані. (s. 124)

Za nejbližším plotem zavrčel psandr – mezi zbohatlíky bylo v módě si je pořizovat. Olaf vytušil obrysy vlkodlakových hranatých čelistí skrz škvíry v ozdobném betonovém plotě.

V následujícím případě máme novotvar uvořený v originále také pomocí sufixu *-андр*, avšak na rozdíl od výše uvedených příkladů není kořen tvořen generickým

pojmenováním živočicha, nýbrž vědeckým názvem pro jeden z druhů delfína. V uvedeném případě bylo tedy třeba volit odlišný postup pro zachování srozumitelnosti.

Тому першим в історії афаліандром, одним із яких був і Слабачок, судилося стати натренованими підводними диверсантами. (s. 91)

Proto se historicky první člověkodelfíni, k nimž patřil i Slabáček, měli stát vycvičenými podvodními záškodníky.

Slovo „афаліандр“ v ukrajinštině vzniklo spojením slova „афаліна“ (= druh delfína z rodu *Tursiops*) a řeckého „ανδρος“ (=muž). Podobně utvořený neologismus nalezneme v románu *Člověk obojživelník* ruského vědeckofantastického spisovatele Alexandra Běljajeva, v němž je hlavní postavou „ichtiandr“ – člověk, jemuž byly voperovány žraločí žábry, T. Antypovyč se jím zřejmě inspiroval.

V posledních třech ukázkách se vyskytují okazionalismy tvořené pomocí dvouslovných kompozit. Týmž postup můžeme zachovat i při jejich překladu. Případně lze tato slova rozdělit do dvou – adjektiva a substantiva, avšak tím bychom přišli o neologismy.

Зовні, як і всі вони, він був дельфіно-людиною... (s. 89)

Stejně jako všichni ostatní vypadal jako delfínočlověk.

Долю провінційної танцівниці Аврори змінив випадок – потрапила на вакансію скотостриптизерки у барі. (s. 130)

Osud provinční tanečnice Aurory se změnil díky náhodě – narazila na volné místo barové skotostriptérky (/ dobytčí striptérky).

Я думав, що в кентавропорно піду зніматися, бабла нарубаю. (s. 134)

Myslel jsem, že půjdu točit kentauroporno (/ kentauří porno), vydělám nějakou škváru.

2.1.1.3 Další neologismy

Poslední tři ukázky se vymykají předchozím; neliší se od nich sice tím, co vyjadřují – i zde nalezneme novotvary významově související s časem, nýbrž způsobem vytvoření.

Років йому було п'ять чи шість, і лише блюзнірський вираз очей та скінетр Великого Магістра Ордену етернітів у маленькому кулачку не дозволяли присутнім засумніватися в тому, хто перед ними. (s. 66)

Bylo mu tak pět šest let a pouze díky rouhačskému výrazu v očích a žezlu Velkého Magistra Řádu eternitů v malé pěstičce přítomní neměli žádné pochybnosti o tom, kdo před nimi stojí.

Ukrajinský novotvar *етернім* byl utvořen z lat. *aeternus* (věčný), případně z něj pocházejícího anglického slova *eternity* (věčnost), které může být českému čtenáři bližší. V ukrajinštině se toto slovo běžně nevyskytuje, je to okazionalismus, jež stejně tak můžeme vytvořit i v češtině.

Знаєш, як нас з тобою називають? Ретрогрейверами. (s. 137)

Víš, jak nám říkají? Retrohrobníci.

V originále bylo použito slovo složené z anglického slova „grave“ – hrob a z latinského „retro“ – zpět, vzad. Pokud bychom utvořili na stejném principu slovo „retrograver“, pro mnoho čtenářů by nemuselo být srozumitelné, možná by ani na první pohled nepoznali, že jde o částečnou přejímku z angličtiny. Proto jsem zvolila takové řešení, kdy jsem první, „latinskou“, část slova zachovala a druhou převedla do češtiny.

Гіб-парад (s. 160)

Hyb-průvod / Přehlídka hybridů / Průvod hybridů / Hyb pride

Jde o název kapitoly, který je v ukrajinštině tvořen jedním krátkým trojslabičným kompozitem. V češtině by nejvýstižnější a svou „úderností“ nejvíce odpovídající originálu bylo poslední z uvedených překladatelských řešení. Slovo „pride“ se v češtině v posledních letech často vyskytuje ve spojitosti s průvodem LGBT („gay pride“), zároveň bychom touto možností kompenzovali jiné anglicismy, o něž jsme překlad ve srovnání s originálem ochudili.

2.2 Slangové a argotické výrazy

Dle *Nového encyklopedického slovníku češtiny* je slang (označený ve slovníku jako „sociolekt“) „svébytnou součástí národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování (jednoslovných i frazémů), realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním nebo neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním

prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře.”¹³ Významnou funkcí slangu je spojovat společenství jeho uživatelů, přičemž aby se jedinec do dané skupiny zapojil, musí slang ovládat, případně ho sám rozvíjet. Zároveň hraje roli i jeho funkce vymežující, kdy slovní zásoba je málo či téměř nesrozumitelná mimo danou skupinu, tím se taková skupina vymezuje vůči ostatním, „nezasvěceným“. Zvláště patrná je taková funkce u skupin uzavřených.¹⁴

Tentýž zdroj dělí slangové výrazy na: profesionalismy – nespisovné názvy terminologické povahy, vytvořené z věcných důvodů, hlavně za účelem snahy „o výrazovou úspornost, jednoznačnost v daném prostředí a mobilnost v mluvené komunikaci”¹⁵, lze hovořit např. o profesionalismech lékařských, počítačových apod.

a) slangismy (v užším smyslu) – nespisovné názvy expresivní povahy, které jsou emocionálně příznakové, vyjadřují vztah mluvčího k danému prostředí. Často existují synonymické řady slangismů, založených na jazykové hře či na odporu vůči oficiálnímu vyjadřování. „Obecně můžeme říci, že k vytváření zájmových slangů mají větší tendenci skupiny spojené osobními kontakty, kde specifické výrazivo posiluje interpersonální vazby. Platí to zejména pro skupiny mladých lidí. V konkrétních případech je někdy těžké najít zřetelnou hranici mezi specifickými výrazy profesními a zájmovými, protože mnoho činností může být jak profesí, tak i zájmem.”¹⁶

b) interslangismy – výrazy, jež kdysi tvořily součást některého sociolektu, avšak postupně přestaly být vázány na konkrétní skupinu uživatelů a zobecněly.

Argot (též hantýrka nebo žargon) autoři Slovníku charakterizují jako typ sociolektu určený pro komunikaci skupin uživatelů, vykonávajících společensky nežádoucí nebo nezákonnou činnost. Kvůli uzavřenosti takových skupin je těžší ho zachytit a popsat. Nicméně mnohé starší argotismy zobecněly a jsou obecně srozumitelné.

---

13 KARLÍK.

14 KARLÍK.

15 Tamtéž

16 Tamtéž

2.2.1 Ukrajinský slang a argot – popis současného stavu

Ještě v roce 1986, za časů Sovětského svazu, soudil Jurij Ševelov o ukrajinském městském slangu, že na rozdíl od toho ruského v současné ukrajinštině téměř neexistuje. Slang nebyl zachycován v sovětských slovnících, a tak si o něm člověk mohl udělat určitou představu pouze na základě některých beletristických děl. Po provedení analýzy Hončarovova románu *Chrám* dochází k závěrům, že mezi slangovými výrazy nenalezneme žádný, jenž by netvořil součást ruského slangu. I když se jedná o rozbor pouze jednoho díla, můžeme takový stav zobecnit.¹⁷ Od té doby se ukrajinský slang razantně změnil. Stále v něm ještě nalezneme rusismy, které převažují¹⁸, avšak čím dál větší měrou se do něj vkrádají výpůjčky z angličtiny. Tento stav vznikl v důsledku rozpadu Sovětského svazu, kdy vazby se sousedními státy již přestaly být tolik těsné a naopak na Ukrajinu začala intenzivněji pronikat kultura západní, z anglofonních zemí, prostřednictvím populární hudby, médií, filmů, možnosti cestovat apod. To vše šlo ruku v ruce s rozvojem nových technologií a rozšířením internetu, kdy mládež přejala stávající anglickou terminologii pro pojmenování nových skutečností a mnohdy tuto terminologii začala používat i ve svém běžném životě jako synonyma k existujícím ukrajinským výrazům. A. Voskresenská¹⁹ ve své stati věnované vlivu anglicismů na současný mládežnický slang ukazuje, že anglicismy pronikly do nejrůznějších sfér běžného života ukrajinské mládeže: z příkladů, které uvedla, zjistíme, že je nalezneme např. u pojmenování barev: *вайт, пінк*, oblečení: *найки, боді, ті-шот, ґріндерси, топик*, jídla a pití: *айс бир, лайт ті, фаст-фуд, дрінк, шот*, počítačových technologií: *ноут, леп-топ, браузер, погулити, чатитись, веб-кем, аська, фейсбук, скайп, он-ліне, форум*, pro vyjádření emocí, souhlasu, omluvy či lítosti, různých povolání, sportovních termínů atd. „S rozvojem výpočetní techniky na Ukrajině se také začal rodit specifický jazyk, pomocí něhož komunikují programátoři. Relativně nízký věk odborníků působících v této profesní oblasti, popularita počítačů a internetu mezi mládeží zavedly módu na počítačový slang mezi uživateli celosvětové sítě.“²⁰

---

17 ШЕВЕЛЬОВ, Юрій. *Українська мова в себе вдома сьогодні й завтра*. [online]. [cit. 3-7-2018]. Dostupné z WWW: http://maidan.org.ua/yuri_sheveliov/ukr_mova_vdoma.htm.

18 ШУЛЬЖУК, Н. В. *Сленг як нелітературний пласт сучасної української лексики*. [online] [cit. 6.7.2018]; Dostupné z WWW: <https://eprints.oa.edu.ua/822/1/Shulzhuk..pdf>.

19 ВОСКРЕСЕНЬСКА, А. А. *Вплив англіцизмів на сучасний український молодіжний сленг*. [online]. [cit. 5-7-2018]. Dostupné z WWW: http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Philologia/74411.doc.htm.

20 Tamtéž (zde i dále překlad K. Juráková).

Ukrajinský slang²¹ je tedy tvořen především výpůjčkami z ruštiny a angličtiny, avšak nalezneme v něm i slova pocházející z dalších jazyků (polština, němčina, italština a jiné). Zajímavé jsou i ukrajinské slangové výrazy tvořené na základě analogie k přejatým výrazům.²²

Stejně jako v češtině i v ukrajinštině je v umělecké literatuře velmi obtížné odlišit slang od argotu, jelikož obecně platí, že se vzájemně prolínají, že argotická slova po čase, kdy už se stávají pro okolí srozumitelná, „deargotizují“, pronikají do slangu a odtud do obecného jazyka.²³

2.2.2 Překladatelská strategie

Dle S. Vlachova a S. Florina bude v případě slangu a argotu nepochybně tím nejpřirozenějším způsobem zvolit jejich funkční analog v cílovém jazyce. Téměř ve všech jazycích existují funkčně odpovídající výrazy, z nichž lze čerpat. Kromě toho jsou slangové a argotické výrazy těsně spjaty s obecným a hovorovým jazykem, jsou to proměnlivé kategorie, jež se vzájemně často prostupují.²⁴ Zlata Kufnerová poukazuje na to, že pokud v uměleckém překladu uijeme argotickou slovní zásobu, vystavujeme se riziku, že výsledný překlad bude pro běžného čtenáře nesrozumitelný.²⁵ Je tedy nutné dobře analyzovat text originálu a zvážit, nakolik srozumitelné jsou pro běžného čtenáře slangismy a argotismy, jež se v textu vyskytují. Obecně lze říci, že v románu *Chronos* jsou argotické a slangové prvky hojné, u argotu jde především o kriminální a vězeňské výrazy. Avšak vzhledem k tomu, že od 90. let byl argot využíván jako umělecký prostředek v literární a filmové tvorbě Sovětského svazu, později Ukrajiny, jeho část přišla o svou hermetičnost, stala se součástí slangu, případně hovorového jazyka. Pokud tedy pro překlad slangového či argotického výrazu nalezneme sice

---

21 Tématu ukrajinského slangu se na Ukrajině dlouhodobě věnuje L. Stavyská, viz např. předmluva k jejímu Slovníku ukrajinského slangu (СТАВИЦЬКА, Леся. *Український жаргон. Словник*. Київ: Критика, 2005).

22 ШУЛЬЖУК, Н. В. *Сленг як нелітературний пласт сучасної української лексики*. [online] [cit. 6.7.2018]; Dostupné z WWW: <https://eprints.oa.edu.ua/822/1/Shulzhuk..pdf>, s. 109.

23 КОРЕЧНÝ, František. *K původu termínů slang, argot, hantýrka a žargón*. In: Naše řeč, [online] ročník 64 (1981), číslo 2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6239>.

24 ВЛАХОВ, Сергей, ФЛОРИН, Сидер. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения, 1980, s. 252-253; dále citováno jako ВЛАХОВ.

25 KUFNEROVÁ Zlata et al. *Překládání a čeština*. Jinočany: H & H, 1994, s. 76; dále citováno jako KUFNEROVÁ.

přesně odpovídající, zrcadlový, avšak běžně zcela nesrozumitelný výraz, zvolíme si jako strategii užití obecné češtiny. Dle Z. Kufnerové by v jazyce překladu bylo obtížné od sebe striktně oddělit obecnou češtinu a další lexikální či frazeologické vrstvy slangu, argotu atd., proto se ve většině literárních dialogů volí obecná čeština stylizovaná a v různé míře nasycená expresivními prvky argotu, slangu apod.²⁶ Dále Z. Kufnerová uvádí, že v uměleckém překladu je potřeba obecnou češtinu nastylizovat, bez stylizace, ve své „syrové“ podobě se uplatňuje málokdy. Nespisovné útvary je možné stylizovat několika způsoby tak, aby jejich míra v uměleckém textu byla únosná, aby zbytečně na čtenáře nepůsobily rušivě, avšak aby zároveň plnily svou funkci.²⁷

J. Vilikovský připomíná, že při reprodukci nestandardních prvků, mezi něž řadí ty jazykové prostředky, které se liší od spisovného jazyka, např. nářečí, hovorovou formu jazyka, slang, zkomolenou řeč cizinců, je třeba zdůraznit jejich lidový charakter, naznačit společenské postavení mluvčího a vztah k ostatním účastníkům promluvy i prostřednictvím syntaktických prostředků a větné intonace.²⁸

Je důležité si také uvědomit, že slangové a argotické výrazy se velice často obměňují – některé zastarávají, přestávají se užívat, neustále také vznikají nové. Překladatel by měl pamatovat na to, že pokud použije výrazy, jež jsou právě „v módě“, může jeho překlad rychle zestárnout, slangismy a argotismy mohou znít zastarale a dokonce začít působit komicky. Překladatel by se tedy neměl nechat unést efemérami, „módními“ výrazy, ale měl by zvolit takové termíny, byť neutrálnější, jež však jsou trvalejší, více zažitě.

Dále uvádím příklady, jež jsem rozdělila do několika kategorií pro lepší ilustraci jejich překladatelských řešení. Je třeba pamatovat na to, že toto rozdělení není absolutní, jelikož jednotlivé výrazy mohou přecházet z jedné skupiny do druhé.

2.2.2.1 Slang mládeže

Z uvedených příkladů můžeme zjistit, že slang je zastoupen převážně anglicismy, hned po nich následují výpůjčky z ruštiny. Kromě toho je v knize několik případů uměle vytvořených, stylizovaných, slangových výrazů utvořených z angličtiny, jež se v ukrajinštině

---

26 Tamtéž, s. 73.

27 Tamtéž, s. 72.

28 VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba*. Praha: Ivo Železný, 2002, s. 175; dále citováno jako VILIKOVSKÝ.

běžně nevyskytují.²⁹ Při jejich překladu se snažím tuto skutečnost reflektovat, i když v češtině nejsou výpůjčky z angličtiny tak časté a běžné jako v ukrajinštině. U slangu přejatého z ruštiny se tedy snažím nalézt funkční český ekvivalent, u výpůjček z angličtiny se snažím všude tam, kde je to pro češtinu přirozené a únosné, použít také anglický výraz. Stejným pravidlem se řídím při překladu uměle vytvořených slangových výrazů, jež jsou rovněž tvořeny na bázi angličtiny.

– *Ну що, де дівайс? – не витримав Максимільян, щойно той повернувся.*

– *Який ти турбулентний... Буде тобі дівайс, але обіцяй, що зголиш отой лобковий хаер під носом. Зроби собі реальний апгрейд, а то в банду не візьму.* (s. 17)

„Tak co, kde je ten přístroj?“ nevydržel to Maximilián, jakmile se bratr vrátil.

„Ty jsi ale turbulentní... Dostaneš přístroj, ale slib mi, že si ohlíš ty svoje stydký chlupy pod nosem. Upgraduj si to, nebo tě nevezmu do party.“

– *Джізес, мій дівайс... – роззявився Макс. – Фейк чи фірма? (s. 17)*

„Wow, můj přístroj...“ zůstal s otevřenou pusou Max. „Je to pravý nebo fakový?“³⁰

V této ukázce autor použil slovo „джізес“, což je zde autorská licence, místo něj jsem použila v současné době používané „wow“, jelikož případný překlad „Jesus“, „Džizis“ apod. by na sebe v češtině poutalo nežádoucí pozornost na rozdíl od ukrajinštiny, kde organicky zapadá mezi ostatní slangismy.

– *Що значить фейк?! Не ліцензійний, ясний болт, але працює так само. У нас у всіх такі, тормоз ти.* (s. 18)

„Proč hned fake?! Nemá licenci, to je fakt, ale funguje stejně. Všichni ho u nás používaj, blbečku.“

Не красувалася и не випендювалася, з чого було видно, що й сама вона охоплена нетерплячкою. (s. 4)

Nestavěla se na odiv a nepředváděla se, z čehož bylo vidět, že ani ona sama se nemůže dočkat.

---

29 Jde o výrazy, které se neobjevují ve slovníku ukrajinského slangu Stavucké ani Kondraťuka (viz bibliografie), ani nebyly nalezeny na internetu prostřednictvím vyhledávače Google ke dni 7.7.2018 17:23.

30 Tento příklad byl zařazen i do kapitoly Citoslovce a slova od nich odvozená.

– *Брат, ця штука рулить, – ... (s. 18)*

„Brácho, ta věcička je super,“ ...

Тепер ти – сам собі таймер. Твій гейм почався. (s. 18)

Teď si budeš svůj čas vodpočítávat sám. Tvoje hra začala.

– *Юзається простіше, ніж мобілка... (s. 18)*

„Používá se to snadnějc než mobil,“ ...

Tato ukázka je názorným příkladem využití obecné češtiny pro překlad slangu: jelikož v češtině nemáme žádný slangový výraz pro „юзать“ (používat, užívat) ani pro „мобілка“ (mobil), zvolila jsem slovo „snadnějc“ pro dokreslení nespisovné povahy promluvy.

Лишиться олдовий труп. (s. 19)

Zbude jenom gerontí mrtvola.

Сам розумієш, у малих кіндерах – найбільше нереалізованого тайму. В олдових кадрах – найменше. (s. 19)

Chápeš sám, že smradi maj nejvíc nevyužitýho času. Fosilové ho maj nejmíň.

Так що ти нам потрібен, брат. Ю-а-велкам. (s. 20)

Takže tě potřebujem, brácho. Welcome.

Поюзай свій брейн – зрозумієш. (s. 20)

Zkus zapnout mozek a dojde ti to.

Це як запасне життя в комп'ютерному шутери. (s. 20)

Je to jak náhradní život v počítačový střílečce.

Подумай: ідеш ти по вулиці, жуєш баблгам... (s. 21)

Jen si pomysli – vykračuješ si po ulici, žvejkáš gumu...

«Знову дітей обнуляють», – сплюнув Торн гірку слину. (s. 11)

„Znovu vynulovávaj děti,“ hořce si odplivl Torn.

На ребрі карда є дрібні цифри. (s. 21)

Na hřbetě karty jsou malý čísla.

– Скажи, а якщо закачати собі в тіло більше тайму, ніж ти прожив... (s. 22)

„Řekni, a kdyby si člověk do sebe napumpoval víc času, než prožil...“

– *Не парься ти. (s. 22)*

Puť to z hlavy.

Все інше ж Макса абсолютно влаштовувало. Реальний апгрейд. (s. 23)

Všechno ostatní Maxovi absolutně vyhovovalo. Super apgrejd.

...а потім були виявлені надто старими для груповухи... (s. 114)

a pak se ukázalo, že jsou na grupáč moc starý...

Усе враз почало скидатися на дитячу «війнушку» з уявним взяттям у полон і бутафорськими розстрілами. (s. 27)

Všechno najednou začalo připomínat dětskou hru na vojáky se smyšlenými zajatci a falešnými popravami.

– *Я ніколи на входжу через загальний вхід. Я не свічу таблом. У мене свій вхід і свій вихід. Доганяєш? (s. 75)*

Nikdy nechodím hlavním vchodem. Neukazuju svůj ksicht. Mám vlastní vchod a východ. Kapišto?

– *Я вчора розбив депутатську машину. Задавив кур'єра піцерії. Старий мене відмазав, але забрав права на цілий місяць. (s. 76)*

Včera jsem rozflákal poslanecký auto. Přejel jsem poslíčka s pizzou. Fotr mě z toho dostal, ale na celý měsíc mi sebral řidičák.

– *У нас усі натурали. Гібридів не тримаємо.*

– *Ну валяй, – відмахнувся Сноб і різко повернувся, щоб іти до номера, але раптом завмер. (s. 76)*

„U nás jsou všichni naturálové. Hybridy tu nemáme.“

„Tak dělej,“ mávl na ni Snob a prudce se otočil, aby šel do pokoje, ale vtom strnul.

Slangové slovo „натурали“ použité v originále znamená obvykle „heteráci“, avšak zde byl význam změněn na „lidi“, tedy ne hybridi. Jelikož vlastně jde v tomto případě o druh neologismu, zvolila jsem i v češtině novotvar, který bude pro českého čtenáře srozumitelný.

Рамки на вході в універ пройдено, тепер можна трохи розслабитись... (s. 114)

U vchodu do univerzity prošel rámem, teď už si člověk může dát trochu pohov.

V tomto případě jsem použila metodu kompenzace – v češtině totiž nemáme žádné slangové slovo pro univerzitu jako budovu, proto jsem použila ve druhé větě hovorový frazeologismus tam, kde v originále slangismus není.

«Подорожжі» бажають провідники у вагонах, а у вас поїздка – дистанція до дому його лярви два кілометри, і треба все встигнути.

– П-п-приємної поїздки, блін, – поправився Олаф сміючись.

– Це не забавки тобі, горілячий писок! (s. 119)

„Cestu“ přejí jenom průvodčí ve ve vagonech, a vy máte jízdu – vzdálenost k domu jeho šlapky je dva kilometry a musíš všechno stihnout.

„P-p-příjemnou jízdu, sakra,“ opravil se s úsměvem Olaf.

„Nedělej si z toho prdel, ty gorilí tlamo!“

Я думав, що в кентавропорно піду зніматися, бабла нарубаю. (s. 134)

Myslel jsem, že půjdu točit kentauroporno (/ kentauří porno), vydělám nějakou škváru.

А ми поки біля могил крутилися, то все пропустили, – мовив Захар, слухаючи, як копач крекче, натягуючи його пінняки. (s. 140)

„A zatímco jsme se motali kolem hrobů, všechno jsme zmeškali,“ řekl Zachar, když slyšel, jak kopáč heká, když si natahuje jeho fusekle.

– Ух, старий, це ти зробив? Ну, фонтан! Старий, ти маг і екстрасенс! (s. 159)

„Ty vole, tos udělal ty? No to mě podrž! Seš přímo kouzelník a senzibil!“

Zde jsem se rozhodla řešit oslovení *старий* opisem, jelikož v češtině by „staříku, starej, dědku, starochu, páprdo“ apod. znělo nepřirozeně, určitě by nezapadalo do stylu promluvy mladé dívky.

До того ж біотайму в такому олдovому тілі було вочевидь не густо, проте Шеф у ці скрутні часи не гребував ніким. (s. 176)

Kromě toho v těle takovýho rakváče biočasu očividně moc nebylo, ale Šéf v těch těžkých časech nepohrdl nikým.

– На нашій території увесь час – наш, а Господь курить бамбук! – глузливо кинув Шеф. (s. 176)

„Na našem území patří veškerý čas nám a bůh se může jít vyspat!“ posměšně prohodil Šéf.

Може, я й не вартий цього. Стопцентно не вартий! Але я намагатимусь... (s. 178)

Možná toho nejsem hoden. Stoprocentně nejsem hoden! Ale budu se snažit...

– Тільки соплі в мою сотню не напусти, пилососка, – поплескав її по гузну. (s. 175)

„Hlavně mi v tý stovce nenechávej svý hleny, řapino,“ poplácal ji po zadku.

V češtině sem nenalezla žádný ekvivalent pro „пилососку“, tedy ženu provozující orální sex. Volila jsem tedy hanlivé označení pro ženu obecnějšího rázu, dalo by se uvažovat i o synonymech typu „rajda, coura, děvka“ apod., ale „řapina“ mi připadá vhodnější kvůli nádechu shovívavosti, který dané slovo obsahuje.

– Та покиньте ви ці манси. Ми ж обоє знаємо, як тепер звучить це запитання. (s. 55)

„Tak už nechte těch manýrů. Vždyť oba víme, jak ta otázka teď zní.

– Коменти... де ваші коменти??? – закричав Твіттер, розмазуючи по голові кашу. (s. 44)

„Komentu... kde jsou vaše komentu???“ zakřičel Twitter a rozmazával si kaši po hlavě.

– О'кей. Привіт новому чоловікові. (s. 56)

„OK. A pozdravujte nového manžela.“

Ти вважаєш, я – паршивий драйвер? (s. 73)

Myslíš, že jsem blbej řidič?

– *Та що з тобою?*

– *Все окей! – рывкнув Сноб. (s. 76)*

„Co je sakra s tebou?“

„Všechno je v cajku!“ zařval Snob.

Коли Фред узявся за побудову своєї турбіни, то був відчайдушний блеф. (s. 151)

Když Fred souhlasil s tím, že postaví svou turbínu, zoufale blafoval.

Біжу, така, в плесрі, нічо не чую, а тут – бац – і я вже олдова консерва! ...

Старий, це все ти? Ну, фонтан! Ти реальний резеректор!

– *Хто? – недочув отець Теодор.*

– *Ну, резеректор – той, хто воскрешає. (s. 158)*

V klidu si běžím s empétrojkou, nic neslyším, a najednou – prásk – a už je ze mě rakváč! ... Vole, tos udělal ty? To je hustý! Jseš fakt resurektor!

„Kdo?“ špatně slyšel otec Teodor.

„No, resurektor – ten, co křísí lidi.“

Další případ stylizovaného slangismu – neologismus utvořený z anglického slova „resurrector“. V ukrajinštině se běžně nevyskytuje, stejně jako v češtině. Proto jsem zvolila stejný postup jako v ukrajinštině, vytvořila jsem tedy neologismus na stejném základě. I když může být pro běžného čtenáře toto slovo nesrozumitelné (stejně jako v ukrajinštině), autor sám ho vzápětí vysvětluje.

2.2.2.2 Profesionalismy

Ve zkoumaném nejsou profesionalismy příliš početné, detekovala jsem v něm pouze čtyři níže uvedené termíny, přičemž u dvou z nich se jedná o profesionální slang řidičů z povolání, jeden je kadeřnický a jeden z oboru informatiky.

Мовчи і «бублика» крути. Вони люблять мовчазну прислугу. (s. 119)

Buď zticha a otáčeš volantem / kormidlem. Nemaj rádi sluhy, co se vykecávají.

V češtině jsem narazila na profesionalismus „koláč“, což je synonymum k volantu, avšak není to slovo příliš rozšířené ani mezi řidiči z povolání, proto zde jako první variantu volím neutrální slovo „volant“, avšak ve druhé větě toto ochuzení kompenzuji obecnou češtinou. Druhou variantou překladu je použít slovo „kormidlo“, což sice v češtině není, tak jako v ukrajinštině, zažitý a běžný výraz řidičů pro volant, ale pomocí této metafory bychom větě dodali na expresivnosti.

– *Шашечки розклали?* – *спитав Коба.* (s. 119)

„Rozložili jste majáčky?“ zeptal se Koba.

Свою кошлату бороду, що звисала ледь не до пупа, він обстриг братовими ножицями, а потім невміло пройшовся тримером... (s. 23)

Svoje rozježené vousy, které mu sahaly skoro až k pupku, ustříhl bratrovými nůžkami, a potom vše neobratně dorovnal strojkem...

V ukrajinštině se setkáváme s podobou „тример“ i „триммер“, obě se vyskytují v médiích, ale zatím není žádná z nich kodifikovaná. Doslova znamená „zastříhávač“. Avšak rozdíl mezi strojkem na vlasy a zastříhávačem je velice malý, v textu na tento přístroj není kladen žádný větší důraz, volím zde proto zobecnění, abych neupoutávala zbytečnou pozornost na termín, se kterým se v češtině běžný čtenář neseťkává dnes a denně.

Під'єднала кишеньковий сервер до хрономата й охнула: на «флешці» депутатського синка лежав заряд у п'ятнадцять тисяч років. (s. 78)

Napojila kapesní server na chronomat a úžasem vydechla – fleška poslancova synáčka byla nabitá na patnáct tisíc let.

2.2.2.3 Argot

Argotické termíny jsem pro lepší přehlednost rozdělila dle jejich zaměření – jeden okruh je typický pro zločince, zvláště zloděje, terminologie z druhého okruhu je typická pro uživatele drog. Jejich společným rysem je, že již přišly o svou kryptickou funkci; autor zde

zvolil takové výrazy, jež jsou pro běžného čtenáře srozumitelné, mnohé z nich přešly i do slangu, obzvláště slangu mládeže.

2.2.2.3.1 mluva zločinců a vězňů

Tato skupina argotismů je v románu nejpočetněji zastoupena. Jsou již pro běžného čtenáře zcela srozumitelné, měli bychom se toho držet i v češtině. Považovala bych zde za chybný přístup, pokud by se překladatel snažil o nalezení takového ekvivalentu, který by byl sice přesný, ale kryptický, a čtenář by mu nerozuměl. Je nutné vždy zohlednit srozumitelnost takového termínu pro běžného čtenáře a na základě toho volit český termín.

Світити ї нікому не можна. Поліцаям не попадайся. (s. 19)

Nesmíš o ní nic vykecat. A bacha na fizly.

Крадений час зливали перекупникам, які добряче платили за кожен біологічний рік. (s. 19)

Ukradený čas střelili překupníkům, kteří dobře platili za každý biologický rok.

Зіллеш сотню років – купиш собі добру хату. Як у мене. Ще за п'ятдесят – добре авто. (s. 20)

Když střelíš stovku let, koupíš si dobrou bejvák. Jako mám já. Za dalších padesát máš dobrou káru.

Я вже злив баригам років шістсот. Тепер складаю все бабло на рахунок, на відсотки живу. Я набігався по підворотнях... (s. 20)

Už jsem dealerům střelil nějakých šest set roků. Teď dávám všechny prachy na účet, žiju z úroků. Svoje už jsem si vodmakal...

Така поведінка у присутності слуг закону ї наглядачів виробилася у нього ще з юних літ, коли він загримів у виправну колонію за звалтування. (s. 26)

Naučil se tak chovat před služebníky zákona a dozorcí už v mládí, když ho strčili do nápravného zařízení za znásilnění.

...як накидатиме їм на шиї зашморг із басової струни – за цей архаїчний стиль екзекуції братва прозвала його Удавом. (s. 27)

...jak jim utáhne kolem krku smyčku z basové struny – kvůli tomu archaickému stylu popravy mu parta dala přezdívku Škrtič.

Далось взнаки все – і стероїди, завдяки яким колись накачався, і кокаїн, на який присів між другою і третьою ходкою, і дешевий коньяк, який дудлив в останні роки. (s. 29)

Projevilo se všechno – steroidy, díky kterým byl kdysi tak nabušený, a kokain, na kterém jel v mezičase mezi prvním a druhým pobytem v lapáku, a levný koňak, který nasával v posledních letech.

Він слухав примусові лекції якихось заїжджих проповідників, з яких потішалися зеки. (s. 30)

Chodil na povinné přednášky jakýchsi kazatelů odjinud, ze kterých si muklové dělali srandu.

Його відсидки були його повнокровним досвідом... (s. 30)

Jeho pobyty v base byly jeho plnohodnotnou zkušeností...

– Боже, мені хана. (S. 31)

„Bože, jsem nahranej.“

– Ви хотіли мені щось сказати? – наїхав начальник цеху. (s. 32)

„Chtěl jste mi něco říct?“ pustil se do něj vedoucí provozu.

Загнувся депутатський синок. Значить, винною зроблять її, і відповідати доведеться по повній програмі. (s. 82)

Zhebl poslancův synek. To znamená, že z toho obviní ji, a bude se muset ze všeho zodpovídat.

...але ж лекція скидається на діалог наглядача із зеками, доцент щось рывкає з-поза ґрат, наче безперемінно нагадає слухачам про їхнє право мовчати, а ті по інший

бік решітки забивають козла, ріжуться в очко, чи що там ще належалося робити зекам до винайдення темпоральної генетики... (s. 114)

...ale přednáška ze změnila v dialog bachaře s mukly, docent něco štěká zpoza mříží, jako by studentům neustále připomínal, že mají právo mlčet, a na druhé straně mříží hrají ferbla a oko bere, nebo co že to tam obvykle dělají muklové před vynalezením časové genetiky...

–Що ти там знаєш? Відсидів три класи і три камери, і вже рятівник нації, прапороносець підпілля! От прокоleshся, згодують вони тебе акваріумним риbam. (s. 119)

„Co ty o tom víš? Voseděl sis tři třídy a tři cely a už jseš zachránce národa, vlajkonoš podzemí! Když to poděláš, bude z tebe krmení pro akvarijní rybičky.

– Озвіріло, бидло, – кинув старший чоловік із важким червоним лицем, що просувався коло Діани. (s. 144)

„Zdivočeli, tupci,“ řekl starší muž se zavalitým rudým obličejem, který se tlačil kolem Diany.

Усе, що я, мля, кажу – не для бидломасу і не для сторонніх вух. (s. 162)

Všechno, co tu, vole, řeknu, není pro tupej dav a pro cizí uši.

–Добре. Хай зроблять там реальну парашу, мля. Слушайте далі. Через десять хвилин після нас, мля, підвалють скінхеда-натурали і вклиняться зі своїм бардаком. Вони почнуть наїзд, ну, як завжди: «Мочи гібів! Гіbam – погибель!» і так далі. Бидломасу від бойні не стримувати! Хай дубасяться, пуляють калом, мля, хай кусаються і миздяться копитами. Хай, мля, б'ють вікна в кабміні і топчуть мирних протестантів. Під кінець приїде ОМОН і гребтима всіх підряд, мля, так що ви вчасно линяйте. (s. 163)

„Ať tam udělej pěknej brajgl, vole. Poslouchejte dál. Deset minut po nás, vole, se přiřítěj skinheadi-naturálové a připojej se se svým bordelem. Pustěj se do ostatních, no, jako vždycky: „Zabij hyby! Záhuba pro hyby!“ a tak dál. Tupému davu bitku nerozmlouvejte! Ať se tam pomlátěj, házej po sobě hovna, vole, ať se porafaj a třískaj kopytama. Ať tam, vole, rozbijou vokna ve vládě a podupou mírumilovný demonstranty. Nakonec dorazí zásahovka a sebere všechny, co tam budou, vole, takže vodtaď včas vypadněte.

Затріцала рація: дозорець з балкону доповів про наближення цілого загону терніл. (s. 175)

Zapraskala vysílačka – hlídač z balkónu oznámil, že se blíží velký zástup hejlů.

Шеф вирішив спуститися сам разом із братвою, тому дістав хрономат і запхав за пояс. ... Так крутіше. (s. 176)

Šéf se rozhodl sejít osobně dolů spolu s partou, proto vytáhl chronomat a zastrčil si ho za opasek. ... Tak je to víc hustý.

– Салют, товстолобики. Прошу сідати. (s. 181)

„Nazdar, namakanci. Prosím, posaďte se.

Усіх жертв темпорального грабежу, усіх зеків, що померли внаслідок темпоральних ув'язнень... (s. 182)

Všechny oběti časových loupeží, všechny mukly, co zemřeli kvůli časovému uvěznění...

2.2.2.3.2 mluva uživatelů drog

Tato skupina argotismů je také hojně zastoupena, mnohé z uvedených drogových výrazů také přešly do slangu, zvláště mládeže, i do obecného jazyka. Jsou to tedy výrazy obecně srozumitelné, což bychom měli dodržet i v češtině.

– Це мій колишній чоловік. У нього ж зараз ломка, він – наркоман! (s. 62)

„To je můj exmanžel. Vždyť má abst'ák – je narkoman!“

Планували зарядити мій персональний хрономат біотаймом радіоактивного дощового черв'яка, щоб я, нічого не відаючи, «ширнувся» ним... (s. 70)

Měli v plánu nabít můj osobní chronomat biočasem radioaktivní žížaly, abych nic nevytušil a „šlehl si“ ho...

Після сварки з батьком викричатися на когось – це була перша допомога самому собі. Далі – темпнутися і зависнути подовше. (s. 73)

Po hádce se otcem si na někom vybit vztek – to byla první pomoc, kterou si mohl sám poskytnout. A dál – sjet se časem / nastřelit se časem / nařachnout se časem a zůstat v rauši / zůstat na tripu co nejdéle.

Треба зав'язувати с цими забавами. (s. 74)

Musí skončit s těma legráckama.

– *Та не вставляє уже нічого! Не вставляє, врубуєшся, барбі?! – закричав Сноб.* (s. 78)

„Nemůžu se ničím zmastit! Nic už nepůsobí, kapíruješ, barbíno?“ zakřičel Snob.

«Передоз», – із цим здогадом вона дотяглася до кнопки виклику темпораніматора. (s. 82)

„Přešleh,“ s tou domněnkou se natáhla k tlačítku, aby zavolala časové resuscitátory.

Друзі, ви вже накачалися коктейлями, просмерділися кальянами? (s. 128)

Kámoši, už jste se zlíli koktejly, zasmrádli od vodních dýmek?

Потрусилла вухами для заохочення галасу, злізла з жердини, ступила кілька сходинок униз, у «вгаиену» ереговану юрбу... (s. 129)

Zastříhala ušima pro povzbuzení rozruchu, slezla z tyče, sestoupila po několika schůdcích dolů, k vzrušenému davu, který byl „jako dělo“.

Депресивні слонопітеки нажерлися наркоти з самого ранку і перебували поза межами добра і зла. (s. 164)

Depresivní slonopitéci se zfetovali už časně ráno a byli ve stavu, kdy nerozlišovali dobro a zlo.

Шеф скрутив купюру в трубочку, втягнув ніздрею доріжку, передав трубочку Шалаві. Вона теж втягнула доріжку. (s. 175)

Šéf stočil bankovku do trubičky, nasál do nosní dírky lajnu, předal trubičku Štětce. Ta si taky šňupla lajnu.

2.3 Slovní hříčky

Pod širokými pojmy „kalambúr“ neboli „slovní hříčka“ se skrývá široká škála jazykových prostředků, pomocí nichž dosahujeme komického efektu v jazyce. O kalambúru píše Z. Kufnerová, že je to „ve své podstatě hra s jazykovými prostředky: s hláskami, se slovy, s gramatickými pravidly. Přitom hlásky, slova či jiné jazykové prostředky nejsou komické samy o sobě, ale komický může být způsob jejich využití: zvláštní použití mnohoznačných slov tak, aby vznikla aliterace (hromadění slov se stejným počátečním písmenem) nebo rým tam, kde je čtenář nejméně očekává.“³¹

Ke slovním hříčkám řadí F. Oberpfalcer³² vtipná přirovnání, odvážné metafory, mnohovýznamovost a homonymii, nezvyklé dělení slov, hláskové obměny, etymologické hříčky, synonymní a antonymní výrazy, převádění lidových přísloví a úsloví v komickou stránku, další rozvádění významu slov (založeno na polysémii), velká záliba v rýmu, hromadění stejných nebo podobných artikulací. Tento autor definuje slovní hříčky následujícím způsobem: „Estetický účinek slovních hříček jest dán tím, že jsou zvláštním druhem vtipu. Podstatou vtipu jest, že spojuje věci zcela různé, zjednáváje mezi nimi neočekávané vztahy.“³³

Jedním ze způsobů, jak podrobněji analyzovat slovní hříčky a jak je dle způsobů jejich vytvoření rozdělit do několika kategorií, uvádějí S. Vlachov a S. Florin,³⁴ kteří také poukazují na nepředvídatelnost, neočekávanost, jež tvoří součást každého kalambúru. Uvedení autoři uplatňují při rozdělení slovních hříček do několika okruhů hledisko fonetické, lexikální a frazeologické, přičemž upozorňují, že málokdy se setkáme s tkovými hříčkami, jež by spadaly výlučně do jediné z těchto skupin, častěji v literatuře narazíme na kalambúry, které budou součástí několika kategorií zároveň. Jejich rozdělení je tedy následující:

- I. fonetické slovní hříčky – jejich zvuková stránka zde převažuje nad významem;
- II. lexikální slovní hříčky
  - a) založené na hře s celými slovy nebo s částí slova:
    - hříčka pomocí kořene slova nebo afixů

---

31 KUFNEROVÁ, s. 117.

32 OBERPFALCER, František. *Slovní hříčky v české mluvě lidové*. In: Naše řeč, [online] ročník 12 (1928), číslo 6, [cit. 14-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2499>.

33 Tamtéž.

34 ВЛАХОВ, s. 288 – 314.

- hříčka pomocí „zlomku“³⁵ slova;
  - b) založené na polysémii či na homonymii;
  - c) založené na dalších lexikálních kategoriích, jako jsou antonymie, etymologie apod.;
- III. frazeologické slovní hříčky – v nich autor nečekaně mění část frazeologismu.

2.3.1 Překladatelská strategie

Mnozí translátologové se u slovních hříček zamýšlejí nad tím, zda je vůbec možné je adekvátně do cílového jazyka převést. Nejsou o tom zcela přesvědčeni S. Vlachov a S. Florin³⁶, kteří uvádějí, že obvyklý postup, při němž převádíme obsah sdělení, je v tomto případě nedostačující, jelikož se u kalambúrů musíme soustředit i na formu, která je často důležitější než obsah sdělení. Z tohoto důvodu se daní autoři domnívají, že plnohodnotný překlad slovních hříček je spíše výjimkou, častěji se nám takový překlad realizovat nepodaří a bude nutné slovní hříčku kompenzovat na jiném místě a s pomocí jiných prostředků.

Na tentýž problém poukazuje i J. Vilikovský následujícími slovy: „Při překládání prvků jazykové komiky se většinou dostává do konfliktu požadavek zachování sémantického obsahu textu a všech jeho jednotek (tedy požadavek, aby překlad věrně a pravdivě sděloval to, co sděluje originál) s požadavkem zachování stylistického charakteru textu (t.j. aby byly zvolené jazykové prostředky a všechny „stavební kostky“ textu od hlásky až po větu stejně uspořádány jako v originále a aby překlad vyvolával smích tak, jak to činí originál). Tyto požadavky lze jen těžko sloučit a do důsledku splnit. Proč se to nedaří? Protože jazyková komika využívá potenciálních významových vztahů výrazů na základě podobnosti nebo společného rysu jejich formy. Zrovna tak upozorní komický výrok na to, že slova mají přímé a přenesené významy a my jsme zvyklí, že v textu se slovo užije buď ve významu jednom, nebo v druhém, ale ne v obou současně.“³⁷ Tentýž autor apeluje na jazykovou tvořivost překladatele, jenž musí být při překládání slovních hříček neméně progresivní a „odvážně“ jazykově tvořivý jako autor originálu.³⁸

---

35 Ne vždy se musí jednat o kořen, kmen či afixy, v některých případech se pro vytvoření slovní hříčky použije jen např. část prefixu spolu s částí kořene, jež budou homonymní či se budou rýmovat s jiným slovem, viz: ВЛАХОВ, s. 293.

36 ВЛАХОВ, s. 313 – 314.

37 ВИЛИКОВСКИЙ, s. 58.

38 Тамтэж, s. 58.

I dle názoru Z. Kufnerové³⁹ není možné dosáhnout přesného překladu slovních hříček, jelikož překladatel málokdy ve svém cílovém jazyce nalezne stejné homonymní výrazy pro tytéž lexikální významy jako v originále. Autorka soudí, že ve většině případů přesný překlad není možný, avšak to neznamená, že jsou slovní hříčky v zásadě nepřeložitelné, jelikož každý jazyk má své prostředky, díky nimž si čtenář odnese týž dojem jako při četbě originálu, a kromě toho můžeme vždy využít funkčních posunů a kompenzací. Tuto problematiku pak shrnuje slovy, že „slovní hříčky tedy zpravidla lze překládat, ale překladatel obvykle musí zvolit kompromis: zachová slovní hříčku, i když ji trochu pozmění a pozmění významy jednotlivých výrazů tak, aby byl zachován zhruba smysl výpovědi v originále.“⁴⁰

Jak optimisticky poznamenává B. Hečko, překladatel pomocí gradace dávkování humoristického výraziva může kompenzovat slovní hříčky na jiném místě díla a leckdy může dospět dokonce k efektnějšímu řešení než autor původního díla.⁴¹

Цього дня вислів «вирвані роки» набув для нього нищівної конкретики. (s. 30)

Toho dne se pro něj rčení o „ukradených letech“ stalo ničivě konkrétní.

Jde o frazeologismus, přejatý z jidiš přes ruštinu. Doslova znamená „vytržené/vyrvané roky“, používá se ve významu „udělat ze života peklo“, „dát co proto“, „zatopit komu“. Ovšem zde je toto ustálené slovní spojení použito i v přímém významu jeho komponentů, jelikož jsou hrdinovi skutečně fyzicky odebrána léta. Rozhodla jsem se použít ustáleného obrazného slovního spojení „ukradené roky“, které má poněkud odlišný význam než v originále, nicméně zde splní úlohu jazykové hříčky, jelikož má jak přenesený, tak i konkrétní význam, jež se liší.

– Послухайте... У мене новий чоловік. Мені не можна втрачати лице...

– О, ця втрата піде на користь вашим стосункам. Ви носили чуже лице, а між близькими людьми не повинно бути секретів. (s. 55)

„Poslyšte... Mám nového muže. Nemůžu ztratit tvář...“

„Myslím, že ta ztráta vaše vztahy upevní. Nosila jste cizí tvář a blízcí lidé mezi sebou nesmí mít žádná tajemství.“

---

39 KUFNEROVÁ, s. 119.

40 Tamtéž, s. 119.

41 HEČKO, Blahoslav. *Dobrodružství překladu*. Praha: Ivo Železný, 2000, s. 42.

Zde je slovní hříčka založená na frazeologizmu „втратити/втрачати лице“ (česky „ztratit tvář“), který je použit i v přímém významu, jde tedy skutečně o ztrátu tváře, tedy svého mladistvého vzhledu, kvůli odčerpání roků života, kterých se postava nezákonně zmocnila. Pro překlad není toto místo problematické, protože v češtině máme ekvivalent tohoto frazeologizmu, lze tedy přeložit doslova.

...тому, що ті були начальськими синками («мажорами-дармажорами, а також кармажорами, фарсмажорами і тому подібними тамбурмажорами»). (s. 114)

...protože to byli synáčekové vysoce postavených tatínků („prominenti-indiferenti, a taky adolescenti a dekadenti, a podobní elementi“).

Slovní hříčka je zde v ukrajinštině založena na slově *мажор* (= syn vlivných či bohatých rodičů) a jeho podobnosti se slovy *жор* (= žraní, požírání), *форсмажор* (= vyšší moc), přičemž tu máme slovní hříčku utvořenou i z tohoto slova *форсмажор*, jež bylo pozměněno na *фарсмажор* (*фарс* = fraška). Poslední z výrazů, *тамбурмажор*, se skládá ze slov *тамбур* (= velký buben) a opět *мажор*, jeho význam by bylo možné vyjádřit jako „prominentní synáčci s dutou hlavou“. Jelikož v češtině nemáme jednoslovný výraz pro označení prominentních synků, nebylo možné vytvořit slovní hříčku dle ukrajinského vzoru. Zvolila jsem tedy hříčku založenou na rýmu se slovem „prominenti“, rýmující se slova pak vyjadřují podobný význam jako v ukrajinštině, tedy nevalné mínění o takových prominentních rozmazlených dětech.

...ох, альма-матер – ця улюблена жона альфа-фатера буремної вітчизни, вона і ззовні, й усередині прекрасна такою невловимою красою, що навіть посвяченим ніколи не вдавалося вловити тої краси, а втім, справа смаку. (s. 114 - 115)

...ano, alma mater – ta milovaná žena alfa fatera rozbouřené vlasti, se navenek i zevnitř skvěje takovou nepostížitelnou krásou, že ani zasvěceným se nikdy nepodařilo tu krásu postihnout, nicméně je to věc vkusu.

Zde je kalambúr založený na zvukové podobnosti výrazu *альма-матер* (= alma mater, tedy „matka živitelka“) a autorem vytvořeného výrazu *альфа-фатер* (což může být aluze na alfa samce, doslova v podstatě „alfa otec“). Jelikož výraz *alma mater* existuje i v češtině, přeložila jsem tuto hříčku na stejném principu jako v originále.

Наша компанія динамічно розвивається, втілюючи місію: «Миттєвому життю – миттєву смерть!». (s. 35)

Naše společnost se dynamicky rozvíjí na základě ztělesnění myšlenky „Pro rychlý život – rychlá smrt!“

Tato slovní hříčka je založená na opakování mnohovýznamového slova „миттевий“ v reklamním sloganu. V prvním případě ve spojení se slovem „život“ je význam „jepičí / chvilkový / krátký“, ve druhém případě ve spojení se slovem „smrt“ se význam mění na „okamžitá / náhlá“. Tento překlad se zde však nejeví jako adekvátní, jelikož bychom přišli o opakování téhož slova v obou částech sloganu, navrhuji tedy nahradit slovo „миттевий“ při překladu na slovo „rychlý“, jež v daném kontextu lze pokládat za synonymum a jež se hodí k oběma substantivům.

Повзеи, як мутант-ампутант! Дай я порулю! – заволав Сноб. (s. 73)

„Vlečeš se jak mutant diletant / mutant ignorant! Pust mě k volantu!“ zavolal Snob.

V ukrajinštině slovo *ампутант* znamená „člověk s amputovanou končetinou“. Slovní hříčka je založena na rýmu dvou slov, slova „mutant“, které existuje i v češtině, a slova *ампутант*, které v češtině nemáme. V daném případě považuji za důležitější zachovat hříčku, rým, než oba výrazy věrně přeložit. Zvolila jsem tedy slovo „diletant“, případně „ignorant“, které vyjadřuje určitou neschopnost, i když ne fyzický handicap jako v originále.

Давай, ворушиися, мутант-імплантант. Терпіння на вас нема! (s. 78)

Dělej, pohni kostrou, ty mutante pracante. Už tu z vás rostu!

Stejně jako v předchozím úryvku se zde objevuje slovní hříčka založená na rýmu dvou slov, z nichž první je „mutant“, a druhé *імплантант* (v ukrajinštině často nesprávně používané místo *імплантат* – „implantát“, „zubní náhrada“). Slovo *імплантант* v češtině neexistuje, proto jsem opět volila překlad pomocí jiného slova, které by se s prvním rýmovalo. Jelikož se děj odehrává na recepci veřejného domu, kde netrpělivý zákazník peskuje recepční, zvolila jsem slovo „pracant“, které může být v daném kontextu chápáno ironicky.

Нарешті прийшло те відчуття, яке його завше лякало, але й вабило нестерпенно – здавалося, ніби для цілковитого прозріння й очищення варто лишень на міліметр розширити якусь тріщину в лаштунках реальності, і туди потоком рине істина, розкриється вся підспудна сутність світу, з'ясується, навіщо, ким і як усе влаштовано, хто він сам такий, де зарите падло і в чому западло. (s. 79)

Konečně se dostavil pocit, jaký ho vždy děsil, ale zároveň nesmírně přitahoval – zdálo se, jako by k úplnému prozření a očistě stačilo pouze o milimetr rozšířit nějakou štěrbinu

v kulisách skutečnosti, a pak se tudy začne valit proud pravdy, bude odhalena skrytá podstata světa, vyjde najevo proč, kdo a jak to všechno zařídil, kdo je on sám, kde je zakopaný pes a do čeho by radši neměl lézt.

Hříčka spočívá jednak v rýmu dvou částí souvětí, jednak v pozměnění fraseologismu *ось де собака заруа* užitím místo slova *собака* („pes“) slova *падо* („mršina, zdechlina“). Ve druhé části souvětí pak nalezneme rýmující se částečně homofonní argotické slovo *западо* (označuje něco, co je pod úroveň, co by člověk ve svém postavení dělat neměl). Já jsem zvolila řešení spočívající v zachování rýmu, převedení prvního fraseologismu v jeho původní podobě a pozměnění druhé části slovní hříčky tak, aby byl zachován přibližný význam, i když ne styl.

Тепер той Поштамт переїхав до іншого міста, де вже не гасав на моторолері, а відкрив на свій «чорний» стартовий капітал невеличкий «білий» бізнес – продавав якісь шпалери чи жалюзі. (s. 86)

Ted' se ten Poštovna přesunul jinam, kde už nelítal na motorce, ale za svůj „špinavý“ startovací kapitál rozjel menší „čistý“ byznys – prodával nějaké tapety nebo žaluzie.

V češtině existuje podobný kontrast mezi „špinavými“ (nelegálně získanými) a „čistými“ (legálními) penězi a podnikáním jako v ukrajinštině s tím rozdílem, že v ukrajinštině je tato opozice vyjádřena slovy „černý“ a „bílý“. Slovní hříčku se tedy podařilo zachovat.

Поїзд метро повз, як слимак («равлик-геморавлик», – крутиться в нього на язичі каламбур), залишаючи слинявий слід страху... (s. 112)

Vlak metra se plazil jak šnek („slimák-hemoromák“, probleskl mu hlavou kalambúr) a nechával za sebou slizkou stopu strachu.

Zde je slovní hříčka založená na spojení slov *равлик* (= šnek) a *геморої* (= hemoroidy), z čehož vzniká okazionalismus *геморавлик* (lze položit jako „šnek trpící hemoroidy“). Volila jsem obdobnou strategii a vytvořila jsem novovar na základě slova „slimák“ a „hemoroidů“. Ve druhé části souvětí se objevuje aliterace založená na opakování souhlásky „s“ na začátku třech slov jsoucích za sebou, což se podařilo zachovat i v češtině díky zdařile zvoleným slovům začínajícím rovněž na souhlásku „s“, aniž by došlo ke ztrátě či většímu posunutí významu.

...його зупинка під землею, а над землею – печальна альма-матер у ремонтних рихтуваннях («сіра і сира сирітська сироварня», – сичав він подумки), конче вийти з дверей вагона не першим і не останнім – так чомусь він постановив у рамках самозахисної системи забобонів. (s. 113)

... jeho zastávka je pod zemí, a nad zemí je smutná alma mater pokrytá stavebním lešením („sirá a syrá sirotčí sýrárna“ syčel si pro sebe), nesmí vystoupit ze dveří vagónu jako první ani jako poslední – takovou zásadu si bůhvíproč stanovil v rámci sebeobraného systému pověr.

Stejně jako v předchozím úryvku zde máme aliteraci, v níž se opakuje souhláska „s“ na začátku několika slov, jelikož však v češtině existují slova s týmž významem a kořenem, překlad nečinil žádné problémy.

...страхи напосіли, веселоці відійшли, почувався, як нерозкаяний монах (точніше – «гормонаХ» – це такий монах із гормональним сказом)... (s. 113)

...zmocnil se ho strach, opustila ho radost, cítil se jako mnich, který neučinil pokání (přesněji jako „hormonomnich“, což je takový mnich se splašenými hormony)...

V tomto případě se bohužel nepodařilo hříčku převést do češtiny tak, aby působila stejně jako v originále, kde spočívá v podobnosti slov *гормонах* (= hormonech) a *монах* (= mnich). I v češtině sice existuje slovo *monach* (= pravoslavný či řeckokatolický mnich), avšak jeho využitím bychom se ve srovnání s originálem dopustili zúžení významu a kromě toho se tvar lokálu plurálu slova „hormon“ v češtině neshoduje se slovem „monach“, tedy ani tak bychom slovní hříčku s pomocí tohoto slova nevytvořili. Navrhovala bych tedy kompenzovat ne zcela zdařilou slovní hříčku na jiném vhodném místě románu.

...ось вона, аудиторія фуккультету, драматургія лекцій таки на висоті: викладач виходить до трибуни з окремого входу, що біля дошки, а студентський амфітеатр відгороджено ґратами аж до самої стелі, так викладацький склад бережуть від усяких «оказій-інвазій-експлозій»... (s. 114)

...tady ho máme – osazenstvo fuckulty, přednášky jsou důkladně zrežírované – profesor jde na tribunu zvláštním vchodem vedle tabule, a studentský amfiteátr je ohrazen mřížemi až ke stropu, takovým způsobem jsou přednášející chráněni před každou „kolizí-invazí-explozí“...

... ну і нехай, набридли, к чортам собачим, роздумуючи про долю і недолю («долю запердолю»), він незчувся, як опинився на середній лінії коридору... (s. 115)

... no tak ať, mám toho po krk, ať se jsou všichni vycpat, přemýšlel o svém šťěstí a nešťěstí („šťěstí jsou jen pověsti“), nevěděl ani jak a octl se na středové čáře chodby...

Zde je slovní hříčka založená na rýmu *долю запердолю* (*запердолити* je hovorové mnohovýznamové sloveso, jež znamená kromě jiného „odsunout, zasunout, vrazit, odstrčit, odhodit, zahodit“). Snažila jsem se dodržet jak rým, tak přibližný význam slovní hříčky, jinde v textu je možné přidat nějaký hovorový prvek, abychom tak kompenzovali její přílišnou spisovnost.

...немає світла в кінці тунелю, нема й на початку, нема порядку, нема порятунку, є лише глухе биття серцевого м'яза об раму ребер («о, браму ребер!»), і тоді його потуплені очі наткнулися на інуровані боти... (s. 115 - 116)

...není žádné světlo na konci tunelu, není ani na jeho začátku, neexistuje žádný pořádek, žádný řád, jsou tu jen tupé údery srdečního svalů do žeber („o, bože, ber!“), a pak jeho sklopené oči narazily na boty s tkaničkami...

Slovní hříčka je založená na homofonii slovního spojení *об раму ребер* (doslova „o rám žeber“) a *о, браму ребер* (doslova „ó, bránu žeber“).

– О, ти напишеши, грамотій. Після того, як я перехоплю виклик, у тебе буде одна хвилинка, щоб причепити шашечки і під'їхати до воріт. Бо через три хвилини туди прибуде машина з фірми. Алфавіт не забув?

– А – бе – ве – ге – де – е – є – же – зе – йот – врот – ка – ел – ем – ен – о – пе – ре – се – те – тво – ю – ма – му – се – і – те... (s. 120)

„No jo, to chci vidět, jak to napíšeš, ty koumáku. Až přijmu hovor, budeš mít minutu na to, abys tam dal majáček a přijel k bráně. Protože za tři minuty tam dorazí auto z firmy. Nezapomněl jsi abecedu?“

„Á – bé – cé – dé – é – ef – gé – há – chá – í – je – be – to – bě – ká – el – em – en – ó – pé – er – es – té – běž – do – pr – de – le...“

Знаєш, як нас з тобою називають? Ретрогрейверами. (s. 137)

– Одне діло у самого директора просить, а друге – у нікому не нужного ретрояктамйого. Тепер воно рівноправніше буде.

– Ага. Гівноправніше, – буркнув Захар. (s. 138)

Víš, jak nám říkají? Retrohrobníci.

„Jedna věc je, když si máš říct samotnému panu řediteli, něco naprosto jiného je poprosit úplně zbytečného retro-tretro nebo jak to bylo hrobníka. Teď to bude rovnoprávnější.

„No jo. Hovnoprávnější,“ zabručel Zachar.

– *Вилазь, Базилію, не ламай комедію. Дістанеш запалення.*

– *Земля не запалить. Загасить хіба. Я ж її знаю.* (s. 140)

„Vylez, Bazile, nehraj tady divadlo. Chytíš zápal plic.“

„Země nic nezapálí. Země jen hasí. Vždyť ji znám.“

Асфальт під ногами був устелений агітками за підписом керівника ДРБЧ. Одна з таких агіток була затиснута і в Діаниній руці. Діана знала, що абрєвіатура означає «Державний Резерв Біологічного Часу», а решту тексту ї читати не збиралася. (s. 142)

ДРБЧ у кухонних розмовах із дочкою він розшифровував не інакше як «ДіРява БоЧка», ї переконував Діану бойкотувати суботники. (s. 143)

Asfalt pod nohama byl posetý agitkami podepsanými ředitelem SRBČ. Jednu takovou agitku svírala v ruce i Diana. Diana věděla, že ta zkratka znamená „Státní rezerva biologického času“ a zbytek textu si přečíst ani neplánovala.

Když se bavil doma v kuchyni s dcerou, rozšifroval tu zkratku jedině jako „StaRá BeČka“ a přesvědčoval Dianu, aby přestala chodit na pracovní soboty.

Простіше кажучи, йшлося про зброю масового «чищення». (s. 151)

Jednodušeji řečeno šlo o zbraň hromadného „čištění“.

«Гібам – погибель! Гібам – погибель!» - почали скандувати їхні перені ряди.

– *Гіб-гіб-Ура! Гіб-гіб-Ура!* – *занищав Йоїо в мегафон, і вся строката партійна публіка підхопила його клич. (S. 166)*

„Záhuby hybům! Záhuby hybům!“ začaly skandovat jejich přední řady.

„Hyb hyb hurá! Hyb hyb hurá!“ zapištěl Jojo do megafonu a celé pestré stranické publikum skandovalo po něm.

– *Ага. Іще один куропукнувся, – вилаявся старший майстер. (S. 42)*

„A sakra. Ještě jeden se zkuřetil,“ zaklel vedoucí mistr.

Hříčka je zde vytvořená pomocí okazionalismu na základě slov *кыра* (= slepice) a *пукнуть* (= prasknout, puknout), pro vyjádření podobného významu jsem rovněž vytvořila novotvar.

2.4 Vulgarismy

Vulgarismy jsou „výrazy vyjadřující negativní a zároveň emotivní postoj mluvčího k člověku či věci, nesoucí expresivní odstín hrubosti či obhroublosti. Jejich užití je ve většině komunikačních situacích považováno za nevhodné a narušující jazykovou etiketu. Jsou pokládány za jeden z prostředků verbální agrese, a to přímé, objevují-li se jako prostředek nadávání, urážení, proklínání apod., nebo nepřímé, objevují-li se jako „neslušná“ expresivní varianta pojmenování neutrálního.“⁴² Z. Kufnerová uvádí, že „patří mezi tzv. slova tabuová, k nimiž, jak lze pozorovat, je postupem času společnost stále tolerantnější.“⁴³ Dle názoru P. Nejedlého jsou vulgarismy lexikálním systémem, jenž svým obsahem i formou porušuje dané komunikační normy. Přesto je považujeme za součást celonárodního lexika, při jehož užívání však musíme dbát na jejich významná funkční omezení. Užívají se ve velmi okrajových typech komunikace a mají svou specifickou úlohu i v literárních dílech. Jejich repertoár je poměrně omezený na rozdíl od výčtu situací, v nichž je lze uplatnit. Zároveň poukazuje na to, že neexistuje ostrý předěl mezi vulgaritou a pouhou expresivitou.⁴⁴

Podrobné dělení vulgarismů nalezneme v *Novém encyklopedickém slovníku češtiny*.⁴⁵

Vulgarismy jsou zde rozděleny na následující výrazy:

- a) související s pohlavním stykem či lidskými genitáliemi;
- b) urážející ženu, případně její (sexuální) chování;
- c) související s vyměšováním;
- d) označující původně toaletu;
- e) označující podle zvířat, včetně fiktivních;
- f) označující podle odumřelých částí rostlin;
- g) mající původ v náboženství;
- h) rasistické nebo odkazující k jiným národům;

---

42 KARLÍK.

43 KUFNEROVÁ, s. 108.

44 NEJEDLÝ, P.: *Vulgarismy v lexikálním systému i v komunikaci*. [online]. [cit. 5-7-2018]. Dostupné z WWW: www.ascestinaru.cz.

45 KARLÍK.

- i) šovinistické;
- j) označující zastánce obecně negativně vnímaných či amorálních názorů;
- k) označující tělesné nebo duševní vady;
- l) související s výraznými vzhledovými rysy;
- m) související se zvláštní negativně vnímanou vlastností;
- n) neologismy, včetně vzniklých obměnou již existujících.

2.4.1 Překladatelská strategie

Překladatel nejprve musí důkladně zanalyzovat typy vulgarismů a frekvenci, s jakou jsou užívány, ve výchozím i v cílovém jazyce, stejně tak jako míru jejich expresivity. V některých jazycích se nadávky vyjadřují převážně např. pomocí výrazů označujících lidské genitálie, jiné zas prostřednictvím výrazů pro vyměšování apod. I proto je Z. Kufnerová zařazuje mezi reálie spjaté s kulturním systémem a je toho názoru, že v literárním překladu nelze uplatnit ve všech případech jejich sémantický překlad, ale je nutné nalézt jejich funkční ekvivalent.⁴⁶ To znamená, že musíme odhadnout stupeň jejich vulgárnosti a na jejím základě najít vhodný český výraz, jenž by na čtenáře překladu působil stejně jako na čtenáře originálu.

Jedna z mála prací, která se u nás zabývá vulgarismy z překladatelského hlediska, je diplomová práce Pavla Pilcha s názvem *Nadávka jako překladatelský problém ve vybraných dílech současné chorvatské prózy*.⁴⁷ Další zajímavou prací na toto téma vypracovala Hana Bohatová⁴⁸, která se ve své diplomové práci zabývá vulgarismy v publicistických textech a jejich překladem do češtiny. Ta poukazuje na to, že otázce překladu vulgarismů není v odborné literatuře věnována náležitá pozornost, translátologové se vulgarismům věnují při zkoumání jejich přeložitelnosti či nepřeložitelnosti.

H. Bohatová upozorňuje ve své práci na to, že „výhodiskem pro rozhodování o konkrétních překladatelských volbách při nakládání s vulgarismy by měla být v první řadě důsledná překladatelská analýza jak výchozího textu, tak i přijímacího kontextu, jeho média a finálního příjemce překladového textu.“⁴⁹ Za podstatnou zásadu při překladu vulgarismů

---

46 KUFNEROVÁ, s. 108.

47 PILCH, Pavel. *Nadávka jako překladatelský problém ve vybraných dílech současné chorvatské prózy. Diplomová práce*. Masarykova univerzita, 2013.

48 BOHATOVÁ, Hana. *Vulgarismy v publicistických textech. Diplomová práce*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2014.

49 BOHATOVÁ, Hana. *Vulgarismy v publicistických textech. Diplomová práce*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2014, s. 97 – 98.

považuje také nepodléhat „překladatelskému automatismu a vyhýbat se interferencím morfologické a syntaktické struktury originálu.“⁵⁰

2.4.1.1 Výrazy související s vyměšováním

Z následujících úryvků vidíme, že v ukrajinštině se užití vulgarismů často shoduje s jejich užitím v češtině. A podobně jako v češtině je velká část z nich odvozena od slovesa *срати* („srát“) a substantiv *лайно* a *зівно* (obě znamenají „hovno“), jež jsou v obou jazycích podobně expresivní.

Якщо ти є і якщо тобі не насрати... (s. 31)

Jestli existuješ a jestli ti to není u prdele.

– *Справді? – скривився Великий Магістр. – А може, ваші засрані внуки і правнуки забагато пудрять носи казенним часом???* (s. 67)

„Skutečně?“ zašklebil se Velký Magistr. „Není to náhodou tak, že vaši zasraný vnuci a pravnuci až moc šňupou erární čas???“

І я розумію, чого вони тут шукають. Кібер-шоу – пластмаса, кіно – лайно, а ми даємо їм живий струм. (s. 84)

Já chápu, co tu hledají. Kybershow je samá umělotina, kino jsou sračky, a u nás dostanou živý náboj.

– *Я... пожив у зівні... а вмирати в ньому... не хочу... іди... бережи... сестру... (s. 127)*

„Ve sračkách... už... jsem žil... a nechci v nich... umřít... běž... opatruj... sestru...“

Чого куриш тут своє лайно? (s. 136)

Co tady kouříš ty svoje sračky?

---

50 Tamtéž, s. 98.

Коло входу на спеціальній трибуні розпинався агітатор, що в мегафон озвучував супровідний матеріал від інформбюро ДРБЧ: усе це лайно про необхідність озброїти рідне військо темпоральними аптечками... (s. 143)

Okolo vchodu na zvláštní tribunu podněcval dav agitátor, jenž do megafonu ohlašoval doprovodný materiál od informační kanceláře SRBČ: všechny ty sračky / kescy o nutnosti ozbrojit domácí armádu časovými lékárníčkami...

Більше хамства і скотства. Хай усі серуть під ноги. Гнилий жом кентаврам давали? (s. 163)

Víc hulvátství a sprostáctví. Ať všichni serou pod sebe. Dostali kentaury shnilé výtlačky?

Що ж, пане президенте, гадаю, досить срати народу на голову вашими реформами. (s. 187)

No, vypadá to, pane prezidente, že už stačilo srát lidem na hlavu vašima reformama.

– *Не мостіться, пане директоре, бо застудите сраку, – гаркнув Базиль. (s. 137)*

„Moc se tu neuvelebujte, pane řediteli, páč vám nastydne prdel,“ zahulákal Basil.

– *Закривають нас, братіку.*

– *Як закривають, мать його?.. – Базиль впустив недопалок у яму. (s. 137)*

„Zavíraj nás, brácho.“

„Co tím, do prdele / kurva, myslíš?..“ Basil hodil nedopalek do jámy.

– *Ну, який я, в сраку, vip-шофер? (s. 118)*

„Do hajzlu / do prdele, copak vypadám jako vip řidič?“

2.4.1.2 Výrazy související s výraznými vzhledovými rysy

Tato skupina je v románu málo početná, nalezla jsem jen dva synonymní vulgarizmy pro „obličej“. V češtině existuje hanlivý výraz „ksicht“, jež lze úspěšně uplatnit.

Боло не любив читати, але намагався зобразити на своїй мармизи зацікавленість. (s. 36)

Bolo čtení dvakrát v lásce neměl, ale snažil se tvářit, jako že ho to zajímá.

V ukrajinštině je „мармиза“ vulgárním⁵¹ synonymem pro „obličej“, česky tedy např. „ksicht, držka, tlama“. Avšak toto slovo by nezapadalo do daného kontextu, kdy Bolo je ve skutečnosti osmiletý chlapec, uměle zestařený, který se hlásí o práci a příliš nerozumí tomu, co se kolem něj děje. V češtině by vulgární či hanlivé označení obličeje působilo až příliš hrubě, v překladu jsem se mu tedy vyhnula a expresivitu jsem přenesla do první části věty použitím frazeologismu.

Гримували-гримували, а морда ї далі, як решето. (s. 118)

I když si mě vzali pořádně do pucu, stejně mám počít ksicht jak řešeto.

2.4.1.3 Výrazy označující tělesné nebo duševní vady

Nadávky vyjadřující sníženou inteligenci adresáta jsou velice běžné i v češtině a jejich „repertoár“ je velice široký. Můžeme si proto dovolit přeložit každý ze tří ukrajinských úryvků, v nichž se shodně objevuje slovo *дебіл* („debil“) jiným způsobem s ohledem na kontext.

– *Учии вас, дебілів, учии! І нащо ви родитесь на світ?* (s. 42)

Člověk se snaží vás tu, debily, něco naučit! Proč jste se vůbec narodili?

– *А ти чого броню не вдяг, дебіла кусок? – закричав громило на Давида.* (s. 127)

„Proč sis nevzal neprůstřelnou vestu, ty pitomče?“ zařval

Та ї сама подумай, ці дебіли бачать тебе, уже будучи в такому стані, що... (s. 134)

Pochop, ti debilové / magoři / pitomci / kretění tě vidí, když už jsou v takovém stavu, že...

2.4.1.4 Výrazy označující podle zvířat, včetně zvířat fiktivních

---

51 *Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970—1980)*. [online]. [cit. 5-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://sum.in.ua/>.

Vulgarismy označující podle zvířat jsou četné jak v češtině, tak i v ukrajinštině. Překladatel se však nesmí nechat ovlivnit originálem a překládat automaticky a doslova názvy těch zvířat, jež se objevují v původním textu. Pokud tedy máme v ukrajinštině nadávku s užitím slova *собака*, nelze ji automaticky přeložit jako „pes“, jelikož by v češtině nadávka „ty pse“ zněla archaicky, ba komicky.

– *Тільки не це! Я хочу вмерти від старості! Вмерти своєю смертю! Невже я багато прошу, ви, тварюки?!* – *заголосив Койфман.* (s. 47)

„Jen to ne! Chci umřít stářím! Umřít přirozenou smrtí! Copak toho po vás chci moc, vy parchanti?!“ zaječel Kaufman.

– *Але при останній зустрічі Ви мали необережність обізвати Вашого лікаря тупою свинєю. З огляду на це...*

– *Я не збираюся виправдовуватись. Вона справді тупа свиня!* (s. 48)

„Ale na posledním setkání jste neuváženě o své lékařce prohlásil, že je to pitomá svině / kráva. Z uvedeného důvodu...“

„Nemám v úmyslu se omlouvat. Skutečně je to pitomá svině / kráva!“

– *Будь проклятий, зад, – із цими словами, зверненнями до Великого Магістра, він натиснув стартер на хрономаті...*

– *Хто б казав, – пирхнув VM, побачивши, як на тацю звалився здоровенний черв'як з двома маленькими скоцюрбленими, як у людського ембріона, ручками.* (s. 71)

„Proklínám tě, sketo,“ s těmito slovy určenými Velkému Magistrovi stiskl startér na chronomatu...

„Že to říkáš zrovna ty,“ odfrkl si VM, poté co spatřil, jak se na ták svalil obrovský červ se dvěma ručičkami zkroucenýma jak u lidského embrya.

V této ukázce se vlastně jedná o slovní hříčku, která je do češtiny jen stěží převeditelná. Nadávku *зад* (doslova „plaz, zmije, had“) zde totiž uplatní postava, která se sama vzápětí promění v červa, avšak v češtině neexistuje žádný analogický vulgarismus, s jehož pomocí by bylo možné takovou hříčku zachovat.

«*Ну, то хай слідкує тепер уважніше! Хай бачить, собака, все*», – *це сильніше розлютився Сноб на старого.* (s. 74)

„No tak ať mě hlídá ještě víc! Ať to ten blb klidně všechno vidí,“ Snob se ještě více naštvál na fotra.

«Туна курка», – подумав Сноб, скривив свій беззубий ротик і сторчголов зірвався у прірву старіння. (s. 81)

„Blbá / pitomá slepice,“ pomyslel si Snob, zkrřivil svou bezzubou pusou a střemhlav se vrhl do propasti stárnutí.

Скоти вони... Моральні скоти, – поспішив виправитися кентавр. (s. 135)

„Je to dobytek... Morální dobytek,“ honem se opravil kentaur.

I v tomto případě autor vytvořil slovní hříčku užitím slova *скот* („skot, dobytek“). Hříčka je založená na tom, že mluvčí nadává v přítomnosti slečny, která se mu líbí a která je sama křížencem člověka a krávy. Nejprve tedy použije slovo „dobytek“ jako vulgarismus, vzápětí si však uvědomí i původní význam tohoto slova a poopraví se na „morální dobytek“, aby neurazil svou vyvolenou. V češtině existuje podobná nadávka, slovní hříčku tedy bylo možné zachovat.

2.4.1.5 Výrazy mající původ v náboženství

Stejně jako v češtině je i v ukrajinštině tato skupina vulgarismů vyjádřena pomocí podobných slov, oba jazyky čerpají ze slovní zásoby křesťanské a objevují se v nich shodně „čert“, „prokletý“, „zatracený“ apod., tyto vulgarismy tedy nejsou z překladatelského hlediska nijak problematické.

– Ми? Вас шантажуємо ми?

– Ви-ви, сексоти чортові! (s. 49)

„My? Copak vás vydíráme my?“

„Ano, právě vy, vy zatracení špiclové.“

Він зробив це дурне тату за три дні до нашого розлучення. Ох і бив же мене, наркоман проклятий! (s. 62)

Udělal si to tetování tři dny před naším rozvodem. Jak ten mě mlátil, ten zatracenej feťák!

– *Приймай пошту, нечисть!* – викрикнув Поштамтові просто в лице, натискаючи на стартер хрономата. (s. 87)

„Pošta pro tebe, ty špíno / hajzle!“ vykřikl Poštovně rovnou do obličeje, když mačkal startér na chronomatu.

... ну і нехай, набригло, к чортам собачим... (s. 115)

... no a co, už toho měl zatraceně po krk.

2.4.1.6 Výrazy související s pohlavním stykem či lidskými genitáliemi

Tato oblast vulgarismů je v románu zastoupená velice málo, vulgarismy s tímto zaměřením patří k těm hrubším, autor jimi velice šetří. Velmi důkladně tuto skupinu vulgarismů v češtině analyzuje Václav Jamek, jenž o jejich překladu píše následující: „Otevřenost v sexuálních věcech nemá neutrální jazykovou polohu, nebo ji má přinejmenším nedostatečně vypracovanou. Překladatel by s tím v rozumné míře měl počítat a možná i jistou eufemizací *v rozporu s originálem* připustit. Má však také právo to nechtít a se všemi riziky se pokusit o stejnou otevřenost; může pak celkem snadno dosáhnout nechtěného výsledku – textu, ve kterém sexuálně explicitní pasáže působí trapně – a s jistým oprávněním se odvolávat na to, že věcně i v zásadní poloze pojmenování je přesný. Jde především o tu míru, k jejímuž dobrému nastavení patří také odhad odezvy, tedy to, jak bude text při daném úzu účinkovat.”⁵²

– *Добре, – заметалася жінка в сірому, – у нас є нова форма якраз для таких випадків, як ваш. Форма номер чотири.*

– Запхайте її собі в зад, – статечно мовив відвідувач. (s. 54)

– *Парабелум. От, старомодний мудака!* – прогув Олаф. (s. 126)

„Parabellum. To je ale staromódní parchant! / Ten parchant je ještě ze starý školy!“ zahučel Olaf.

2.4.1.7 Výrazy urážející ženu, případně její (sexuální) chování

---

52 JAMEK, Václav. *K překladu Houellebecqových Elementárních částic*. In: Plav, 2008, č. 6, s. 46.

Tato skupina vulgarismů nepředstavuje z hlediska překladu žádný problém, jelikož v obou skoumaných jazycích existují hanlivá označení pro ženu, které jsou často synonymní se slovem „prostitutka“, a jejich užití je velice podobné.

I тут її погляд ковзнув по стегні страусопітека, де раптом зовсім чітко окреслилося татуйоване гасло «Лайза – курва» в обрамленні серця, пронизаного стрілою. (s. 61)

Náhle sklouzla pohledem po stehně pštrosopitéka, kde se najednou zcela zřetelně objevila vytetovaná slova „Lajza je kurva“, která byla uvnitř srdce propíchnutého šípem.

Zde bychom toto jméno mohli uvést v několika variantách – Lisa, Leisa, Laisa, Laiza, ta všechna mohou foneticky odpovídat ukrajinskému *Лайза*.

I ми «вичищаємо» цих чинуш тільки для того, щоб їхній тайм закачали собі в кишки наші штабісти! Ото й уся революція? Робінгуди сучі! (s. 123)

Čistíme ty ouřady jenom proto, aby si jejich čas napumpovali do svých střev naši štábní důstojníci! To má být ta revoluce? Zasraný Robinové Hoodi!

– Що це все, сука, означає? – копнув машину Олаф. (s. 126)

„Co to všechno, kurva, znamená?“ kopl do auta Olaf.

Адміністратор бару – хам і експлуататор – копав ногами двері, п'яно кляв її, мов останню хвойду. (s. 131)

Vrchní z baru, hulvát a vykořisťovatel, kopal nohama do dveří, opile jí spílal jako té největší fuchtli.

– Так, мля. Офіційний бік нашої акції ви оцінили з доповіді товариша Йойо. А я, мля, щойно від президента... – Циклон зробив значущу паузу. – Нам віддають митницю і комітет земельних ресурсів. Це, мля, реальні потоки! (s. 162)

„Tak, vole. Oficiální stránku naší akce jste zhodnotili podle zprávy soudruha Joja. A já, vole, jdu právě od prezidenta...“ Cyklon se významně odmlčel. „Dostaneme celnici a výbor pro půdní zdroje. V tom už se točej velký prachy, vole!“

V tomto úryvku nalezneme „oslabený“ vulgarismus vytvořený na základě vulgárního slova *блять* (= kurva), jež postava používá jako slovní vycpávku. Toto slovo v daném případě ztratilo svůj původní význam a má spíše funkci hezitační částice. V češtině bychom

v daném případě mohli použít slova „vole“, které často ve výpovědích plní stejnou funkci, případně hrubšího „kurva“ (nebo jeho zeslabených obdob jako „kurňa“, „kurník“). Jako nejadekvátnější mi však připadá slovo „vole“ jednak z důvodu četnosti jeho užívání ve funkci významově vyprázdněného hezitačního slova, jednak proto, že zde vlastně vytváříme slovní hříčku – mluvčí totiž adresuje svou řeč rozmanitým hybridním živočichům, slovo „vole“ zde tedy opět nabývá i určitého konkrétního významu.

2.4.1.8 Výrazy související se zvláštní negativně vnímanou vlastností

Tato skupina vulgarismů je v analyzovaném románu málo početná, omezuje se na slovo *сволота* a *паскудник*, které lze do češtiny přeložit mnoha synonymními výrazy jako „hajzl, neřád, prevít, svině, podrazák“ apod. Překladatel tedy musí dobře zvážit na základě kontextu, který z těchto výrazů bude pro překlad vhodný.

– *Ось де ти, паскуднику, – гримнула мати, піднявши його на руки.* (s. 59)

„Tak tady jsi, ty neřáde / prevíte,“ zahromovala matka, když ho zvedla do náruče.

«*З журу біситься, сволота*», – подумала Лі з гумово усміхненим лицем. (s. 78)

„Pálí ho dobré bydlo, hajzla,“ pomyslela si Li s gumovým úsměvem na tváři.

– *Сволота недоторканна! Брудно вийшло. Брудно...* (s. 127)

„Nedotknutelnej hajzl! To nedopadlo dobře. Ani trochu...“

2.5 Vlastní jména

Vlastní jména (záměrně se zde vyhýbám termínům „antroponyma“ či „zoonyma“, jelikož budu hovořit nejen o jménech lidí a zvířat, ale i hybridních bytostí) v literárním díle obvykle nejsou nahodilá, nýbrž bývají pečlivě vybírána autorem, aby mohla určitým způsobem působit na čtenáře, plnit nějakou funkci. Záleží potom na čtenáři, zda autorův záměr odhalí, přičemž recepce se může měnit v závislosti na kulturním a historickém kontextu – některé aluze např. mohou zastarat a po nějaké době se stát pro čtenáře nesrozumitelnými. V mnoha literárních dílech tvoří součást reálií, jelikož bývají typická pro prostředí, v němž se dílo odehrává. V díle pak jména vytvářejí „specifickou onymickou

strukturu, tzv. ‚krajinu jmen‘, proto je nutno studovat je vždy ve vzájemných vztazích a v kontextu celého díla.⁵³

Zajímavé a velmi přehledné dělení vlastních jmen do jednotlivých kategorií z hlediska formy nalezneme ve stati Žanety Dvořákové *Úvod do literární onomastiky*.⁵⁴ Autorka je řadí do následujících skupin:

- a) jména autentická (reálná) – což jsou jména skutečných lidí, kteří jsou v literárním díle zmíněni, tato jména odkazují na reálné předlohy, aktivují čtenářovy kulturní znalosti, tato jména také pomáhají dokreslit místo a dobu děje a vytvořit kulisy příběhu, dodat mu zdání autentičnosti;
- b) jména realistická – existují ve skutečné antroponymické soustavě; bývají vázána na určité prostředí, jsou rysem, dle něhož určíme, k jakému národu, kultuře, sociální vrstvě patří jejich nositel;
- c) jména autorská – tedy fiktivní, smyšlená.

Vlastní jména lze rozdělit do několika kategorií i na základě funkce, jakou v literárním díle vykonávají. Následující dělení nám poskytuje *Nový encyklopedický slovník češtiny*⁵⁵:

- a) funkce pojmenovací a identifikační – je to základní funkce vlastních jmen v díle, díky níž odlišíme jednotlivé postavy;
- b) funkce sociálně klasifikující – případ, kdy si díky jménu čtenář zařadí postavu do určitého kulturního nebo sociálního prostředí, jméno může poukazovat na etnický původ, náboženství literární postavy nebo na historické období, z něž postava pochází;
- c) funkce asociační, evokační, popř. konotační – taková jména odkazují na postavy známé z historie či z jiných literárních děl apod.;
- d) funkce estetická, poetická – tato funkce je založena na znění vlastního jména (tedy na eufonii, kakofonii, aliteraci apod.);
- e) funkce charakterizační – sem řadíme tak zvaná „mluvící jména“ neboli apelativa.

Z hlediska překladu je velice zajímavá poslední z uvedených funkcí, tedy funkce charakterizační (deskriptivní). Zastavuje se u ní i Ž. Dvořáková⁵⁶, která uvádí, že v současné

---

53 DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Úvod do literární onomastiky*. [online]. [cit. 2-7-2018]. Dostupné z WWW: http://projekty.osu.cz/svetvedy/Zaneta_Dvorakova-Uvod_do_literarni_onomastiky.pdf.

54 Tamtéž.

55 KARLÍK.

době existuje mnoho jmen, jež původně jako apelativa fungovala, avšak jejichž apelativní význam byl již vyprázdněn (např. paní Tlustá, jež nemusí být nutně při těle). Avšak v literatuře je sémantika takových apelativ často aktualizována, což je postup, díky kterému autor může poskytnout čtenáři další indície pro určení charakteru postavy. Ž. Dvořáková dělí tato mluvící jména do několika kategorií dle motivace pojmenování:

- a) na základě tělesných vlastností;
- b) na základě duševních vlastností;
- c) na základě oblíbené činnosti nebo prostředku takové činnosti.⁵⁷

Při hodnocení apelativ je nutné vždy vycházet z kontextu a dílo zkoumat jako celek. Některá z mluvících jmen totiž „promlouvají“ samy o sobě, jiná mohou zpočátku působit bezpříznakově a jejich charakterizační funkci odhalíme až v určité situaci, v níž vyvolají např. komický efekt.

V románu *Chronos* nalezneme všechny výše uvedené typy vlastních jmen, jež plní většinu z výše uvedených funkcí (s výjimkou funkce estetické). Jak bylo uvedeno v úvodní části této práce, T. Antypovych děj svého románu neumístil do žádného konkrétního státu ani kulturního prostředí a této zásady se přidržuje i u vlastních jmen. Je pro ně charakteristické, že neodkazují k ukrajinskému či jinému národnímu prostředí, autor se snažil volit jména internacionální, jež se mohou vyskytovat v různých kulturách, některá si dokonce vytvořil ad hoc.

2.5.1 Překladatelská strategie

Z. Kufnerová a kol. poukazuje na velký význam problematiky překladu vlastních jmen, jelikož jména postav procházejí celým dílem a špatný překlad tak může mít na celé dílo neblahý vliv.⁵⁸

Jiří Levý⁵⁹ u překladu vlastních jmen rozlišuje několik překladatelských postupů. Uvádí, že vlastní jméno můžeme přeložit pouze v tom případě, kdy má hodnotu pouze významovou. Jedná se o výjimečné případy, jako jsou např. pojmová jména ve středověkých alegoriích.

---

56 DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Úvod do literární onomastiky*. [online]. [cit. 2-7-2018]. Dostupné z WWW: http://projekty.osu.cz/svetvedy/Zaneta_Dvorakova-Uvod_do_literarni_onomastiky.pdf.

57 Tamtéž.

58 KUFNEROVÁ, s. 174.

59 LEVÝ, s. 116-117.

V případě jmen autentických, tedy jmen s funkcí pojmenovací a identifikační, je podle J. Levého přípustná pouze substituce nebo transkripce. Bez substituce se dle jeho názoru obejdeme při překladu z jazyků příbuzných s češtinou (což je i náš případ), kdy bude pro čtenáře srozumitelný význam slovních kmenů. Pokud se význam ztratí úplně, je možný pouze přepis, tedy zachování jména v cizím znění.

V současné translatoologii je věnována obzvláště velká pozornost překladu komických vlastních jmen, což jsou jména apelativní, která mohou obsahovat určitou charakteristiku svého nositele nebo být naopak v přímém rozporu s jeho vlastnostmi. J. Vilikovský poukazuje u apelativ na to, že „funkční hledisko vyžaduje objasnit jejich význam, protože jeho průhlednost je součástí autorského záměru. Na druhé straně celkový kontext díla v zájmu autentičnosti lokalizace vyžaduje zachovat spíše cizojazyčnou podobu. Nejkomplikovanější je situace tam, kde některá jména jsou významová, kdežto ostatní postavy mají jména neutrální.“⁶⁰ Z. Kufnerová a kol.⁶¹ popisuje tři postupy, jež lze při překladu takových jmen uplatnit. Na základě prvního z nich může překladatel ponechat jméno v původní podobě, čímž čtenáře připraví o komický efekt, jenž je s daným jménem spjatý. Tento efekt však může být kompenzován na jiném místě literárního díla. Takový postup doporučuje autorka v těch případech, kdy je překlad z nějakého důvodu obtížný nebo kdy jméno v kontextu nehraje nějakou významnou roli. Druhý z předkládaných postupů spočívá v tom, že překladatel může jméno přeložit, tedy nahradit ho ekvivalentem domácího jazyka. V takovém případě bude komická funkce jména zachována, ovšem překladatel si musí dát pozor na to, aby nevyvolal v cílovém jazyce komický efekt tam, kde v původním díle není. Kromě toho spočívá úskalí tohoto postupu v tom, že s přeloženým jménem může mít čtenář spojeny jiné asociace a překladatel setře cizí kolorit díla. Třetím doporučovaným postupem je jméno přeložit, avšak tomuto domácímu ekvivalentu dát cizí podobu, což je řešení sice kompromisní, ale časté a úspěšné.

J. Vilikovský⁶² uvádí, že v případě komických jmen musí být překladatel nadměru vynalézavý, musí se řídit vlastním odhadem pro to, co bude pro čtenáře ještě přijatelné. Nicméně i zde lze odhalit několik obecných pravidel, dle kterých se ve významných prozaických dílech, zvláště těch realistických, ponechává původní podoba takových jmen, kdežto např. u textů humoristických či těch, jež nejsou příliš svázané s místem svého vzniku, doporučuje substituci.

---

60 VILIKOVSKÝ, s. 142.

61 KUFNEROVÁ, s. 121-122.

62 VILIKOVSKÝ, s. 142-143.

2.5.1.1 *Jména autentická (reálná)*

V románu *Chronos* je několik kapitol, kde na taková jména narazíme, jedná se převážně o jména významných filozofů a teologů. Největším úskalím pro překladatele je tato jména v textu rozpoznat, odlišit je od jmen realistických, a náležitě je přepsat. J. Levý⁶³ upozorňuje překladatele, aby nepoužívali opis takových jmen v případě, kdy se převádí mezi jazyky s odlišným písmem, jako v daném případě. Daná jména byla již jednou převedena na základě fonetického principu do ukrajinštiny, avšak nelze použít stejnou zásadu pro jejich zpětný přepis latinkou. Kromě toho si musíme dohledat, v jaké podobě se to které jméno historické postavy používá v češtině, zda existuje nějaká ustálená forma jména či nikoliv.

Єклезіаст (s. 45) – Kazatel

Zde se jedná jednak o název jedné z biblických knih, jednak o pojmenování autora této knihy.

святий Августин (s. 45) – svatý Augustin

Гайдеггер (s. 46) – Heidegger

святий Пантелеймон (s. 46) – svatý Pantaleon

Василій Великий (s. 156) – Basileios Veliký

Іван Богослов (s. 156) – Jan Evangelista

преподобний Серафим Саровський (s. 157) – svatý Serafim Sarovský

Na základě výše uvedeného úplného výčtu autentických jmen, jež se vyskytují v románu *Chronos*, vidíme, že v díle nejsou nijak významně zastoupena, jedná se o jména obecně známá, jejichž překlad nepředstavuje větší problém.

---

63 LEVÝ, s. 117.

2.5.1.2 *Jména realistická*

Většina jmen uvedených v románu není ukrajinského či obecně slovanského původu a nijak neodkazuje na ukrajinský původ románu. Jsou to jména „mezinárodní“ povahy, která pocházejí z latiny, italštiny, angličtiny, němčiny a dalších jazyků a mohou plnit buď funkci pojmenovací a identifikační (ta je v daném případě nejčastější), nebo funkci sociálně klasifikující (méně častá, ale jména s touto funkcí v díle též nalezneme). V obou případech použijeme při jejich převádění metodu přepisu.

V následujících případech překlad těchto jmen nečinil větší obtíže:

професор Коїфман (s. 4) – jméno člověka

profesor Kaufman

Musíme si dát pozor, jakým způsobem přepíšeme toto německé (židovské) příjmení, já jsem postupovala tak, že jsem si v ukrajinštině vyhledala známé osobnosti – nositele tohoto příjmení, a zjistila jsem si, jak se jejich příjmení píše latinkou v zemi jejich původu.

Марта (s. 12) – jméno člověka

Marta

Фред (s. 4) – jméno člověka

Fred

Грегор (s. 17) - jméno člověka

Gregor

Pokud zde ponecháme ukrajinskou podobu tohoto jména, tedy „Hrehor“, zkazíme autorovi jeho záměr nefixovat dílo kulturně na Ukrajinu, jelikož jedině tam se dané jméno vyskytuje v takové podobě. Zvolíme-li variantu Řehoř, dodáme dílu české konotace. Rozhodla jsem se tedy toto jméno poupravit a ponechat mu „neutrální“ tvar, jež nebude možné ihned zařadit do konkrétního kulturního prostředí.

Марк Патон (s. 25) – jméno člověka

Mark Paton

Pi (s. 76) – jméno ženy, prostitutky

Ri

Li (s. 76) – jméno ženy, prostitutky

Li

Данко (s. 57) – jméno člověka, sedmiletého chlapce

Danko

отець Теодор (s. 104) – jméno člověka, kněze

otec Teodor

Олаф (s. 118) – jméno člověka, mladého muže

Olaf

Коба (s. 118) – jméno člověka, mladého muže

Koba

Toto jméno se „proslavilo“ tím, že to byla Stalinova přezdívka zamlada, tuto přezdívku si Stalin zvolil, protože obdivoval stejnojmenného románového hrdinu knihy *Otcovrah* gruzínského spisovatele Alexandra Kazbegiho. „Koba“ je v románu *Chronos* jméno revolucionáře, který bojuje s režimem tím, že přepadává, okrádá a zabíjí představitele vládního režimu. Vidíme tedy, že jméno pro tuto postavu nebylo zvoleno náhodně – je tu jasná paralela se Stalinovou činností v mládí.

Давид (s. 118) – jméno člověka, mladého muže

David

Аврора (s. 133) – jméno ženy zkřížené s krávou

Aurora

Jméno jsem přizpůsobila, aby neodkazovalo na ruský či ukrajinský jazyk.

Захар (s. 136) – jméno člověka, muže

Zachar

Діана (s. 142) – jméno ženy

Diana

Меліса (s. 159) – jméno mladé dívky

Melisa

Романо (s. 167) – jméno člověka, mladého chlapce

Romano

Анетта (s. 167) – jméno člověka, mladé dívky

Anetta

Іван (s. 168) – jméno člověka, mladého chlapce

Ivan

Андрон (s. 168) – jméno člověka, mladého chlapce

Andron

Ікарус (s. 176) – přezdívka mladého chlapce

Ikarus

Соєр (s. 176) – přezdívka mladého chlapce

Sawyer / Soyer / Soier

Zde máme několik způsobů, jak si s tímto jménem poradit. Existuje možnost přepsat toto jméno jako Sawyer (dle slavného Toma Sawyera), případně jako Soyer nebo Soier. To vše by výslovnostně odpovídalo ukrajinskému *Соєр*. Další varianta, kterou zde však nedoporučuji, je „Sojer“, jelikož bychom tím jméno více přiblížili češtině a příliš bychom jím odkazovali na české prostředí.

Педрун (s. 176) – přezdívka mladého chlapce

Pedroun / Pedrouš / Pedro

Přepíšeme-li jméno tak, jak je uvedené v originále, tedy Pedrun, český čtenář nepozná, že se jedná o jednu z podob španělského jména Pedro. Zde bych tedy doplnila „u“ a napsala

„Pedroun“, nebo bych převedla jako „Pedro“. „Pedrouš“ by také přicházelo do úvahy, avšak přípona –ouš by nás opět příliš odkázala na české prostředí.

Сатанаїл (s. 191) – kněz tak oslovuje člověka, hlavní zápornou postavu
Satanael / Satanáš

V následujících několika případech se jména vlastní objevují jak v základním tvaru bezpříznakovém, tak v podobě domácké – tedy jako hypokoristika. Je potřeba si uvědomit, že familiární podoby jména se mohou v různých jazycích tvořit různě, „některé sufixy jsou také nositeli určitého odrazu národního koloritu.“⁶⁴ Z. Kufnerová a kol.⁶⁵ poukazuje na další tendence při tvoření takových jmen – krácení začátku a krácení konce jmen. Při překladu však vždy nemusíme dodržovat stejný postup, nýbrž postup typický pro češtinu pro tvoření hypokoristik.

Максимільян (Макс) (s. 16) – jméno člověka a jeho zkrácená podoba
Maxmilián (Max)

– *Торнтоне, я знаю й шаную тебе так давно, що ця розмова мене просто принижує, – мовив головний режисер, не відриваючи очей від хрономата, що лежав на його столі. Саме звертання на повне паспортне ім'я замість товариського «Торні» багато значило.*

– *Матею, просто віддай мені цю штуку і забудемо про все, – нервував Торн, озирючи режисерський кабінет.* (s. 83)

„*Torntone*, znám tě a vážím si tě už tak dlouho, že náš rozhovor je pro mě ponižující,“ řekl hlavní režisér s pohledem upřeným na chronomat, jenž mu ležel na stole. Už jen to, že místo přátelského oslovení „*Tornie*“ dal přednost úřední podobě jeho jména, o mnohém vypovídalo.

„*Mateo*,“ jednoduše mi tu věc vrať a zapomeňme na to, „nervózně reagoval *Torn* a rozhlížel se po režisérově pracovně.

V tomto případě se jedná o jméno, které působí seversky či anglicky, ponechala jsem tedy, ostatně stejně jako v originále, anglický sufix –ie k vytvoření domácké podoby jména

---

64 ВЛАХОВ, s. 223.

65 КУФНЕРОВÁ, s. 174.

Tornton. Co se týče druhého z uvedených jmen, místo české podoby „Matyáš“ nebo „Matěj“ jsem zvolila podobu, která neodkazuje k žádnému konkrétnímu prostředí (tušíme, že jméno má podobu španělskou či italskou, avšak nespojíme si ho automaticky s žádnou konkrétní zemí).

Базиль (s. 136) – jméno člověka, muže

Базилик (s. 138) – jméno člověka, muže – hypokoristikum k *Базиль*

Bazil vs. Bazilik

Димон Хрест (s. 167) – jméno člověka, umělce

Dimon Chrest

V daném případě se jedná o stylizované jméno či umělecký pseudonym současného fiktivního umělce, přičemž jak jméno, tak i příjmení odkazují k určité sociální sféře, z níž daný umělec pochází nebo k níž vzhlíží – sféra kriminální. K této oblasti odkazuje jednak sufix –on (řada je *Димитриў – Дима – Димон*), jednak příjmení „Хрест“ („Kříž“) – masivní řetězky s křížem nosili na krku členové zločineckých uskupení, chrámové kopule s křížem si zas často nechávali tetovat vězni. V devadesátých letech se staly v Sovětském svazu populární i v umělecké sféře pseudonymy vytvořené na bázi argotu, byla to dobová móda. Nicméně bych toto jméno nepovažovala za apelativum, jelikož samo o sobě význam nevyjadřuje vlastnost dané osoby, jen poukazuje na její společenské postavení či původ. Proto u něj při převodu nevolím metodu substituce, nýbrž transkripce. Čtenář tak přichází o část konotací s tímto jménem spojených, avšak jméno i v češtině působí „umělecky“, cizokrajně a z příjmení lze vytušit kořen slova.

2.5.1.3 Jména autorská

V románu jich je jen malý počet, z překladatelského hlediska nejsou, až na jednu výjimku, nijak problematická, jejich překlad řešímě transkripcí.

Боло (s. 32) – jméno člověka

Bolo

Реба (s. 176) – přezdívka mladého chlapce

Reba

Πιμα (s. 176) – přezdívka mladého chlapce

Pima

Ίοϊο (s. 160) – jméno křížence člověka a tučňáka

Jojo

Καλιχ (s. 176) – přezdívka mladého chlapce

Kalič

V této poslední ukázce je přezdívka, při jejímž přepisu do češtiny vzniká „kouzlo nechtěného“ – je homofonní s českým slangovým výrazem „kalič“, což je člověk, jenž vyhledává opilecké večírky. Přesto i zde volím metodu transkripce, čímž jméno sice nabyde jiného významu, než byl autorský záměr, ale kompenzujeme tím místa, kde jsme nemohli striktně jazykovou komiku dodržet.

2.5.1.4 Mluvicí jména

Z následujících ukázek můžeme zjistit, že mluvicí jména a přezdívky jsou v tomto románu poměrně hojná. V první ukázce nalezneme jméno mytického psa z řecké mytologie, ve druhé ukázce se jedná o jméno koně Alexandra Velikého. U obou z nich bylo nutné si nejprve dohledat ustálenou českou podobu těchto jmen.

Κερβερ (S. 16) – jméno psa

Kerberos

Βουκεφαλ (s. 133) – jméno kentaura – muže zkříženého s koněm

Bukefalos

Κυκλον (s. 160) – jméno křížence člověka a nosorožce

Cyklon

Μορξ (s. 176) – přezdívka mladého chlapce

Mrož

Сноб (s. 72) – jméno člověka

Snob

Булішит (s. 17) – přezdívka mladého muže

Bullshit

Бариги пам'ятали рудого «поштаря», що кілька разів зливав їм біотайм. Вони так і назвали його – Поштамт. (s. 85)

Překupníci si pamatovali na zrzavého „pošťáka“, který jim několikrát střelil biočas. Proto mu taky začali říkat „Poštovna“.

Жирок (s. 95) – jméno delfinopitéka (křížence delfína a člověka)

Cvalík / Cvalda / Buclínek

Слабачок (s. 98) – jméno delfinopitéka

Slabáček / Chřadlínek

Další možné varianty by byly např. „Slabošek“ – na rozdíl od ukrajinského originálu má však tato podoba negativní konotaci, případně od jiného kořene utvořené jméno „Neduživec“ nemá koncovku pro diminutiva jako v původním textu.

Сопушок (s. 99) – jméno delfinopitéka

Smradlínek, Smrad'ošek

Брехунок (s. 99) – jméno delfinopitéka

Kecálek

Jméno odvozené od slovesa *брехати* („lhát“). Jména delfinopitéků odpovídají jejich povaze – jsou hravá a dětinská. Všechna čtyři výše uvedená jména delfinopitéků mají tvar diminutiv vytvořený pomocí přípony *-ок*. Z tohoto důvodu jsem místo překladu utvořeného od slova „lhát“ zvolila překlad pomocí substantiva utvořeného od hovorového slova „kecat“ a diminutivního sufixu *-álek*.

Катон (s. 39) – jméno člověka – Katon

Jméno s apelativním významem, jde o zaměstnance kuřecí farmy, který usekává hlavu čerstvě narozeným kuřatům. Zde je řešení nasnadě, protože v ukrajinštině je první význam slova „кат“ stejný jako v češtině.

Ненавистий Твіттер сидів скраю, безтурботно колунаючи виделкою в тарілці. Його називали так через те, що спілкувався короткими і незначущими фразами, ніби кидав повідомлення. (s. 44)

Nenávistný Twitter seděl na kraji a bezstarostně se šťoural vidličkou v talíři. Říkali mu tak proto, že se vyjadřoval pomocí krátkých a bezvýznamných vět, jako by tvítoval vzkazy.

Усі вони, як і чистокровні дельфіни, вживали багато пестливих форм, особливо коли кликали одне одного. До останніх днів людей вони також звали лагідно – то «ходунками», то «волохастиками». (s. 95)

Oni všichni, stejně jako čistokrevní delfini, používali mnoho mazlivých tvarů, zvláště když se navzájem volali. Ještě před několika dny měli mazlivá jména i pro lidi – občas jim říkali „chodečci“, jindy „chlupáčci“.

Сарделька (s. 167) – přezdívka ženy, učitelky

Tlačenka, Klobáska, Uzenka

Nezvolila jsem varianty doslovnější, typu „Páreček, Buřtík, Špekáček“, protože jsou v češtině mužského rodu. Našla jsem tedy jiné tučné uzenářské výrobky, které jsou rodu ženského, jelikož v tomto případě jde o přezdívku ženy.

Шалава (S. 175) – jméno člověka, mladé dívky

Běhna, Coura

2.6 Suržyk

V ukrajinských literárních dílech často nalezneme velmi specifický výrazový prostředek – suržyk. „Jedná se o nesystematické směšování jazykových prostředků ruštiny a ukrajinštiny v nestejně míře (např. ruské lexikum s ukrajinskou flexí, ruská věta vystavěna

podle ukrajinských syntaktických norem, ukrajinské lexikum v ruské větě apod.).⁶⁶ K. Krutij ho charakterizuje jako jazykový jev zahrnující prvky ukrajinštiny ve spojení s ruštinou, jenž je rozšířený na části území Ukrajiny, a také Rumunska i Moldavska. Jazykovědci tradičně používají tento termín pro označení ukrajinštiny ovlivněné ruštinou. Na území Ukrajiny suržyk používá 11% až 18% všech obyvatel, to jest 5,1 až 8,3 miliónů lidí.⁶⁷ „Nejde o okrajovou problematiku, „suržyk“ se naopak rychle aklimatizoval. Patří ke každodennímu užívání nositelů ukrajinského i ruského jazyka žijících na Ukrajině. „Suržykiem“ je psána řada článků v novinách, prostupuje některými televizními pořady, je součástí nápisů na billboardech nebo plakátech, aj. Stal se vyjadřovacím prostředkem nejenom řadových obyvatel jednotlivých regionů, ale rozšířil se i mezi vysoce postavené úředníky, politiky a výjimkou není ani samotný prezident státu.“⁶⁸

I v ukrajinské krásné literatuře se vyskytují části textu, které jsou ovlivněny ruštinou, přičemž se může jednat o jazyk jedné či více postav nebo jen o jednotlivá vložená slova. Autor počítá s tím, že čtenář tomuto jazyku porozumí, že se nad takovým textem nijak zvlášť nepozastaví a nebude nucen listovat ve slovníku. V současné ukrajinské literatuře tedy tento „jazyk“ často charakterizuje postavu, která jím mluví – může jít například o člověka méně vzdělaného, z nižší společenské vrstvy, jak jsme si ukázali v kapitole o slangu a argotu, jenž je z velké části tvořen výpůjčkami z ruštiny, nebo naopak člověka vzdělaného či vysoce postaveného, jenž ukrajinštinu zcela neovládá, případně slouží i k jiné charakterizaci. Je důležité si na základě kontextu uvědomit, k čemu v daném konkrétním případě suržyk v díle slouží, a na základě toho se rozhodnout, zda je vůbec třeba jej převádět do češtiny.

2.6.1 Překladatelská strategie

Prvotní úlohou překladatele je identifikovat text či jednotlivá slova nebo syntaktické vazby, jež jsou ruštinou ovlivněny, a zjistit, jakou funkci v daném textu plní. Tedy „při překladovém řešení jazykové mikrosituace je třeba především rozhodnout, zda je tato

---

66 SVOBODA, Tomáš. *Jazyková situace nezávislé Ukrajiny*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 25.

67 КРУТИЙ, Катерина. *Українсько-руський суржик или языковой феномен в детской речи?* [online]. [cit. 12-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/krytiy.pdf>.

68 KŘÍŽOVÁ, Nikola. *Jazyková situace v ČR a na Ukrajině. Vývoj, současnost, perspektivy (areálové hledisko)*. *Magisterská diplomová práce*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, s. 58.

mikrosituace náhodná a lze ji pominout, anebo zda je záměrnou součástí smyslu, a je tudíž třeba vytvořit její ekvivalent.“⁶⁹

Překladatel musí tedy rozlišovat případy, kdy se suržyk objevuje v přímé řeči a může tak určitým způsobem charakterizovat takto promlouvající postavu, od případů, kdy ho nalezneme v řeči vypravěče, kdy se může jednat jak o záměr (charakteristika narátora), tak i o neznalost či přehlédnutí.

V případě, kdy autor ve svém díle použije suržyk, v němž záměrně akcentuje ruské prvky (ruština bude v takovém suržyku cíleně a zjevně převažovat lexikálně, syntakticky či např. foneticky), můžeme zvolit jeden z následujících postupů. Při překladu takového suržyku nebudeme moci uplatnit stejný postup jako v originále, tedy že do češtiny zařadíme přímo ruský text nebo češtinu ovlivněnou ruskou fonetikou či kalky z ruštiny apod., český čtenář by měl s porozuměním takového textu mnohem větší nesnáze než čtenář ukrajinský. Nemusíme se zde však octnout ve slepé uličce, vždyť i čeština je jazyk slovanský, z čehož v dané situaci lze těžit a pro překlad zvolit latinkou psaná ta ruská slova, jež se budou češtině podobat a budou pro čtenáře dobře srozumitelná. Další možností je navodit dojem, naznačit několika málo rusky znějícími slovy či citoslovci, že promluva dané postavy je nějakým způsobem ovlivněná ruštinou, ovšem zbylá část její promluvy již bude přeložena do češtiny. Dalším řešením by bylo např. obrátit pozornost na to, jakým způsobem se vyjadřují Rusové v češtině, jakých gramatických, stylistických a syntaktických chyb se nejčastěji dopouštějí pod vlivem své mateřštiny a tento postup komolení českého jazyka přenést do překladu. Pokud z nějakého důvodu nebude možné zvolit ani jednu z výše uvedených variant, lze do textu překladu vložit vysvětlivku, z níž bude jasně patrné, v jakém jazyce se postava vyjadřuje, např. „*Xxx, „řekl napůl ukrajinsky a napůl rusky / komolil dohromady ruštinu a ukrajinštinu.*

Na rozdíl od situace z předchozího odstavce při překladu nestylizovaného, „běžného“ suržyku zde příliš na samotnou ruštinu poukazovat nemůžeme, i když překladatel sám rozpozná, že se jedná o kontaminaci právě tímto jazykem. Ani mnozí ukrajinskojazyční Ukrajinci totiž často v některých případech nepoznají, že se jedná právě o suržyk a používají jej zcela přirozeně, v jejich podání je tedy zcela bezpříznakový, často podvědomě přejímají z médií ruské kalky, aniž by tušili, že se nejedná o „čistou“ ukrajinštinu... Použijeme-li tedy při překladu suržyku některou z metod popsaných v předchozím odstavci, bezděky tím čtenáři vnukneme, že postava je ruského původu nebo že její mateřštinou je ruština, což v tomto

---

69 KUFNEROVÁ, s. 73.

případě vůbec nemusí být pravda. V daném případě bych byla pro použití některého z prostředků obecné češtiny pro zdůraznění nespisovné povahy tohoto fenoménu.

V románu *Chronos* není suržyk příliš častý, našla jsem ho pouze v ukázkách uváděných v následujících podkapitolách. Vyskytuje se převážně v přímé řeči postav, buď pro zdůraznění hovorové a nespisovné povahy jejich promluvy, nebo pro případy, kdy postava ve své promluvě používá jednacích styl, ale je to styl zkomolený, který působí až komicky. Jsem tedy toho názoru, že není nijak potřeba zdůrazňovat ruský prvek daných promluv, ale že bychom měli dbát v překladu na hovorovost a nespisovnost promluvy, případně akcentovat byrokratické ustálené obraty, jichž můžeme užít i chybně, zkomolit slova, větné vazby apod.

2.6.1.1 Z důraznění hovorové a nespisovné povahy promluvy

Do této skupiny jsem zařadila suržykové výrazy, které se vyskytují v přímé řeči postav a jejich úkolem je zdůraznit nespisovnost jejich řeči. Překládám je proto vesměs pomocí obecné češtiny.

олдовий труп, поліцаям не попадайся (s. 19)

gerontí mrtvola, ať tě nechytnou fízlové

„Mrtvola“ je ve spisovné ukrajinštině *тіло*, nespisovně se ukrajinsky řekne *мрець*, *мертвець*, *мертвяк*. Slovo *труп* je přejímka z ruštiny.

Sloveso *попадатися* je také přejaté z ruštiny, ve spisovné ukrajinštině bychom totéž mohli vyjádřit pomocí výrazu „*не потрапляйся до рук*“.

безплатний проїзд (s. 27)

jízdné zdarma

Správně ukrajinsky *безкоштовний*.

треба щось рішати (s. 31)

musíš to nějak vyřešit

Správně ukrajinsky *вирішити*.

психушка (s. 49)

blázinec

Správně ukrajinsky by toto slovo bylo *божевілля* nebo *лікарня для душевнохворих, психіатричний заклад*. Pokud bychom v češtině použili hovorový výraz *Bohnice* nebo *Chocholeušek*, příliš bychom tím lokalizovali děj do českého prostředí. Výraz *psychina* se zase nehodí do daného kontextu, v němž promlouvá starší inteligentní člověk, profesor a vynálezce. V daném případě bych tedy buď použila spisovný výraz „psychiatrie“, čímž bych se dopustila stylistického posunu, nebo bych překlad řešila pomocí slova „blázinec“, jež je také hovorové a stylisticky by odpovídalo.

не палив би воздуху (s. 136)

už by moh natáhnou bačkory

Ukrajinsky správně *повітря*. Jedná se v tomto případě o fraseologismus, zřejmě kalk z ruského „копить воздух“, což znamená „žít až příliš dlouho“. Proto jsem v překladu použila také frazeologismus doplněný obecnou češtinou.

– *Тільки соплі в мою сотню не напусти...* (s. 175)

„Hlavně mi do tý stovky nenasmrkej...“

Ve spisovné ukrajinštině by správný výraz byl *слиз*, v hovorové ukrajinštině by se totéž řeklo pomocí slova *имарклі*.

будем чистити (s. 176)

Vyčistíme/ Jdem na čištění / Pustíme se do čištění

Zde je nesprávný tvar pomocného slovesa „být“, správně je v ukrajinštině *будемо*.

2.6.1.2 Zkomolený administrativní styl

V této skupině se suržyk projevuje především na úrovni nesprávně utvořených slovních spojení a chybných předložek. Tyto případy se objevují v přímé řeči postav, jež chtějí působit vzdělaně, aby na posluchače učinili dojem, ve své řeči však používají hyperkorektní tvary a hromadí byrokratická klišé - výsledek pak působí komicky.

вас обстежать на предмет змін (s. 26)

Vyšetří vás *kvůlivá* změnám

Spisovně ukrajinsky by bylo *що до змін*.

урядова змова з приводу розробки (s. 48)

vládní smlouva na předmět vývoje

Ve spisovné ukrajinštině bychom totéž vyjádřili slovy *що до розробляння*.

по лінії мого рідного Кабінету міністрів (s. 70)

pramení z mého vlastního kabinetu ministrů

Ve spisovné ukrajinštině bychom totéž vyjádřili slovy *що мій рідний Кабінет міністрів*, ukrajinština nemá žádný vlastní výraz pro tento ruský byrokratismus, totéž vyjadřuje opisem.

будучи в такому стані (s. 134)

když už jsou v takovém stavu

V ukrajinštině by správný výraz zněl *перебуваючи*.

у цьому питанні я хотів би передати слово (s. 182)

stran této otázky bych chtěl dát slovo

Správně bychom v ukrajinštině řekli *про це я хотів би надати слово*.

вважався померлим після відбуття строку (s. 183)

po odpykání trestu ho považovali za mrtvého

Místo suržykového slova *строк* bychom v ukrajinštině použili *термін*, místo *вважатися* by správně ukrajinsky bylo *його вважали* (samotné sloveso je správně, avšak pro ukrajinštinu není typické pasivum).

2.7 Citoslovce a slova od nich odvozená

Citoslovce jsou neohebný slovní druh, jenž umožňuje imitovat zvuky, vyjadřovat emoce a postoj mluvčího, navázat a udržet kontakt mezi mluvčími, zaplnit hezitační pauzu. Tvoří otevřenou kategorii a mnohá z nich nemají ustálenou grafickou podobu. Ze syntaktického hlediska mají zvláštní funkci – byť jde o slova neohebná, jsou schopná tvořit samostatnou výpověď nevětné povahy. M. Slezáková je přirovnává ke gestům, při nichž se chytáme za hlavu, nebo ukazujeme rukama, jež jsou doprovázena i mimikou ve tváři. Ve

srovnání s ostatními slovními druhy jejich významový rozdíl spatřuje v tom, že nemají jasný sdělovaný obsah, tedy explicitně nic nepojmenovávají.⁷⁰

V odborné literatuře lze najít základní dva způsoby jejich rozdělení:

Citoslovce můžeme rozdělit na vlastní (primární) a nevlastní (sekundární). V prvním případě jde o slova výhradně interjekční, ve druhém případě se jedná primárně o jiný slovní druh, jenž plní funkci citoslovce pouze v daném konkrétním případě.

Součástí interjekcí jsou i onomatopoická slova. Na rozdíl od citoslovců vlastních imitují skutečný zvuk, nejde tedy o výrazy zcela spontánní. Od těchto citoslovců se pak tvoří slovesa, která pojmenovávají zvuky a následně mají také expresivní zabarvení. Od daných interjekcí lze dále tvořit onomatopoická substantiva a od některých z nich i slovesa.⁷¹

2.7.1 Překladatelská strategie

Při překládání citoslovců a slov od nich odvozených musí překladatel nejprve stanovit, zda jde o výraz jedinečný, vytvořený autorem ad hoc, nebo jde o výraz v daném jazyce běžný. Součástí překladatelského procesu je tedy nejprve citoslovce či slovo od něj odvozené detekovat, stanovit míru jeho expresivity v daném kontextu, určit, zda jde o výraz běžný nebo vytvořený autorem pro danou konkrétní situaci a na základě toho se rozhodnout, zda volit metodu substituce (tedy nahrazení jiným českým výrazem, jenž bude plnit v češtině tutéž funkci a bude na čtenáře působit stejně jako původní výraz), fonetický přepis (jedná-li se o výraz vytvořený ad hoc), nebo zda volit jiné řešení spočívající v nahrazení citoslovce jiným slovním druhem či jeho vynechání. Lze se ztotožnit s hlediskem Evy Přerostové, jež je toho názoru, že „pokud překladatel usoudí, že v cílovém jazyce existuje funkční citoslovečný ekvivalent a jeho použití nebrání stylistický charakter textu, bývá odpovídající citoslovce v překladu použito“⁷² a že „v některých případech je překlad citoslovcem nemožný či nevhodný, proto se přistupuje k jiným prostředkům. V závislosti na jeho funkci lze citoslovce

---

70 SLEZÁKOVÁ, Markéta. *Wow! To 'sem teda nečekala! Oops! To 'sem nechtěla! O cizích slovech, ale nejen o nich*. In: Naše řeč, [online] ročník 89 (2006), číslo 2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7879>.

71 IVAKINOVÁ, Iva. *Slovesný čas a vid v citově aktualizovaných výpovědích. Diplomová práce*. Praha: FFUK, 2006, s. 80.

72 PŘEROSTOVÁ, Eva. *Čínská citoslovce se zaměřením na překlad do češtiny. Bakalářská diplomová práce*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2014, s. 36-37.

nahradiť kupříkladu časticemi či vetou a jeho expresivitu je možné vyjadriť v rámci jiných slovných druhů.⁷³

Je nutné mít na paměti, že citoslovce a slova od nich odvozená mají silný expresivní náboj. Překladatel by se měl snažit expresivitu zachovat ve stejné míře, nenahrazovat tedy tato slova sovy neutrálními, ale ani ji nezesilovat příliš, což by na čtenáře mohlo působit neúměrně příznakově.⁷⁴ Obecně zde tedy platí, stejně jako při řešení jiných překladatelských problémů, tvrzení Jána Vilikovského: „Funkčnost prostředků použitých v překladu musíme vždy posuzovat v souvislosti s normami domácí kultury, které jsou jediné směrodatné pro to, zda se bude určité řešení cítit jako adekvátní.“⁷⁵

Každé citoslovce a onomatopoické slovo je třeba zkoumat v kontextu konkrétní výpovědi. Některá citoslovce, pokud bychom je posuzovali izolovaně, mohou vyjadřovat mnoho významů, např. „o“, „Боже“, „ax“ mohou vyjadřovat jak údiv, tak překvapení, rozpaky, ba i strach a jiné emoce. Je tedy nutné přihlížet ke konkrétní situaci, představit si ji a převést ji do češtiny tak, aby překlad působil přirozeně.

2.7.1.1 Citoslovce vlastní a onomatopoická slova

Tato skupina citoslovců je velice různorodá, patří do ní citoslovce pronášená zvířaty, ale také bezprostřední lidské emoce. S překladem vyjádření zvířecích zvuků by neměl mít překladatel, překlad zvuků a lidských emocí již od překladatele vyžaduje větší fantazii a úsilí. Jednotlivé komplikovanější případy a způsob jejich překladu jsou níže okomentovány.

- *Q! Привит, Булшит!* (S. 24)

No nazdar, Bullshite!

V češtině citoslovce typu „ách“, „och“, „ó“, „á“ a jejich varianty sice existují, v dnešní době se s nimi však již běžně nesetkáváme v mluvené řeči ani v původní či překladové literatuře. Dnes jsou vnímána jako archaismus, případně jako výrazový prostředek pro vyjádření ironie, prostředek pro stylizaci díla do starších dob, do žánru „červené knihovny“ apod. Rozhodně je nelze použít k vyjádření překvapení v dané situaci.

---

73 Tamtéž, s. 39.

74 Tamtéž, s. 36-37.

75 VILIKOVSKÝ, s. 87.

Боло нарешті знайшов ритм. Він дослухався до звуків своєї діяльності, як до притягальної і водночас потворної музики: лусь-чпок-хрясь, лусь-чпок-хрясь, лусь-чпок-хрясь. (S. 39)

Bolo se konečně dostal do správného rytmu. Pozorně poslouchal zvuky vznikající jeho činností jako přitažlivou a současně příšernou hudbu: prásk-lup-křáp, prásk-lup-křáp, prásk-lup-křáp.

Máme zde tři citoslovce spojené do jedné řady, první a poslední z nich jsou zachycena ve slovníku současné ukrajinštiny,⁷⁶ nejedná se tedy o interjekce vytvořená ad hoc. Druhé z nich se ve slovníku nevyskytuje, nicméně ho lze najít v jiných ukrajinských zdrojích,⁷⁷ v nichž se objevuje převážně jako popis zvuku při otevírání vakuové sklenice či konzervy, také se tedy nejedná o autorský neologismus. Citoslovce „лусь“ vyjadřuje zvuk při praskání či rachotu, citoslovce „хрясь“ vyjadřuje zvuk např. při pádu a rozbití hliněné nádoby.

- *Крікт, крікт, - крякнули афаліандри у відповідь, поскідавши зі своїх куцях вузлуватих рук боксерські рукавиці.*

„Krikt, krikt,“ odpověděli skřehotem člověkodelfini, když si sundali ze svých krátkých uzlovitých rukou boxerské rukavice.

V tomto případě jde o citoslovce uměle utvořené autorem, proto jsem zde zvolila fonetický přepis. Jde o zvuk, který vydávají křiženci delfina s člověkem, zkoumala jsem proto, jakým způsobem lze popsat zvuky delfinů v češtině, abych mohla adekvátně přeložit i onomatopeické sloveso originálu. Do češtiny lze totiž sloveso „крякнути“ přeložit jako „zakáchat, káchnout, zakvákat, kváknout, zakřičet, zakrákat, zakrákorat, zaskřehota, zakuňkat, zahekat“⁷⁸. Při zkoumání toho, jaké zvuky mohou vydávat delfini, jsem narazila na „pískání, skřehotání, cvakání, mlaskání, vrzání, hvízdání“ a některá další. Z nich jsem tedy zvolila „skřehotání“, které se objevuje i v řešení nabízeném v uvedeném slovníku.

- *Кряс, кряс, - закивали диверсанти.*

- *Ясно-ясно, - переклав дешифратор.* (s. 98)

---

76 *Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970—1980).* [online]. [cit. 5-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://sum.in.ua/>.

77 Vyhledávání prostřednictvím vyhledávače Google dne 8.7.2018 16:34, minimálně dvacet různých výskytů ve formě citoslovce.

78 KURIMSKÝ, Andrej, SAVICKÝ, Nikolaj a ŠIŠKOVÁ, Růžena. *Ukrajinsko-český slovník*. 1. vyd. Praha: Academia, 1994-1996. 2 sv., s. 478.

„Kraks, kraks,“ zakývali záškodníci.

„Jasně, jasně,“ přeložil dešifrátor.

I zde se jedná o autorem vytvořené citoslovce imitující zvuk vydávaný křížencem člověka s delfínem. Je trochu problematičtější vytvořit přesný fonetický přepis kvůli měkkému „r“, které v češtině nemáme. Přepis ve tvaru „krjas“ mi přijde nepřirozený, přepis „kras“ by zas měl nežádoucí konnotace. Trochu jsem tedy citoslovce poupravila a vytvořila tak řešení vlastní.

- *О, ця втрата піде на користь вашим стосункам.* (s. 55)

„Ó, ale tato ztráta vaše vztahy jen zlepší.“

Zde jsem zvolila zachování citoslovce „ó“, jelikož výpověď je míněná ironicky, proto jsem chtěla ponechat stejný styl s ironickým nádechem.

- *Артур! О Боже, - прикрила вона рота рукою.* (s. 61)

„Artur! Proboha,“ přikryla si ústa rukou.

- *Упс... Все налагодиться. Ми гарантуємо тобі якісний антистрес, - зукнула йому навздогін кобра, та він уже не слухав.* (s. 76)

„Oops... Všechno se urovná. Zaručujeme ti kvalitní antistres,“ zavolala za ním kobra, ale on už neposlouchal.

Citoslovce přejaté z angličtiny „упс“ máme i v češtině. Bylo by možné ho přeložit i pomocí ekvivalentu „to jsem/jsi tomu dal“, ovšem na rozdíl od krátkého původního citoslovce je toto řešení delší a nápadnější. V češtině jinak není žádné slovo, které by mohlo anglické citoslovce „oops“ plnohodnotně nahradit.⁷⁹

- *Ну-ну, чого ти, маленький, - засюсюкала вона, спохопившись.* (s. 80)

„No tak, no tak, copak, můj maličký,“ vzpamatovala se a zašišlala.

---

79 SLEZÁKOVÁ, Markéta. *Wow! To 'sem teda nečekala! Oops! To 'sem nechtěla! O cizích slovech, ale nejen o nich.* In: Naše řeč, [online] ročník 89 (2006), číslo 2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7879>.

- *Ось це має бути завтра прикріплено на вході. Робоче місце зберігається за вами – уже як завідувачем музею. Вітаю з підвищенням, а то ж останнім часом ви тут були – хе-хе – сторожем порожнечі, а тепер у вас посада яка-не-яка. (s. 105)*

„Tohle musí být zítra připevněno na dveře. Vaše pracovní místo bude zachováno, ale budete pracovat jako vedoucí muzea. Gratuluju k povýšení, protože v poslední době jste byl – che che – hlídačem prázdnoty, a teď budete mít alespoň jakous takous funkci.“

От проколезя, згодують вони тебе акваріумним рибам. Гм. Є що їсти, між іншим,- скелетоподібний Коба із заздрістю оглянув кремезну постать Олафа. (s. 119)

Když to poděláš, udělají z tebe krmení pro akvarijní rybičky. Нм.

- *А. Я знаю, знаю, - махнув рукою кентавр. (s. 134)*

„Jo, to vím moc dobře,“ mávl rukou kentaur.

Вони думають, що від смерті відкупилися. Хе-хе. (s. 140)

Myslí si, že se vykoupili před smrtí. Cha chá.

- *Гу-гу, от ви й тут, пане директоре, обживайтесь, - тішивсь Базиль. (s. 140)*

„Huhú, tak už jste tu, pane řediteli, udělejte si pohodlí,“ bavit se Bazil.

- *Ех... I ти пробач. (s. 141)*

„No jo... Ты mi tady odpust’.“

Біжу, така, в плесрі, нічо не чую, а тут – бац – і я вже олдова консерва! (s. 158)

V klidu si běžím s empétrojkou, nic neslyším, a najednou – prásk – a už je ze mě rakváč!

2.7.1.2 Citoslovce nevlastní

Toto je nejméně početná skupina citoslovců, zastoupená zde na základě jediné ukázky. Připouštím, že v románu je takových citoslovců větší počet, avšak je obtížné je určit, jelikož jejich funkci mohou plnit různé druhy (podstatná jména, přídavná jména, slovesa v různém tvaru, příslovce apod.). Obecně ale pro tato citoslovce též platí, že je nelze překládat doslova.

Překladatel vždy musí použít výraz, který se užívá v cílovém jazyce a plní stejnou funkci jako citoslovce v originále.

- *Джизес, мій дівайс... – роззявився Макс. – Фейк чи фірма?* (s. 17)

„Wow, můj přístroj...“ zůstal s otevřenou pusou Max. „Je to pravý nebo fakový?“

Překladatelské řešení je podrobněji analyzováno v kapitole o slangismech, zde bych ještě dodala, že citoslovce “wow” je v mluveném projevu používáno “jako reakce na něco překvapivého, ohromujícího, grandiózního, na něco, co v nás vyvolalo překvapení, údiv, na něco, co nás třeba i šokovalo. Citoslovce stojí buď samo o sobě, tvoří samostatnou repliku nebo je ještě doplněno nějakým dalším hodnotícím výrokiem, např. *wow, to je skvělý!*, *wow, to je super!*”⁸⁰

2.7.1.3 Slova odvozená (onomatopoická substantiva a slovesa)

Do této skupiny, jež je v této podkapitole nejpočetnější, jsem zařadila ta slova, která jsou odvozená od citoslovcí vlastních. Aplikujeme na ně podobné postupy jako u citoslovců vlastních a nevlastních.

Здаля заскрипіла поліцейська сирена. (s. 11)

V dále se rozječela policejní siréna.

V originále je sice slovo „zaskřípala“, avšak ke zvuku sirény by se to v češtině příliš nehodilo, nahradila jsem ho tedy jiným onomatopoickým substantivem.

Спочатку до нього долинув гавкіт стаффордширського тер'єра Цербера. (s. 16)

Nejprve k němu dolehl štěkot stafordšírského teriéra Kerbera.

Спочатку пес здивовано покрутив головою, потім загарчав. (s. 23)

Pes nejdřív užasle zavrčel hlavou, potom zavrčel.

---

80 SLEZÁKOVÁ, Markéta. *Wow! To 'sem teda nečekala! Oops! To 'sem nechtěla! O cizích slovech, ale nejen o nich.* In: Naše řeč, [online] ročník 89 (2006), číslo 2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7879>.

Макс витяг Грегора зі складок реглана і поклав на журнальний столик, хутко начепив на себе його одяг, і аж тоді кімнату наповнило дитяче ревище. Крізь плач Макс уже розрізняв нечленороздільні матюки – брат був при своїй дорослій свідомості. До плачу долучився рев вірного Цербера. (s. 23 - 24)

Max vytáhl Gregora ze záhybů raglánu a položil ho na konferenční stůl, rychle si na sebe natáhl jeho oblečení a až pak se pokoj zaplnil dětským řevem. Přes pláč už Max rozlišoval neartikulované nadávky – bratr si zachoval své dospělé vědomí. K pláči se přidal i řev věrného Kerbera.

Ні квокнути, ні кукурікнути «куропродукт» за своє блискавичне життя не встигав. (s. 35)

Zakdákát ani zakokrhat „куропродукт“ během svého bleskového života nestihl.

Яйця бесперервно лускали, шкаралуца розліталася навсібіч. (s. 37)

Vejce bez přestání praskala, skořápka se rozlétávala do všech stran.

Курча заквоктало. Заверещали кухарки. (s. 39)

Kuře zakvokalo. Zaječely kuchařky.

Модифікатори гиготіли, як діти... (s. 39)

Modifikátoři se řehťali jako děti.

Тоді Катон притис курча до підлоги, кляцнув на хрономаті режимним перемикачем... (s. 39)

Pak Katon přitiskl kuře k podlaze, cvaknul na chronomatu přepínačem režimů...

Професор схилився над умивальником, по-журавлиному вигнувши свою довгу шию, хлюпнув у лице води. (s. 43)

Profesor se sehnul nad umyvadlem, prohnul svůj dlouhý krk jako volavka a chrstl si do tváře vodu.

Професор уже відчував помаху тисячі крил і зловісне каркання. (s. 45)

Profesor už slyšel mávání tisíce křídel a zlověstné krákorání.

«Техніка – не просто засіб. Техніка – від розкриття таємності», - закаркало в професорській голові. (s. 46)

„Technika – to není jen prostředek. Technika je způsob, jak odhalit tajemství,“ zakrákalo něco v profesorově hlavě.

Лежачи на зім'ятому простирадлі, професор Койфман, як корова, ремигав цими не новими для нього думками, коли до палати без стук увійшли двоє кремезних медбратів. (s. 47)

Profesor Keufman ležel na zmuchlaném prostěradle a jako kráva přežvykoval ty myšlenky, jež pro něj nebyly nové, když do pokoje bez klepání vešli dva statní sanitáři.

Він неквапно оглянув приміщення, економлячи рухи, наче боявся себе розплескати. (s. 51)

Nespěšně se rozhlédl po pokoji, šetřil pohyby, jako by se bál, že sám sebe vyšpláchne.

Чайки верещали. (s. 90)

Racci vřeštěli.

Він узагалі дивувався хронічній веселості решти групи – зараз після сигналу будильника прокинуться і почнуть крякати, кривляючи людську мову, потім похапають рукавиці для підводного боксу і нумо гамселити одне одного, реготатимуть під ударами, дупитимуть хвостами по воді. (s. 90)

Vůbec se divil chronické veselosti zbytku skupiny – hned po zaznění budíku se vzbudí a začnou skřehotat a pitvořit při tom lidskou řeč, potom popadnou rukavice pro podvodní box a začnou do sebe navzájem bušit, budou se řehtat ranám a mlátit ocasy do vody.

Гідрофони дослідників фіксували широченну палітру звукових засобів: скрегіт, щебет, дзижчання, вереск, чмокання, хрюкання, клацання, скрип, виляск, писк, квакання, звуки, схожі на ревище стадіонної юрби або на дитячий лемент. Самих «свистів» вдалося записати понад триста різновидів. (s. 92 - 93)

Hydrofony výzkumníků zachytily nesmírně širokou škálu prostředků: skřehot, štěbetání, hvízdání, vřískot, mlaskání, chrochtání, cvakot, skřípot, luskot, pískot, kvákání, zvuky podobající se řevu davu na stadiónu nebo dětskému nářku.

– Дивися, сальце своє не розбулькай, змерзнеш, - стрекотав Брехунок. (s. 95)

„Bacha at' si nerozbubláš svoje sádylko, zmrzneš,“ skřehotal Kecálek.

V případě onomatopoického slovesa „розбулькати“ jde o autorský neologismus, zřejmě vytvořený od vlastního citoslovce „буль-буль“ (citoslovce imitující zvuk tekutiny při jejím vytékání či nalévání) či od něj odvozeného substantiva „булькіт“ (bublání, bublot, klokot). Zvolila jsem stejný přístup a utvořila tak novotvar „rozbublat“, který by měl na českého čtenáře působit stejně hravě a dětinsky jako na čtenáře originálu.

Защбетали, забили хвостами, почали вистрибувати з води. (s. 95)

Zaštěbetali, začali tlouct ocasy a vyskakovat z vody.

Жирок заскрекотів, вихляючи боками. Брехунок пустив фонтанчик води. Сопушок пукнув повітрям із дихала. (s. 99)

Cvalík zaskřehotal a zavrtěl boky. Kecálek udělal vodotrysk. Smrad'ošek si upšoukl vzduchem z dýchacího otvoru.

Почала грюкати шухлядами, то відкриваючи, то закриваючи їх, зухвало позираючи на нього. (s. 53)

Začala rachotit šuplíky, s drzým pohledem je střídavě otvírala a zavírala.

Я пам'ятаю всіх, хто... – засичала у відповідь розчаровано. (s. 53)

„Pamatuji si všechny, kdo...“ zasyčela na něj rozčarovane.

Данко пройшов увесь лабіринт із людських тіл і опинився перед потужним товстим склом, за яким мерехтіла зелень і хлюпала вода. (s. 58)

Lanko prošel celým labyrintem z lidských těl a zastavil se před mohutným tlustým sklem, za nímž se mihotalo něco zeleného a šplouchala voda.

Народ приголомшено охав, штовхався й нервував. (s. 58)

Lidi otřeseně naříkali, strkali se a byli nervózní.

- Ось де ти, паскуднику, - гримнула мати, піднявши його на руки. (s. 59)

Tak tady jsi, ty prevíte, zařvala matka a zvedla ho do náručí.

Безвольний куций хоботок сіпався, видаючи нездорове сопіння. (s. 60)

Bezvládný krat'oučký chobot se škubal a vydával nezdravé supění.

Вони наблизилися до клітки, з якої долинав брязкіт ланцюгів і пронизливий хрипкуватий вереск. (s. 61)

Přišli ke kleci, z níž se ozýval řinkot řetězů a pronikavý ochraptělý jekot.

- А як там наш професор? Він буде співпрацювати? – ележно проскрипів VM. (s. 68)

„А со náš profesor? Bude spolupracovat?“ úlisně proskřípá VM.

Дітвак за його спиною grimнув об підлогу самокатом. (s. 69)

Chlapec za jeho zády praštil koloběžkou o zem.

Сноб із особливою люттю зрюкнув дверцятами. (s. 75)

Snob zvlášť našťvaně práskl dvířky.

Дістав пластикову корпоративну картку, приставив до непримітних дверей у стіні. Почувся писк. (s. 75)

Vyndal plastovou podnikovou kartu, přiložil ji k nenápadným dveřím ve zdi. Ozval se pískot.

Сноб відтягнув їй нижню губу, оглянув ясна, зуби – принаймні щелепа була справжньою. Він схвально музикнув. (s. 77)

Snob jí odhrnul spodní ret, prohlédl si dásně, zuby – přinejmenším čelist byla pravá. Souhlasně zamručel.

Під'єднала кишеньковий сервер до хрономата й охнула: на «флешці» депутатського синка лежав заряд у п'ятнадцять тисяч років. (s. 78)

Napojila kapesní server na chronomat a úžasem vydechla – fleška poslancova synáčka byla nabitá na patnáct tisíc let.

Ти знаєш, що наш глядач останнім часом ходить тільки на тебе?

- Хто? Оті три каліки?.. – пирхнув Торн. (s. 84)

Víš, že naši diváci chodí v poslední době jenom na tebe?

„Kdo? Ty tři mrzáci?..“ odfrkl Torn.

Шипіння шин стихло за кілька метрів. Клацнули дверцята. (s. 86)

Syčení pneumatik utichlo po několika metrech. Bouchly dveře.

Наближаючись до штучного кам'яного плато, яке офіцер-інструктор називав «номером три», вони заскрипіли, випускаючи зі своїх целепних жирових подушок ехолокаційні пучки. (s. 100)

Když se blížili k umělé kamenné plošině, které jejich školící důstojník říkal „číslo tři“, zaskřehotali a začali vypouštět ze svých čelistních tukových polštářků echolokační vlny.

Настрій у Слабачка знову погас. Трійця згрупувалася навколо нього, ледь чутно муркочучи. (s. 101)

Slabáček měl znovu zkaženou náladu. Trojice ho obklopila se sotva slyšitelným mručením.

Він так і гнав, усе далі й далі, висвистуючи своє театральне «SOS» на швидкості сорока вузлів, зім'явши час своїх людських генів, заново народжуючи в собі чистокровного дельфіна. (s. 103)

Uháněl ze všech sil dál a dál rychlostí čtyřiceti uzlů vyhvizdoval své teatrální SOS, ničil tak čas svých lidských genů a znovu v sobě probouzel čistokrevného delfína.

Він прислухався, чи не пробрався бува хто до церкви, але не чув ані шереху. (s. 109)

Pozorně se zaposlouchal, jestli náhodou někdo nevníkl do kostela, ale panovalo tam absolutní ticho.

Samo o sobě slovo „шерех“ znamená „šramot“, avšak ve spojení se slovem „aní“ znamená „úplné ticho“.

...і ноги вже проминули цю роззявлену горизонтально пащеку, але вже зробивши кілька кроків, він почув за спиною брязкіт, обернувся – так і є: клешні турнікета зімкнулися із запізненням, не зачепивши його, проте давши йому прикмету, ступінь негативу якої він визначив як середній, тому зціпив зуби і попрошував далі назустріч

негостинному транспортному засобові, що скреготав якраз коло платформи своїми корозійними легенями... (s. 112)

...a nohy už přešly tu vodorovně rozškleбенou tlamu, avšak po několika krocích uslyšel za zády cvakot, ohlédl se – je to tak: klepeta turniketu se sevřela opožděně, nezachytila ho, ale poskytla mu znamení, jež vyhodnotil jako středně negativní, proto zatnul zuby a vydal se dál vstříc nehostinnému dopravnímu prostředku, jenž právě skřípěl u nástupiště svými zkorodovanými plícemi...

Слова на ходу торохтіли в роті, мов не знесені яйця... (s. 113)

Slova za jízdy drkotala v ústech jako nesnesená vejce...

Невдоволено фиркнув, вийшов із-за керма. (s. 118)

Nespokojeně si odfrkl a vystoupil z auta.

Мащину занесло. Вона скреготнула об бордюр і в'їхала в тінистий дворик, уткнувшись носом у дитячу гірку. (s. 113)

Auto dostalo smyk. Zaskřehotalo o obrubník, vjelo na stinný dvorek a zastavilo předkem o dětskou skluzavku.

У залі вже телотіли, ляпали в долоні, улюлюкали. (s. 129)

V sále už halasili, plácali do dlaní, помěšně pokřikovali.

Десь іззаду риннули двері. (s. 131)

Kdesi vzadu zavrzaly dveře.

Важкі кроки з акцентованим цоканням затихли за її спиною. (s. 131)

Těžké kroky se zřetelným klapotem utichly za jejími zády.

А ми поки біля могил крутилися, то все пропустили, - мовив Захар, слухаючи, як копач крекче, натягуючи його пітняки. (s. 140)

„A zatímco jsme se motali kolem hrobů, všechno jsme zmeškali,“ řekl Zachar, když slyšel, jak kopáč heká, když si natahuje jeho fusekle.

Десь оддалік гримнуло, наче кашлянув велетенський троль. (s. 141)

Kdesi v dálce zahřmělo, jako by zakašlal obrovitánský troll.

Напруга дзижчала, наче у високовольтній лінії. (s. 144)

Napětí bzučelo jako vysokovoltážní vedení.

Гамір, рик і чвакання в шатрі підсилювалися зовнішнім ревом – увесь парк навколо зайняла гібридна масовка з плакатами, лозунгами й прапорами. (s. 160)

Kravál, ryk a mlaskání ve stanu bylo zesíleno řevem z vnějšku – celý park kolem obsadil hybridní dav s plakáty, hesly a vlajkami.

Пролунали виляски, глухі удари, кляцання дзьобів і тому подібні звуки на означення аплодисментів. (s. 161)

Zazněl řachot, tlumené údery, cvakání zobáků a podobné zvuky označující potlesk.

Шатро ледь не тріснуло від тріумфального тельоту, рохкання і мекання. Циклон мусив тупнути ногою, щоб угамувати присутніх. (s. 162)

Stan div nepraskl kvůli vítězoslavnému halasu, chrochtání a mečení. Cyklón musel třikrát dupnout nohou, aby ztišil přítomné.

Старшокласники іржали й гикали. (s. 167)

Starší žáci se řehtali a hýkali.

Він прищмокнув товстими чуттєвими губами, обвів залу владним поглядом і аж тоді прорік: ... (s. 181)

Zamlaskal tlustými citlivými rty, přešel po sálu panovačným pohledem a až pak pronesl:

...

2.8 Frazeologismy

Frazeologismy představují překladatelský problém, jemuž musí překladatel věnovat důkladnou pozornost, pokud chce, aby byl jeho překlad považován za zdařilý, jelikož „právě

vztah k frazeologismu je závažným kritériem, podle něhož lze překlad hodnotit.⁸¹ V odborné literatuře se při popisu frazeologismů často setkáme jak s pojmem „frazém“, tak i s pojmem „idiom“, oba pojmy se však prakticky překrývají⁸², ve své práci tedy budu používat označení „frazeologismus“ nebo „frazém“.

Z. Kufnerová poukazuje na to, že frazeologie není uzavřenou oblastí, nýbrž jde o sféru výrazně dynamickou, která neslouží k pouhému popisu jevů či skutečností, nýbrž k jejich subjektivnímu hodnocení, jehož podstatou je údiv či překvapení. Frazeologismy tak mohou pomocí několika mála slov vyjádřit postoj či názor, a zároveň ho i vtipně okomentovat.⁸³

Slovník české frazeologie a idiomatiky charakterizuje idiomatické a frazeologické výrazy následujícím způsobem: „ustálená a minimálně dvouslovná kombinace libovolného slovního druhu s jiným (případně kombinace stejných slovních druhů), která je příznačná tím, že (aspoň) jeden její člen je schopen se v daném významu a funkci spojovat s jinými slovy v textu jen krajně omezeně, popř. vůbec ne; je tedy v tomto významu či funkci omezený pouze na tuto kombinaci. Druhým (avšak nikoli nutným) rysem takového spojení bývá jeho neobvyklá přenesenost, sémantický posun. Toto pojetí je založené jak na anomální kolokabilitě, spojitelnosti slov (popř. dalších jednotek) po stránce formální, výrazové (v tomto smyslu je taková kombinace frazém a jejich úhrn frazeologie), tak i sémantické a funkční, jež je po formální stránce nerozložitelná ve své původní členy (v tomto smyslu jde o idiom a jejich úhrn tvoří idiomatiku); tudíž v každé takové kombinaci, chápané jako specifické jazykové pojmenování, se počítá s přirozenou, specifickou a dvojí povahou celé oblasti, ne však vždy stejně zastoupenou.“⁸⁴

Nový encyklopedický slovník češtiny vymezuje pojmy frazém a idiom takto: „V zásadě však platí, že analyzuje-li se kombinatorický útvar formálně, z hlediska formálních rysů, mluví se o frazému, zatímco analýza sémantická, z hlediska relevantních sémantických rysů, opravňuje užití názvu idiom. Frazém a idiom pak lze postihnout takto: je to taková jedinečná ustálená kombinace minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v žádné jiné kombinaci n. více kombinacích, resp. vyskytuje se v takové funkci pouze ve výrazu jediném, popř. několika málo.“⁸⁵

---

81 KUFNEROVÁ, s. 85.

82 ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, 2007, s. 189.

83 KUFNEROVÁ, s. 86-87.

84 ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání*. Praha: Academia, 1983, s. 10.

85 KARLÍK.

Z. Kufnerová⁸⁶ rozděluje frazeologismy podle předmětu či situace, k níž se přirovnává.

Uvádí tedy rozdělení frazeologie na:

- a) somatickou, jejímž základem jsou části těla;
- b) faunickou, tj. zvířecí;
- c) „profesní“;
- d) s numerickým členem;
- e) s významem národní příslušnosti;
- f) obsahující vlastní jména.

2.8.1 Překladatelská strategie

Při překládání frazeologismů je nutné vzít v potaz především tři faktory: „1. expresivnost frazeologických prostředků; 2. jejich efemérní, pomíjivý charakter; 3. jejich variabilitu, proměnlivost.“⁸⁷ Musíme tedy nejprve frazeologismus v textu odhalit, dobře zvážit míru expresivity, aktuálnost a ustálenost či proměnlivost každého z frazému a to vše při překladu zohlednit.

Základním pravidlem při překladu frazeologie je, že frazeologismus překládáme opět pomocí frazeologismu, avšak toto pravidlo nelze uplatnit vždy. Jak uvádějí S. Vlachov a S. Florin⁸⁸, lze se jim řídit v případech, kdy ve výchozím i cílovém jazyce existuje úplná frazeologická shoda, můžeme pak tedy použít takový ekvivalent frazému při překladu. Pokud existuje v cílovém jazyce obdobný frazém, můžeme při překladu použít jeho analogii. Pokud v cílovém jazyce neexistuje žádný ekvivalent ani analogie, lze aplikovat buď překlad nefrazeologický, nebo si vytvořit svůj vlastní „individuální“ frazeologismus, jenž by nepůsobil rušivě a vytvářel by dojem frazému ustáleného.

Výše řečené tedy můžeme shrnout tak, že frazeologismy musíme překládat jen jako celek, nemůžeme tedy postupovat překládáním jeho jednotlivých částí každé zvlášť, a frazeologický celek substitujeme celkem jiným, jenž bude situačně adekvátní a bude mít

---

86 KUFNEROVÁ, s. 88 – 89.

87 Тамтэ́ж, s. 87.

88 ВЛАХОВ, Сергей, ФЛОРИН, Сидер. *Непереводимое в переводе*. Москва: Международные отношения, 1980, s. 183.

podobný výskyt. Nejde tedy o překlad jako takový, nýbrž o substituci toho, co je vyjádřeno v původním textu pomocí frazému.⁸⁹

2.8.1.1 Frazeeologismy, u nichž existují ekvivalenty v češtině

V následujících ukázkách jsou uvedeny frazémy, k nimž můžeme nalézt v češtině úplné ekvivalenty (z expresivního hlediska i z hlediska jejich aktuálnosti a frekvence), proto jejich překlad nečinil problémy.

– *А знаєш, Торні, раніше ми всі так любили вбивати час.* (s. 14)

„Víš, Torni, dřív jsme tak rádi zabíjeli čas.“

Překlad tohoto frazému není problematický, jelikož v češtině existuje úplný ekvivalent ukrajinského frazeologismu, v obou jazycích je též stejně běžný a expresivní.

Час – це гроші – тепер уже в абсолютно прямому сенсі. (s. 20)

Čas jsou peníze – teď už v absolutně přímým smyslu.

Můžeme pozorovat, že se jedná o úplné ekvivalenty, což při překladu značně usnadňuje práci, jelikož je zde tento frazeologismus rozvíjen a aplikován na situaci, v níž se s časem skutečně obchoduje.

Але уряд вилучив розробку, залишив її для своїх секретних потреб, а мене заперли в цю психушку, щоб поховати тут заживо. (s. 49)

Avšak vláda ho stáhla z výroby, nechala ji jen pro své tajné potřeby, a mě zavřeli tady do toho blázince, aby mě tu pohřbili zaživa.

Я читаю все це між рядків! (s. 49)

To všechno čtu mezi řádky.

А ми не готові до нових викликів! І все через то, що ви нездатні знайти спільну мову з якимось професором. (s. 69)

---

89 KUFNEROVÁ, Zlata, POLÁČKOVÁ, Milena, POVEJŠIL, Jaromír, SKOUMALOVÁ, Zdena, STRAKOVÁ, Vlasta. *Překládání a čeština*. Praha: H & H, 1994, s. 86.

Ale my nejsme připraveni na nové výzvy! A to všechno kvůli tomu, že nejste schopní najít společnou řeč s nějakým profesorem.

– *Ми шукаємо його слабкі місця, – забелькотав міністр внутрішніх справ. (s. 69)*
„Hledáme jeho slabá místa,“ zablekotal ministr vnitra.

Запанувала могильна тиша. (s. 69)

Nastalo hrobové ticho.

У храмі весь час стояла мертва тиша. (s. 105)

V chrámu stále panovalo mrtvé ticho.

– *Торнтоне, я знаю й шаную тебе так давно, що ця розмова мене просто принижує, – мовив головний режисер, не відриваючи очей від хрономата, що лежав на його столі. (s. 83)*

„Torntone, už dlouho tě znám a vážím si tě, proto se mi ten rozhovor zdá hodně ponižující,“ řekl hlavní režisér, jenž nemohl odtrhnout oči od chronomatu, který mu ležel na stole.

Гайки в країні поступово будуть закручені до країв. (s. 163)

Šrouby v zemi budou postupně utažené na doraz.

Сильним світу цього хотілося мати суперхрономат, здатний впливати на цілі юрми людей та ще й на відстані. (s. 151)

Mocní tohoto světa chtěli mít superchronomat, který bude schopný zasáhnout celé davy lidí, a ještě k domu na dálku.

Не раз вони нашттовхувалися на зграї дельфінів, знайомились із ними, знаходили спільну мову, хоча й викликали переважно подив. (s. 94)

Nejednou narazili na hejna delfinů, seznamovali se s nimi, nacházeli společnou řeč, i když většinou vzbuzovali podiv.

Начальник з-під лоба свердлов Боло недобрим поглядом. (s. 32)

Šéf zakaboněně provrtával Bola nevraživým pohledem.

I саме в цьому ракурсі справа його життя зіграла з ним дурний жарт. (s. 45)

A právě z tohoto hlediska si z něj jeho životní dílo vystřelilo / udělalo dobrý den.

Тому довелося піти від супротивного – модифікувати людей темпогенами братів наших менших. (s. 58)

Museli to tedy vzít z opačného konce – modifikovat lidi pomocí časových genů božích hovádek.

До того ж це момент істини. (s. 55)

Kromě toho je to okamžik pravdy / chvíle pravdy.

Ти мене ріжеш без ножа. Ми тільки почали спинатися на ноги, – гірко промовив Матей. (s. 84)

„Ničíš mě. Sotva jsme se postavili na nohy,“ hořce řekl Mateo.

Саме після призначення на посаду тіло його отримало «друге дихання» і почало чарівно молодшати. (s. 121 - 122)

Právě po jmenování do funkce jeho tělo nabralo „druhý dech“ a začalo kouzelně mládnout.

Гібридизація була квитком лише в один бік. (s. 131)

Hybridizace byla jen jednosměrnou jízdou.

– Ну що ж, хто з мечем на нас пішов, той повинен від меча загинути, – ласкаво скопив очі VM. (s. 71)

„No co, kdo k nám s mečem přijde, musí mečem taky zahrnout,“ laskavě stočil oči stranou VM.

Tento frazeologismus se vymyká ostatním v této skupině, jelikož se v češtině sice vyskytuje, ale jde o přejímku z ruštiny. Je to výrok připisovaný novgorodskému knížeti Alexandru Něvskému, jenž ho adresoval svým nepřátelům, není to tedy původní ukrajinský frazeologismus.

2.8.1.2 Frazeologismy, u nichž existuje v češtině analogie

Při překladu následujících úryvků již bylo potřeba použít metodu substituce, jelikož k uvedeným frazeologismům v češtině neexistují úplné ekvivalenty. Je třeba tedy ukrajinský frazém nahradit frazeologismem českým, který bude totožný z funkčního a významového hlediska – bude vyjadřovat stejný (nebo velice podobný) význam, bude se shodovat ze stylistického i expresivního hlediska, bude stejně aktuální apod.

Тож Боло вирішив діяти на свій страх і ризик. (s. 32)

Takže se Bolo rozhodl jednat na vlastní nebezpečí.

Платимо негусто, але чим багаті, як то кажуть... (s. 34)

Neplatíme moc, ale co máme, rádi dáme, jak se říká.

...його інтерес до роботи піднявся трохи вище плінтуса. (s. 35)

...jeho zájem o práci o fous / o chlup vzrostl.

V ukrajinštině tento hovorový frazeologismus doslova znamená „vystoupal o něco výš, než je podlahová lišta“. V češtině lze v této situaci použít neslovesný frazeologismus „o chlup“, případně „o fous“, u nichž Slovník české frazeologie a idiomatiky⁹⁰ uvádí, že jsou expresivní a kolokviální, stylisticky tedy odpovídají ukrajinskému frazému.

Як бачите, темпоральна модифікація дозволяє виروضувати одиницю «куропродукту» за лічені секунди. (s. 35)

Jak vidíte, časová modifikace umožňuje odchovat jednotku „kuroproduktu“ ráz dva / natošup / v cuku letu / než bys řekl švec / než bys do pěti napočítal.

V ukrajinštině daný obrat znamená doslova „za počítané sekundy“, v češtině existuje několik analogických frazémů, z nichž si překladatel může vybrat. Volila bych zde kratší a „ráznější“ výraz, tedy spíše první tři uvedené neslovesné frazémy.

I саме в цьому ракурсі справа його життя зіграла з ним дурний жарт. (s. 45)

A právě z tohoto hlediska si z něj jeho životní dílo vystřelilo / udělalo dobrý den.

---

90 ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné*. Praha: Academia, 1988, s. 112.

Doslovný překlad tohoto ukrajinského frazému je „zahrálo si s ním špatný žert“, v češtině pro totéž můžeme ulatnit oba výše uvedené analogické slovesné frazeologismy.

– *Підкупив охорону. А ви думали, що тільки ви берете на лапу в цих стінах?* (s. 55)

Podplatil jsem ochranku. Co jste si myslela, že jste tu jediná, kdo si v tomhle baráku umí namastit kapsu?

Ukrajinský frazeologismus *брати на лапу* doslova znamená „brát na tlapu“, v přeneseném významu „přijímat úplatky“. V češtině jsem našla frazém významově velice podobný, i když ne identický, jeho význam je „získat peníze, hlavně nečestným způsobem“. Myslím, že v dané situaci, s ohledem na předchozí větu, v níž se hovoří o podplácení, je jeho význam jednoznačný.

– *Ви – отец Теодор? – звернувся відвідувач із удаваною пошаною, змірявши настоятеля храму з ніг до голови і затримавши глузливий погляд на його розтоптаних черевиках.* (s. 104)

„Jste otec Teodor?“ obrátil se k němu návštěvník s hranou úctou a změřil si otce představeného od hlavy k patě, přičemž zadržel svůj výsměšný pohled na jeho sešlapaných botách.

– *Ну, то, може, скажеш, як тебе звати? Так, напевно, знайомляться з жінками, – подала йому труп Аврора.* (s. 133)

„Tak co, neřekneš mi, jak se jmenuješ? Tak nějak se přece seznamuje se ženou,“ podala mu pomocnou ruku Aurora.

«*З жиру біситься, сволота*», – подумала Лі з гумово усміхненим лицем. (s. 78)

„Pálí ho dobré bydlo, hajzla,“ pomyslela si Li s gumovým úsměvem na tváři.

Коли больова пелена сповзла з очей, він знову побачив своє аморфне – три центнери вагою – тіло, але розпростерте воно було чомусь не на масажному матраці, а прямо посеред вулиці. (s. 81)

Když mu z očí spadly šupiny bolesti, znovu spatřil svoje amorfnní tělo, které mělo tři metráky a bůhvíproč nebylo rozprostřené po masážní matraci, ale přímo uprostřed ulice.

Tento somatický fraseologismus jsem našla v trochu jiné podobě – „упала пелена з очей“⁹¹, v ukrajinštině se také vyskytuje jeho obdoba „[Як] полуда (луда) [з очей] спадає / спала (опала і т. ін.) у кого, кому“⁹², který má stejný význam – “porozumět náhle něčemu, co člověk dříve nechápal”, případně “mít náhle jasnou mysl”. V češtině existuje analogický frazém “spadly šupiny z očí”, případně “spadly klapky z očí”.

– *Вилазь, Базилію, не ламай комедію. Дістанеш запалення.* (s. 140)

„Vylez, Basile, nehraj tu divadlo. Uženeš si zápal plic.

Коли Фред уже втомився це слухати, наставник стиснув його руку і попросив про останню послугу: знищити його схований за сімома замками робочий щоденник з усіма нотатками, розрахунками і формулами. (s. 151)

Když už měl Fred poslouchán těch řečí po krk, učitel mu stiskl ruku a požádal ho o poslední službu – aby zničil jeho pracovní deník se všemi poznámkami, výpočty a vzorci zamčený na sedm západů.

Міністерству оборони ледве не урвався терпець. (s. 152)

Ministerstvo obrany bylo málem s trpělivostí u konce.

На місці жовтка раптом виріс, наче з-під землі, покійний Боло – майстер-невдаха, що став у цеху притчею во язицех. (s. 196)

Místo žlutku najednou zčistajasna vyrostl nebožtík Bolo – nešikovný dělník, který se stal v dílně příslovečným.

Я, звичайно, не дам справі ходу, заткну роти охоронцям, які тебе під руки привели... (s. 83 - 84)

Samozřejmě to nikam dál nepoženu, zavřu pusy hlídačům, kteří tě sem eskortovali...

---

91 ДОБРІЛЬОЖА, Галина. Концепт око як відображення української етносвідомості і світобачення (на матеріалі діалектної фразеології Середнього Полісся). [online]. [cit. 5-7-2018].

Dostupné z WWW:

<http://eprints.zu.edu.ua/9969/1/%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B6%D0%B02.pdf>.

92 УЖЧЕНКО, Віктор, УЖЧЕНКО, Дмитро. *Фразеологічний словник української мови*, s. 139.

Від дня, коли стався той напад «поштаря», їм так і не вдалося оформити державну допомогу, хоча порогів оббили достатньо. (s. 85)

Od té doby, kdy došlo k tomu napadení od „pošťáka“, se jim nepodařilo vyřídít si příspěvky od státu, i když vyleštili dost klik.

... хіба що споглядально пройтися коридором, попід стіною, так кут оборони буде вужчим, розім'яти кості, він виходить з аудиторії, в коридорі людно, але всі неспвідомо тиснуться до стін, тому виходить, що вони топчуться, потилиця в потилицю, як на тюремній прогулянці... (s. 115)

... jedině že by se prošel po hlídané chodbě, při zdi, úhel obrany tak bude užší, protáhnout se, vyšel z posluchárny, na chodbě je rušno, ale všichni se bezděky tisknou ke zdem, proto se zdá, že přešlapují, funí si na krk jako na věžeňské procházce.

2.8.1.3 Frazelogismy, u nichž v češtině neexistuje analogie

Do této skupiny jsem zařadila ty frazémy, u nichž jsem nenalezla žádný analogický český frazeologismus. V takovém případě je třeba při jejich překladu postupovat buď tak, že je přeložíme jiným, nefrazeologickým, způsobem, nebo případně vytvoříme svůj individuální frazeologismus, tedy takové slovní spojení, jež bude budít dojem frazeologismu a bude na čtenáře působit stejně jako původní frazém.

У тілі Марка розцвів цілий букет болячок... (S. 28)

V Markově těle se vyklubala / vylíhla / propukla celá řada nemocí...

V češtině neexistuje žádný ekvivalent pro tento výraz, jenž doslova znamená „vykvetla celá kytice chorob“, proto jsem zde použila výrazy sice obrazné, avšak ne frazeologické.

– Професоре, ми люди маленькі. Ми лише виконуємо приписи вашого лікаря – раз на місяць ви маєте отримати місячний темпоральний імунітет. (s. 47)

„Profesore, my tu nerozhodujeme. Jen plníme pokyny vašeho doktora – jednou za měsíc musíte dostat měsíční časovou imunitu.

V ukarjinštině tento výraz doslova znamená „malí lidé“, lze ho přeložit jako „nicotní, bezvýznamní lidé“, avšak nenalezla jsem žádný český frazeologismus, jenž by vystihoval totéž. Navrhuji tedy řešení spočívající v překladu frazeologismu jiným jazykovým

prostředkem, na jiném místě v textu by pak byla vhodná kompenzace pomocí expresivního frazeologismu tam, kde v původním textu není.

– *Для себе ви знайшли кілька років, щоб морду підправити, хоча, б'юсь об заклад, ви – повністю здорові.* (s. 53)

„Pro sebe jste si našla několik let, abyste si poopravila ksicht, i když se vsadím, že jste zdravá jako řípa / jako ryba.

V tomto úryvku máme ukrajinský frazeologismus *бітися об заклад*, jenž významově plně odpovídá českému slovu „vsadit se“, avšak nenalezla jsem žádný odpovídající frazém. Proto zde ukrajinský frazeologismus překládám pomocí slovesa „vsadit se“, avšak v následující větě místo neutrálního „zcela zdravá“ (*повністю здорові*) do překladu dosazuji barvitě přirovnání, abych tak předchozí stylistické ochuzení kompenzovala.

Тому довелося піти від супротивного – модифікувати людей темпогенами братів наших менших. (s. 58)

Museli to tedy vzít z opačného konce – modifikovat lidi pomocí časových genů živočichů.

V ukrajinštině tento výraz znamená doslova „naši menší bratři“, obvykle se používá jako synonymum pro „zvířátka, zvířata“.

Та й сама подумай, ці debilи бачать тебе, уже будучи в такому стані, що їм хоч тиранозавра з пан'є-маше підсунь – усе піде на ура. (s. 134)

Přemýšlej sama, ty debilové tě viděj, když už jsou tak nadrátovaný, že jim tam klidně můžeš nastrčit papírového tyranosaura – budou nadšený ze všeho.

V ukrajinštině se tento frazeologismus používá ve významu „skvěle to dopadne“, v češtině jsem nenalezla analogický frazém, takže překlad řeším pomocí nefrazeologicky s tím, že na jiném místě bude vhodné toto ochuzení kompenzovat jiným frazeologismem.

Цим VM збивав з пантелику всю політичну еліту країни, бо міг перетворити кожную ділову зустріч на темпоральний маскарад і фарс. (s. 65)

Tím VM mátl celou politickou elitu země, jelikož mohl změnit každé oficiální jednání na divadelní maškarádu a frašku.

Tento hovorový ukrajinský frazeologismus nemá v češtině žádnou obdobu, překládáme ho jako „mást“, „plést“.

– *Блискуче. До речі, як ми назвемо епідемію? – звернувся до всіх президент, схопивши ідею VM на льоту.* (s. 186)

„Skvělé. Mimochodem, jak pojmenujeme epidemii?“ obrátil se na všechny prezident, jenž okamžitě pochopil myšlenku VM.

Тепер питання на засипку: як називається ефект духовного очищення під час сприйняття мистецьких творів? (s. 168)

A teď nečekaná otázka – jak se říká efektu duchovní očisty během vnímání uměleckých děl?

Ти мене ріжеш без ножа. Ми тільки почали спинатися на ноги, – гірко промовив Матей. (s. 84)

„Ničíš mě. Sotva jsme se postavili na nohy,“ hořce řekl Mateo.

Завелика данина державі, яка втирає об тебе ноги. Все! (s. 145)

Příliš velká daň státu, který si tě ani špetku neváží. Stačilo!

Závěr

Ve své práci jsem se zabývala popisem a analýzou některých lexikálních prostředků románu *Chronos* Tarase Antypovyče s cílem stanovení nejvhodnější strategie pro jejich překlad do češtiny.

Práce sestává z úvodu, z kapitoly, v níž jsem popsala autorovu tvorbu a poskytla rozbor románu *Chronos*, a ze stěžejní teoreticko-praktické části, v níž jsem se zaměřila na teoretické aspekty některých překladatelských problémů, jako jsou neologismy, slangové a argotické výrazy, slovní hříčky, vulgarismy, vlastní jména, suržyk, citoslovce a slova od nich odvozená a frazeologismy. V praktické části jsem danou problematiku ilustrovala pomocí příkladů jejich užití v textu zkoumaného románu a tyto úryvky jsem doplnila o vlastní překlad do češtiny, jenž je proveden na základě překladatelské strategie stanovené u každého jednotlivého překladatelského problému.

Na základě zjištění, k nimž jsem dospěla po důkladné translatologické analýze zkoumaného díla, lze vyvodit několik závěrů. Obecně platí pro všechny zkoumané jevy, že v první řadě je nutné poukázat na význam kontextu, do něž je každý z rozebraných lexikálních prostředků zasazený, nelze je tedy zkoumat a překládat izolovaně. Překladatel musí vždy také zachovat míru expresivity překládaných jazykových prostředků, neměl by sklouznout k automatismu a týž výraz vždy překládat stejným způsobem. A překladatel by neměl zoufat, pokud se mu nepodaří nalézt adekvátní překlad některého z popsaných překladatelských problémů, jelikož lze např. méně expresivní výraz kompenzovat na jiném místě v textu.

Konkrétní závěry si můžeme shrnout následujícím způsobem:

- 1 Při překladu neologismů neexistuje jeden postup, jímž by se měl překladatel řídit. Je zde důležité si uvědomit, že překladatel by měl být o něco konzervativnější než autor původního díla, proto nebylo možné přeložit do češtiny všechny neologismy rovněž pomocí novotvarů. Pokud v některém případě bude znít přirozeně pouze překlad původním českým slovem, souslovím nebo opisem, můžeme toto ochuzení kompenzovat na jiném místě v textu.
- 2 U slangových a argotických výrazů je nutné dobře zvážit, nakolik jsou v původním jazyce zařité, nakolik jsou běžné a srozumitelné pro čtenáře, a také míru jejich

expresivity. Při jejich překladu volíme český funkční ekvivalent, který bude na českého čtenáře působit stejným způsobem, přičemž by měl upřednostnit výrazy stálejší, více zažité, před slovy efemérami, kvůli nimž může překlad rychle zastarat.

- 3 Slovní hříčky překládat lze, avšak jejich plnohodnotný překlad je spíše vzácností, jelikož překladatel musí dbát při jejich převádění jak na jejich sémantický obsah, tak i na formu, přičemž musí zachovat i jejich komický efekt. Překladatel musí být při překladu kalambúrů velice tvořivý, pokud se mu přesto takový překlad realizovat nepodaří, může využít kompenzace a funkčních posunů.
- 4 Překládáme-li vulgarismy, musíme se zaměřit především na míru jejich expresivity a frekvenci jejich užívání. Nepřekládáme je vždy sémanticky, ale musíme nalézt jejich funkční ekvivalent v cílovém jazyce.
- 5 Vlastní jména autentická, jež ve zkoumaném díle převažují, můžeme převést pomocí substituce nebo transkripce. Metoda substituce je přípustná obzvláště při převádění ze slovanských jazyků, kde si český čtenář snadno původní význam jména odvodí. Pokud vlastní jméno přijde o svůj význam úplně, při překladu ho transkribujeme. Zvláštním druhem vlastních jmen jsou jména apelativní, „mluvící“, jež jsou v románu *Chronos* hojně zastoupena. Doporučený postup pro překladatele je takové jméno přeložit, ale dát mu cizí podobu, aby tak nebyl setřen cizí kolorit románu.
- 6 Ve zkoumaném díle není tzv. suržyk výrazněji zastoupen, vyskytuje se v několika málo případech v přímé řeči postav a plní zde funkci stylistického prostředku, pomocí něž autor zdůrazňuje hovorovost nebo přílišnou šablonovitost promluvy. Doporučuji v těchto případech nezdůrazňovat ruské prvky, ale akcentovat pomocí hovorové češtiny nebo českých byrokratismů obě uvedené stylistické funkce.
- 7 Při překládání citoslovcí a slov od nich odvozených musí překladatel takové slovo v textu nejprve odhalit, stanovit míru jeho expresivity a určit, zda jde o výraz běžný, či vytvořený autorem *ad hoc*. Běžný výraz nahrazujeme českým termínem, který bude plnit obdobnou funkci, onomatopoické novotvary lze řešit fonetickým přepisem či vytvořením vlastního neologismu.
- 8 Základní pravidlo pro překlad frazeologismů zní, že bychom je měli překládat pomocí frazeologismů, avšak toto pravidlo můžeme uplatnit jen tam, kde v češtině existuje zcela shodný či alespoň analogický frazeologismus. V opačném případě pfrazeologismus převádíme pomocí jiných jazykových prostředků jako je překlad nefrazeologický či vytvoření vlastního slovního spojení, jež na čtenáře bude působit obdobně jako frazeologismus ustálený.

Vzhledem k tomu, že téma problematiky překladu z ukrajinštiny do češtiny ještě není úplně teoreticky zpracováno, o této problematice neexistují obsáhlejší teoretické příručky, považuji svou práci za přínosnou pro další bádání v této oblasti.

Seznam literatury

Primární literatura

АНТИПОВИЧ , Тарас. *Хронос: історія одного винаходу*. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011.

Sekundární literatura

Tištěné publikace

БАРХУДАРОВ, Леонид. *Язык и перевод*. Москва: Международные отношения, 1975.

ВОНАТОВА́, Hana. *Vulgarismy v publicistických textech. Diplomová práce*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014.

БУСЕЛ, Вячеслав Тимофійович. *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Ірпінь: ВТФ Перун, 2009.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, 2007.

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Přirovnání*. Praha: Academia, 1983.

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy neslovesné*. Praha: Academia, 1988.

ČERMÁK, František, HRONEK, Jiří, MACHAČ, Jaroslav a kol. *Slovník české frazeologie a idiomatiky. Výrazy slovesné*. Praha: Academia, 1994. 2 sv.

ДУБЯГИН, Ю, БРОННИКОВ, А. *Толковый словарь уголовных жаргонов*. Москва: С. П. Интер-ОМНИС, С. П. РОМОС: 1991.

DVOŘÁK, Libor. *Эй, чувак! Ruský slang anev Český hambář jazyka ruského*. Praha: Horizont, 1995.

ФЁДОРОВ, Андрей. *Основы общей теории перевода*. Москва: Высшая школа, 1968.

HEČKO, Blahoslav. *Dobrodružství překladu*. Praha: Ivo Železný, 2000.

Historické a internacionální aspekty uměleckého překladu. Praha: Sdružení českých překladatelů při literárním fondu, 1983.

HRDLIČKA, Milan. *Literární překlad a komunikace*. Praha: ISV, 2003.

IČKINOVÁ, Iva. *Slovesný čas a vid v citově aktualizovaných výpovědích. Diplomová práce*. Praha: FFUK, 2006.

JAMEK, Václav. *K překladu Houellebecqových Elementárních částic*. In: Plav, 2008, č. 6, s. 46.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Ivo Železný, 1998.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000.

КОНДРАТЮК, Т. *Словник сучасного українського сленгу*. Харків: ФОЛІО: 2006.

KONVIČKA, Martin, RAŠNEROVÁ, Pavla, ZBORNÍKOVÁ, Michaela. *Translatologické kategorie v praxi. Kontrastivní německo-české pojetí*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017.

KOPEČKOVÁ, Hana. *Ukrajinský argot od Olexy Horbače. Bakalářská diplomová práce.* Brno: Masarykova univerzita, 2007.

KOPEČKOVÁ, Hana. *Ukrajinský argot a slang mladých. Magisterská diplomová práce.* Brno: Masarykova univerzita, 2010.

КОПТИЛОВ, Виктор. *Теорія и практика перекладу.* Київ: Вища школа, 1982.

KŘÍŽOVÁ, Nikola. *Jazyková situace v ČR a na Ukrajině. Vývoj, současnost, perspektivy (areálové hledisko). Magisterská diplomová práce.* Brno: Masarykova univerzita, 2013.

KUFNEROVÁ, Zlata, POLÁČKOVÁ, Milena, POVEJŠIL, Jaromír, SKOUMALOVÁ, Zdena, STRAKOVÁ, Vlasta. *Překládání a čeština.* Praha: H & H, 1994.

KURIMSKÝ, Andrej, SAVICKÝ, Nikolaj a ŠIŠKOVÁ, Růžena. *Ukrajinsko-český slovník.* Praha: Academia, 1994-1996. 2 sv.

MARTINCOVÁ, O. *Problematika neologismů v současné spisovné češtině.* Praha: Univerzita Karlova, 1983.

МИНЬЯР-БЕЛОРУЧЕВ, Рюрик. *Как стать переводчиком?.* Москва: Готика, 1999.

MOUNIN, Georges. *Teoretické problémy překladu.* Praha: Karolinum, 1999.

PECHAR, Jiří. *Otázky literárního překladu.* Praha: Československý spisovatel, 1986.

PILCH, Pavel. *Nadávka jako překladatelský problém ve vybraných dílech současné chorvatské prózy. Magisterská diplomová práce.* Brno: Masarykova univerzita, 2013.

ПОПОВИЧ, А. *Теорія уміleckého перекладу.* Bratislava: Tatran, 1975.

PŘEROSTOVÁ, Eva. *Čínská citoslovce se zaměřením na překlad do češtiny. Bakalářská diplomová práce.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2014.

RYSOVÁ, Kateřina. *Slangový projev mládeže.* České Budějovice: Pedagogické centrum České Budějovice, 2003.

СТАВИЦЬКА, Леся. *Український жаргон. Словник.* Київ: Критика, 2005.

SVOBODA, Tomáš. *Jazyková situace nezávislé Ukrajiny.* Brno: Masarykova univerzita, 2007.

УЖЧЕНКО, Віктор, УЖЧЕНКО, Дмитро. *Фразеологічний словник української мови.* Київ: Освіта, 1998.

ВЕРБА, Галина, ГЕТЬМАН, Зоя. *Manual espanyol/ucraniano de traductología. Підручник з перекладознавства (іспанською та українською мовами).* Вінниця: Нова книга, 2013.

VILIKOVSKÝ, Ján. *Překlad jako tvorba.* Praha: Ivo Železný, 2002.

ВЛАХОВ, Сергей, ФЛОРИН, Сидер. *Непереводимое в переводе.* Москва: Международные отношения, 1980.

Вопросы художественного перевода: сборник статей. Москва: Советский писатель, 1955 г.

ŽEŽULKOVÁ Jana. *Citoslovce ve španělštině a češtině s přihlédnutím ke katalánštině. Diplomová práce.* Praha, FFUK 2016.

Elektronické zdroje

БОРИСОВА, О. Е. *Арго в українській мові: стан і перспективи досліджень.* In: Вісник Запорізького національного університету, [online] роčník 2012, číslo 1, [cit. 6-7-2018] dostupné z WWW: http://visnykznu.org/visnyk_ua/arh/t_visn_2012/2012fil1.html.

ДОБРОЛЬОЖА, Галина. *Концепт око як відображення української етносвідомості і світобачення (на матеріалі діалектної фразеології Середнього Полісся)*. [online]. [cit. 5-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://eprints.zu.edu.ua/9969/1/%D0%94%D0%BE%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BE%D0%B6%D0%B02.pdf>.

DVOŘÁKOVÁ, Žaneta. *Úvod do literární onomastiky*. [online]. [cit. 2-7-2018]. Dostupné z WWW: http://projekty.osu.cz/svetvedy/Zaneta_Dvorakova-Uvod_do_literarni_onomastiky.pdf.

ДЗИГА, Олесь, ПОЯСНЮК, Володимир. *Словник нецензурних слів та виразів*. [online]. [cit. 5-7-2018]. Dostupné z WWW: <https://vmylenko.com/2016/07/15/slovnyk-netsenzurnykh-sliv-ta-vyraziv/>.

FLEMROVÁ, Alice. *Ecce citoslovce*. [online]. [cit. 1-7-2018]. Dostupné z WWW: https://www.lidovky.cz/ecce-citoslovce-0i6-noviny.aspx?c=A080823_000118_ln_noviny_sko&klic=227207&mes=080823_0.

HELCL, Miloš. *Hybridně složená slova jako elektromotor, autodoprava*. In: *Naše řeč*, [online] ročník 36 (1953), číslo 1-2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=4266>.

ГНІДАШ, Д. *Своєрідність художнього часу в антиутопії Т. Антиповича «Хронос»*. In: *Матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. Пріоритетні напрями філологічних досліджень*. [online] [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A.pdf?id=184983bb-6057-4f19-a6e4-6e1a252007cd>.

CHLOUPEK, Jan. *Funkční styly dnes*. In: *Naše řeč*, [online] ročník 77 (1994), číslo 2, [cit. 10-6-2018]. Dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=7174>.

ХМЕЛЬКО В. *Лінгво-етнічна структура України: регіональні особливості та тенденції змін за роки незалежності*. [online] [cit. 11-7-2018] dostupné z WWW: https://www.kiis.com.ua/materials/articles_HVE/16_linguaethnical.pdf.

ІНТЕРВ'Ю. *Тарас Антипович: "Я не люблю свої книжки в готовій формі. Люблю їх рівно доти, доки пишу"*. [online]. [cit. 14-6-2018]. Dostupné z WWW: <https://platfor.ma/articles/taras-antypovych/>.

KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana. *Nový encyklopedický slovník češtiny online*. [online]. [cit. 2-7-2018]. Dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/>.

KINDLEROVÁ, Rita. *Masenko, Larysa. Suržyk. Miž movoju i jazykom*. [online]. [cit. 28-6-2018]. Dostupné z WWW: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29711/masenko-larysa-surzyk-miz-movoju-i-jazykom>.

KINDLEROVÁ, Rita. *Masenko, Larysa. (U)movna (U)krajina*. [online]. [cit. 3-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/29355/masenko-larysa-umovna-ukrajina>.

KLEŇHOVÁ, Eliška. *Postavení a užívání interjekcí v současné češtině*. In: *Naše řeč*, [online] ročník 95 (2012), číslo 5, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=8265>.

КОБАЛІЄВ, В. *Суржик и актуальные проблемы речевой культуры в Украине*. [online]. [cit. 10-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/104/18385-surzhik-i-aktualnye-problemy-rechevoj-kultury-v-ukraine.html>.

KOPEČNÝ, František. *K původu termínů slang, argot, hantýrka a žargón*. In: *Naše řeč*, [online] ročník 64 (1981), číslo 2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6239>.

KROUPOVÁ, Libuše. *K citoslovcím v češtině a slovenštině*. In: *Naše řeč*, [online] ročník 60 (1977), číslo 2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=5979>.

КРУТИЙ, Катерина. *Украинско-русский суржик или языковой феномен ы детской речи?* [online]. [cit. 12-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://www.ird.npu.edu.ua/files/krytiy.pdf>.

МАРТОС, Світлана. *Афіксація іменників у молодіжному сленгу*. [online]. [cit. 5-7-2018]. Dostupné z WWW: http://linguistics.kspu.edu/webfm_send/2221.

МАСЕНКО, Лариса. *Усні форми побутування мови. Явище вульгаризації мовлення*. [online]. [cit. 3-7-2018]. Dostupné z WWW: http://www.ji.lviv.ua/n35texts/masenko-usni_formy.htm.

МАСЛОВА, Г. *Особливості та способи перекладу жаргонної лексики (на матеріалі художнього тексту)*. [online]. [cit. 16-7-2018]. Dostupné z WWW: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v21/part_1/35.pdf.

МИХЕД, Олександр. *У пошуках украденого часу*. [online]. [cit. 4-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://litakcent.com/2011/10/24/u-poshukah-ukradenoho-chasu/>.

NEJEDLÝ, P.: *Vulgarismy v lexikálním systému i v komunikaci*. [online]. [cit. 5-7-2018]. Dostupné z WWW: www.ascestinaru.cz.

OBERPFALCER, František. *Slovní hříčky v české mluvě lidové*. In: *Naše řeč*, [online] ročník 12 (1928), číslo 6, [cit. 14-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2499>.

ПИРКАЛО, Світлана. *Перший словник українського молодіжного сленгу*. [online]. [cit. 3-7-2018]. Dostupné z WWW: http://chtyvo.org.ua/authors/Pyrkalo_Svitlana/Pershyi_slovyk_ukrainskoho_molodizhnoho_slenhu/.

СКОРИНА, Людмила. *Майже без емоцій (Роздуми про, з приводу і навколо роману Тараса Антиповича «Хронос»)*. [online]. [cit. 2-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://bukvoid.com.ua/reviews/books/2012/01/16/073633.html>.

Slangový slovník drogové scény. [online] [cit. 6.7.2018]; Dostupné z WWW: <http://drogy.doktorka.cz/slangovy-slovník-drogove-sceny/>.

SLEZÁKOVÁ, Markéta. *Wow! To 'sem teda nečekala! Oops! To 'sem nechtěla! O cizích slovech, ale nejen o nich*. In: *Naše řeč*, [online] ročník 89 (2006), číslo 2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7879>.

Словарь крылатых слов и выражений. [online]. [cit. 4-7-2018]. Dostupné z WWW: https://dic.academic.ru/contents.nsf/dic_wingwords/.

Slovník – feťácký. [online] [cit. 6.7.2018]; Dostupné z WWW: <http://kely.wz.cz/PalmOne/Slovníky/Slovník%20Fetacky.htm>.

Словник української мови: Академічний тлумачний словник (1970—1980). [online]. [cit. 5-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://sum.in.ua/>.

STANĚK, Vladimír. *Okazionalismy v současné české publicistice*. In: *Naše řeč*, [online] ročník 85 (2002), číslo 2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7672>.

СТАХІВСЬКА, Юлія. *Тарас АНТИПОВИЧ: Я пістолетам не довіряю*. [online]. [cit. 12-6-2018]. Dostupné z WWW: <https://day.kyiv.ua/uk/article/ukrayinci-chitayte/taras-antipovich-ya-pistoletam-ne-doviryayu>.

ШЕВЕЛЬОВ, Юрій. *Українська мова в себе вдома сьогодні й завтра*. [online]. [cit. 3-7-2018]. Dostupné z WWW: http://maidan.org.ua/yuri_sheveliov/ukr_mova_vdoma.htm.

ШУЛЬЖУК, Н. В. *Сленг як нелітературний пласт сучасної української лексики*. [online] [cit. 6.7.2018]; Dostupné z WWW: <https://eprints.oa.edu.ua/822/1/Shulzhuk..pdf>.

Тарас Антипович: *уся ця держава - це злочин*. [online]. [cit. 12-6-2018]. Dostupné z WWW: https://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2011/11/111116_book_antypovych_interview_rl.

Тарас Антипович: *„Хто ж іще може пожаліти суспільство, яке так уперто шкодить само собі? Хіба що Бог“*. [online]. [cit. 18-6-2018]. Dostupné z WWW: <http://varta.kharkov.ua/articles/1087699>.

Тарас Антипович: *"Час – дуже приватна штука. Як шкарпетки"*. [online]. [cit. 12-6-2018]. Dostupné z WWW: <http://sho.kiev.ua/article/1331>.

TROST, Pavel. *Argot a slang*. In: *Slovo a slovesnost*, [online] ročník 1 (1935), číslo 4, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=61>.

ВОСКРЕСЕНЬСКА, А. А. *Вплив англiцизмiв на сучасний український молодiжний сленг*. [online]. [cit. 5-7-2018]. Dostupné z WWW: http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Philologia/74411.doc.htm.

ВИШНІВСЬКИЙ, Р. Й. *Особливості вживання англiцизмiв у сфері культури (на прикладі українських електронних ЗМІ)*. [online]. [cit. 3-7-2018]. Dostupné z WWW: <https://visnyk.zu.edu.ua/Articles/80/27.pdf>.

ZIKOVÁ, Markéta. *Substantivní neologismy a jejich parasystémový charakter*. In: *Naše řeč*, [online] ročník 84 (2001), číslo 2, [cit. 5-7-2018] dostupné z WWW: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7613>.

ЖАДАН, Сергій. *Бесіда с Т. Антиповичем*. [online]. [cit. 15-7-2018]. Dostupné z WWW: <http://lib2.znate.ru/docs/index-301583.html?page=3>.